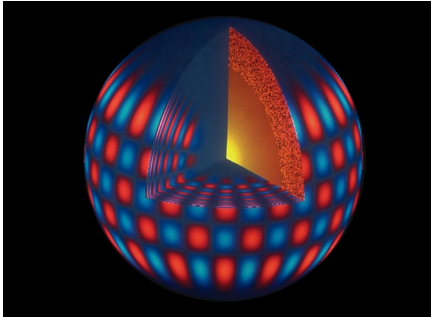
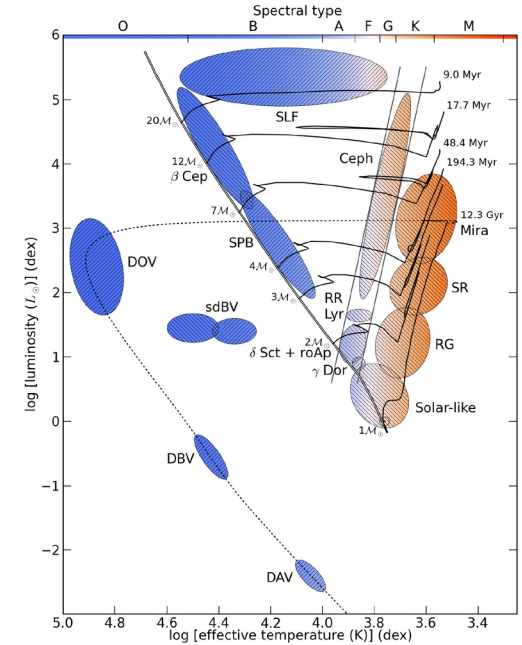

Hvězdné pulzace

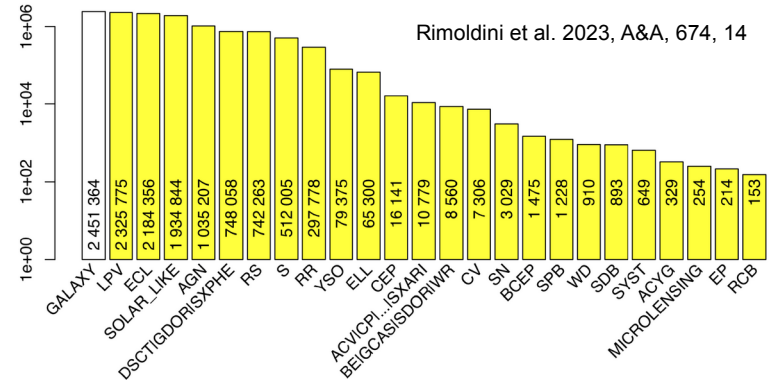
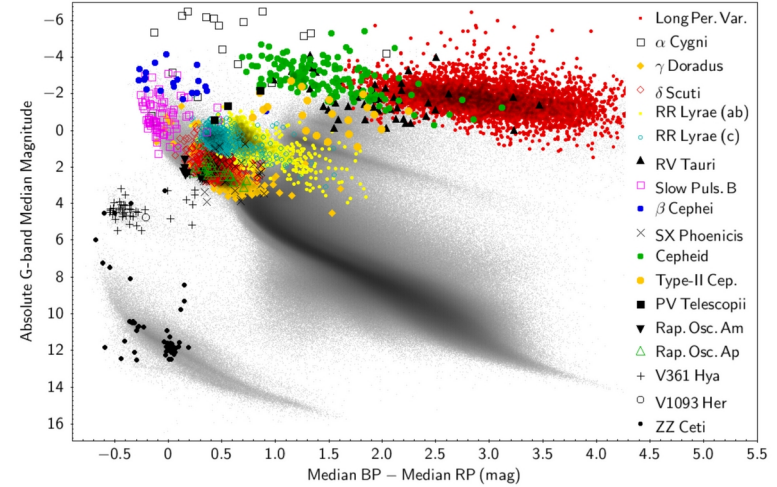
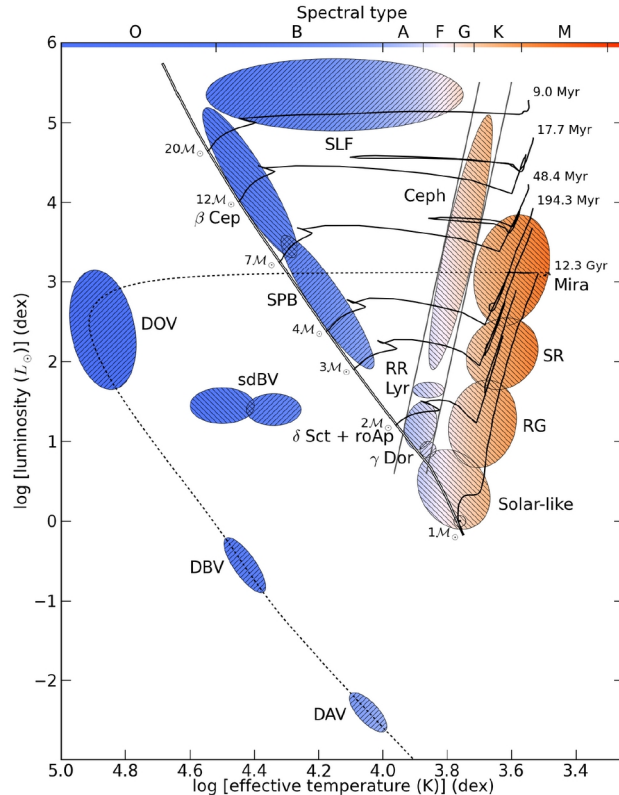

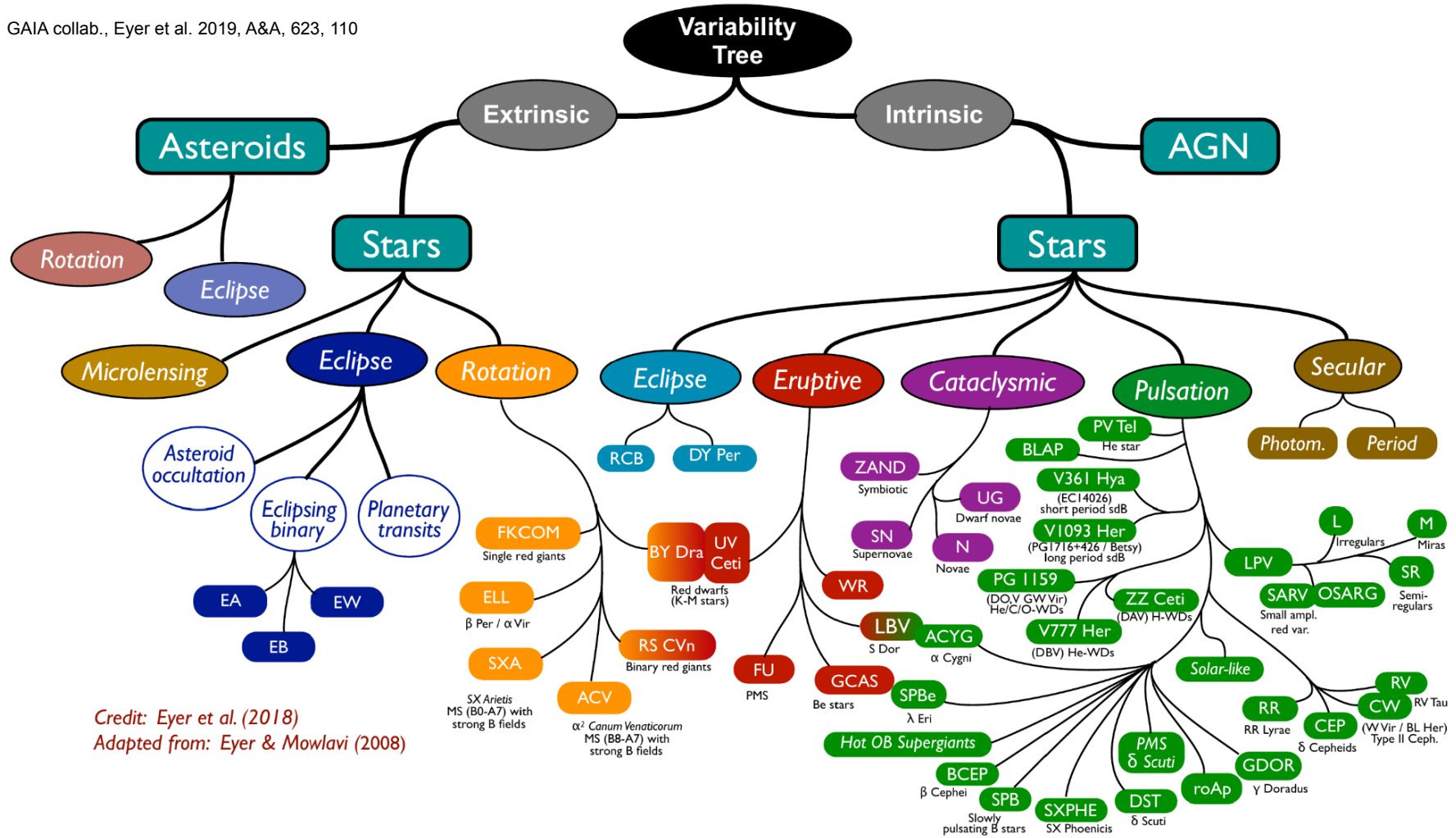
Marek Skarka

Pulzující hvězdy v HRD

- Pulzující hvězdy se vyskytují v celém HR diagramu kromě málo hmotných hvězd hlavní posloupnosti (konvekce, malé amplitudy, špatná detekovatelnost)
- Nejpočetnější skupina proměnných hvězd (cca 70 % ve VSX)

Credit: Eyer et al. (2018)
Adapted from: Eyer & Mowlavi (2008)

<i>Class</i>	<i>Other names</i>	<i>Mode Type</i>	<i>Period Ranges</i>	<i>Amplitudes (Light variation)</i>
Solar-like pulsator	main-sequence red giants, sub-giants	<i>p</i> <i>p</i>	3 to 10 min few hrs to few days	<8 ppm few 10 ppm
γ Dor	slowly pulsating F	<i>g</i>	0.3 to 3 d	< 50 mmag
δ Sct	SX Phe(Pop.II)	<i>p</i>	18 min to 8 h	< 0.3 mag
roAp	–	<i>p</i>	5.7 to 23.6 min	< 10 mmag
SPB	5 Per	<i>g</i>	0.5 to 5 d	< 50 mmag
β Cep	β CMa, ζ Oph 53 per	<i>p&g</i>	2 to 8 h(<i>p</i>) few days(<i>g</i>)	< 0.1 mag < 0.01 mag
pulsating Be	λ Eri,SPBe	<i>p&g</i>	0.1 to 5 d	< 20 mmag
pre-MS pulsator	pulsating T Tauri, Herbig Ae/Be, T Tauri	<i>p</i> <i>p</i> <i>g</i>	1 to 8 h 1 to 8 h 8 h to 5 d	< 5 mmag < 5 mmag < 5 mmag
<i>p</i> -mode sdBV	EC14026, V361Hya	<i>p</i>	90 to 600 sec	< 0.3 mag
<i>g</i> -mode sdBV	PG1716+426	<i>g</i>	0.5 to 3 h	< 0.01 mag
<i>p</i> -mode sdOV		<i>p</i>	60 to 120 sec	< 0.2 mag
PNNV	ZZLep	<i>g</i>	5 h to 5 d	< 0.3 mag
DOV	, GW Vir	<i>g</i>	5 to 80 min	< 0.2 mag
DBV	V777Her	<i>g</i>	2 to 16 min	< 0.2 mag
DAV	ZZCeti	<i>g</i>	1 to 30 min	< 0.3 mag
RR Lyr	RRab RRc RRd	F FO F+FO	$\sim$ 0.5 d $\sim$ 0.3 d 0.3 to 0.5 d	< 1.5 mag < 0.5 mag < 0.2 mag
Type II Cepheid	W Vir BL Her	F F	0.8 to 35 d 1 to 8d	< 1 mag < 1 mag
RV Tauri	RVa,RVb	F?	30 to 150 d	< 3 mag
Type I Cepheid	Classical Cepheids s-Cepheid	F FO	1 to 135 d < 20d	< 2 mag < 0.1 mag
Mira	SRa, SRb SRc SRd	<i>l</i> = 0 <i>l</i> = 0 <i>l</i> = 0	> 80 d > 80d < 80d	< 8 mag < 1 mag < 1 mag

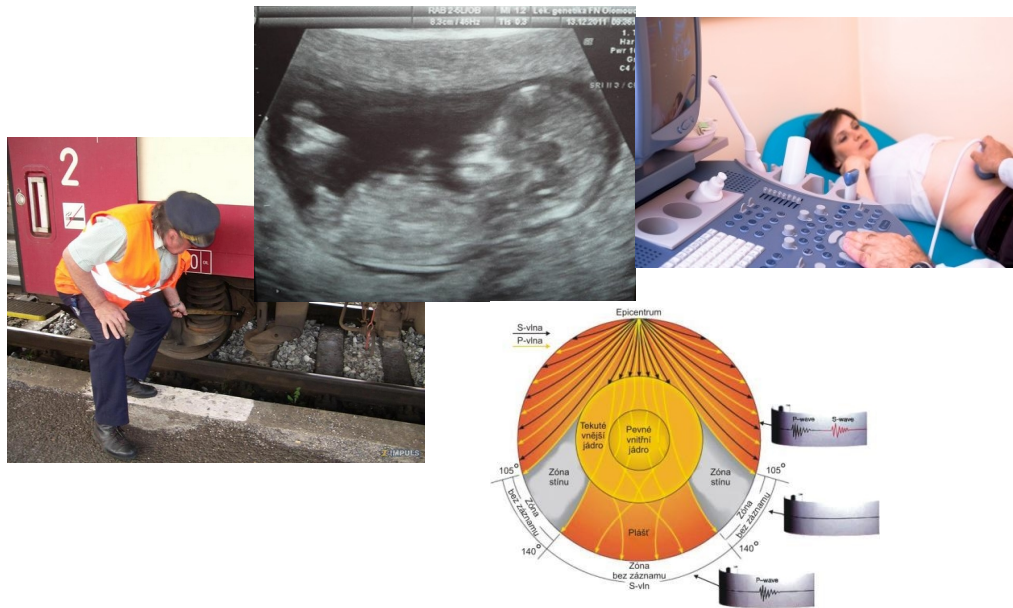
Proč studovat hvězdné pulzace

Studium změn jasnosti a spektra způsobených pulzacemi je jedinou možností, jak se podívat dovnitř hvězdy

Přesné určení fyzikálních veličin

- Hmotnost, velikost, hustota
- Vnitřní rotace
- Rozhraní vrstev a vnitřní stavba
- Chemické složení
- Průběh teploty

Každá hvězda pulzuje!

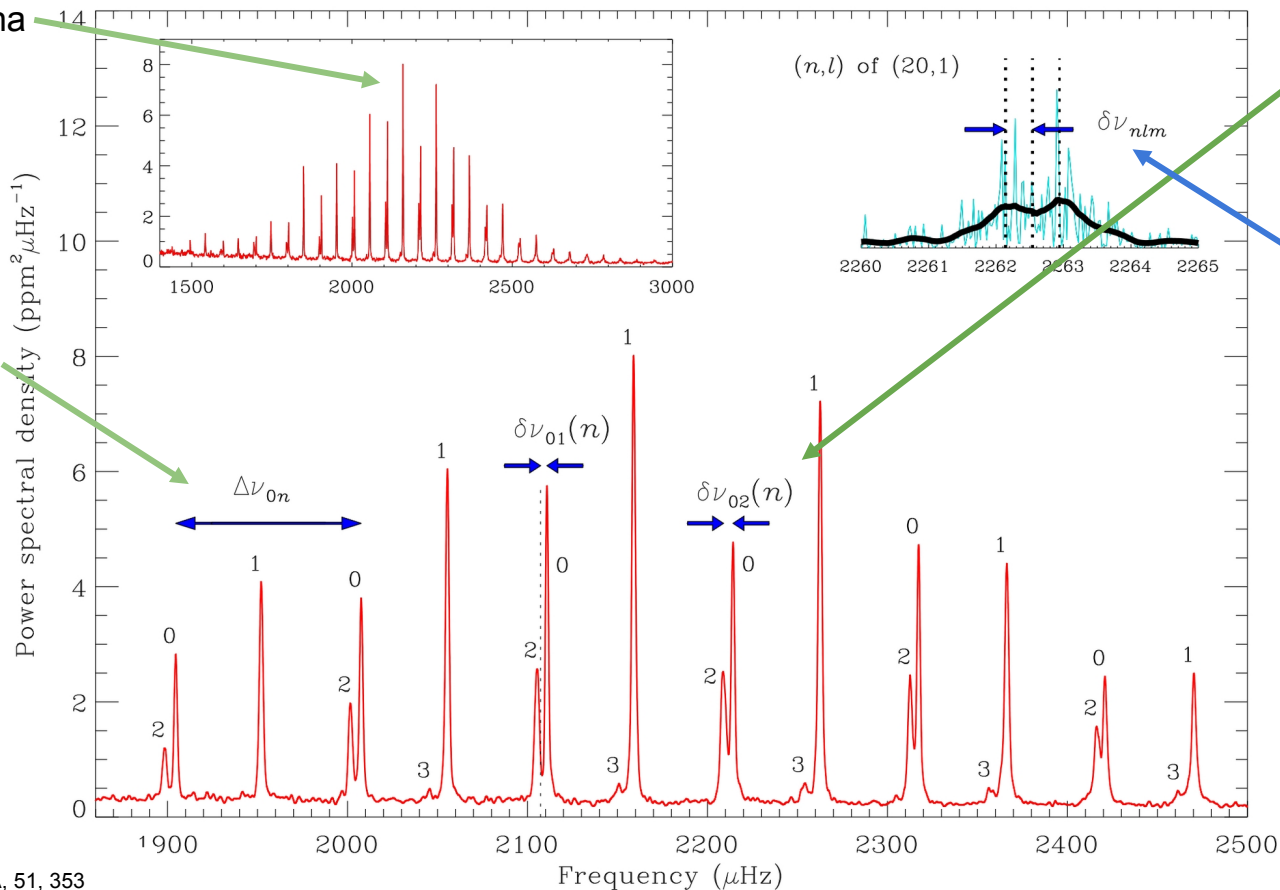
Jak?

Spektroskopické charakteristiky + studium časového vývoje jasnosti (Fourierovská transformace - frekvenční spektrum)

Proč studovat hvězdné pulzace

Ploha maxima struktury citlivá na velikost hvězdy

Tzv. velká vzdálenost souvisí s rychlostí zvuku - citlivé na hustotu

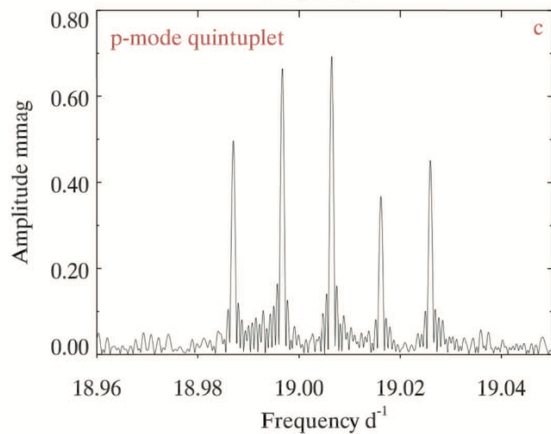
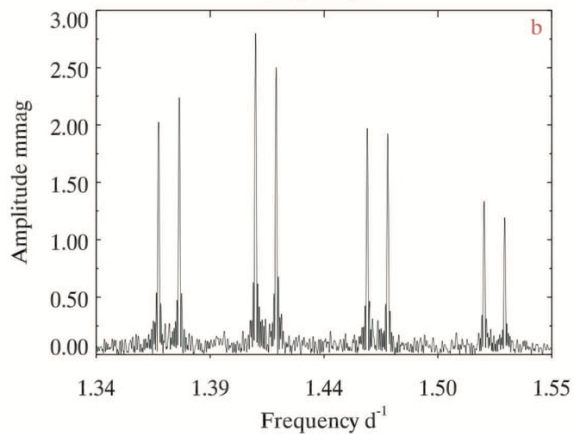
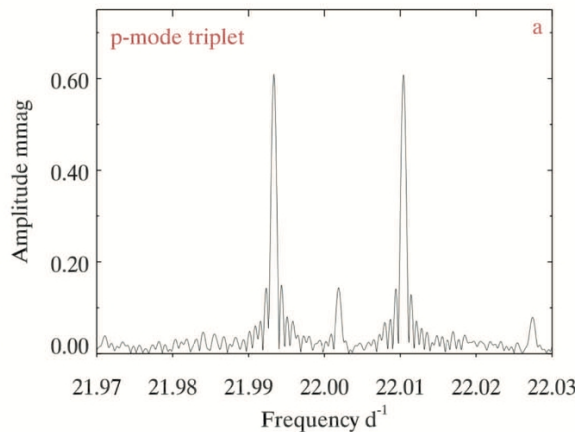
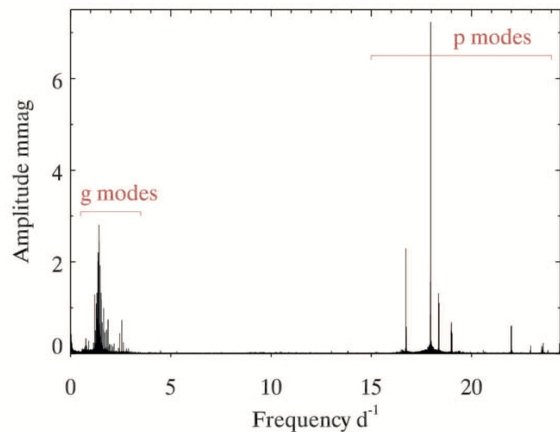

Tzv. malá vzdálenost citlivá na gradient rychlosti zvuku - > citlivé na chemické složení a diskontinuity

Rozštěpení díky rotaci - zanedbatelné pro hvězdy slunečního typu

Velikost
Hmotnost
Poloměr
Věk
+
Teff (spect.)
->
Svítivost

Proč studovat hvězdné pulzace

Rotační rozštěpení nám
prozradí, jak se hvězda otáčí
nejen na povrchu, ale i pod ní

Proč studovat hvězdné pulzace

THE ASTROPHYSICAL JOURNAL LETTERS, 811:L37 (5pp), 2015 October 1

METCALFE, CREEVEY, & DAVIES

Table 1
Properties of the Optimal Models Using Various Constraints and Fitting Methods

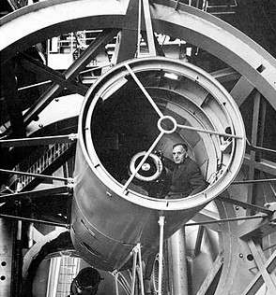
Case	$R/R_{\odot}$	$M/M_{\odot}$	$L/L_{\odot}$	t/Gyr	Z	Y_i	$\log g$	AMP ^a
16 Cyg A (Kepler)								
1: all constraints	1.229 ± 0.008	1.08 ± 0.02	1.55 ± 0.07	7.07 ± 0.26	0.021 ± 0.002	0.25 ± 0.01	4.292 ± 0.003	767
2: without R	1.225 ± 0.008	1.07 ± 0.02	1.53 ± 0.07	7.15 ± 0.27	0.020 ± 0.002	0.25 ± 0.01	4.291 ± 0.002	773
3: without R, L	1.225 ± 0.007	1.07 ± 0.02	1.52 ± 0.07	7.12 ± 0.23	0.021 ± 0.001	0.25 ± 0.01	4.291 ± 0.002	776
4: fitting method	1.229 ± 0.007	1.08 ± 0.02	1.55 ± 0.06	7.07 ± 0.37	0.021 ± 0.002	0.25 ± 0.01	4.292 ± 0.002	770
5: surface term	1.229 ± 0.008	1.08 ± 0.02	1.55 ± 0.07	7.07 ± 0.34	0.021 ± 0.002	0.25 ± 0.01	4.292 ± 0.002	797
6: 3 months data	1.229 ± 0.008	1.08 ± 0.02	1.55 ± 0.07	6.99 ± 0.37	0.024 ± 0.002	0.26 ± 0.01	4.292 ± 0.003	778
16 Cyg B (Kepler)								
1: all constraints	1.116 ± 0.006	1.04 ± 0.02	1.25 ± 0.05	6.74 ± 0.24	0.022 ± 0.003	0.26 ± 0.01	4.359 ± 0.002	768
2: without R	1.116 ± 0.006	1.04 ± 0.02	1.25 ± 0.06	6.74 ± 0.23	0.022 ± 0.002	0.26 ± 0.01	4.359 ± 0.002	774
3: without R, L	1.116 ± 0.006	1.04 ± 0.02	1.24 ± 0.06	6.79 ± 0.19	0.022 ± 0.002	0.26 ± 0.01	4.359 ± 0.002	777
4: fitting method	1.116 ± 0.005	1.04 ± 0.01	1.25 ± 0.05	6.89 ± 0.28	0.020 ± 0.002	0.25 ± 0.01	4.359 ± 0.002	771
5: surface term	1.116 ± 0.006	1.04 ± 0.02	1.24 ± 0.05	6.96 ± 0.29	0.020 ± 0.002	0.25 ± 0.01	4.359 ± 0.002	798
6: 3 months data	1.113 ± 0.006	1.03 ± 0.02	1.25 ± 0.05	6.66 ± 0.27	0.022 ± 0.001	0.27 ± 0.01	4.358 ± 0.002	779
Sun (SOHO/VIRGO)								
1: all constraints	1.003 ± 0.006	1.01 ± 0.02	0.98 ± 0.04	4.62 ± 0.15	0.018 ± 0.002	0.26 ± 0.02	4.439 ± 0.002	766
2: without R	1.007 ± 0.006	1.02 ± 0.02	1.02 ± 0.04	4.53 ± 0.15	0.018 ± 0.002	0.26 ± 0.01	4.440 ± 0.002	772
3: without R, L	1.010 ± 0.005	1.03 ± 0.02	1.00 ± 0.04	4.77 ± 0.18	0.017 ± 0.001	0.27 ± 0.02	4.437 ± 0.004	800
4: fitting method	1.010 ± 0.007	1.03 ± 0.02	1.00 ± 0.04	4.62 ± 0.15	0.018 ± 0.002	0.26 ± 0.02	4.439 ± 0.002	766
5: surface term	1.003 ± 0.007	1.01 ± 0.02	1.00 ± 0.03	4.62 ± 0.15	0.018 ± 0.002	0.26 ± 0.02	4.439 ± 0.002	766
6: 3 months data	0.996 ± 0.010	0.99 ± 0.03	1.00 ± 0.04	4.77 ± 0.18	0.017 ± 0.001	0.27 ± 0.02	4.437 ± 0.004	800

Přesnost určení parametrů v rámci procent

Přesnost měření s pomocí asteroseismologie výrazně lepší než s jinými metodami

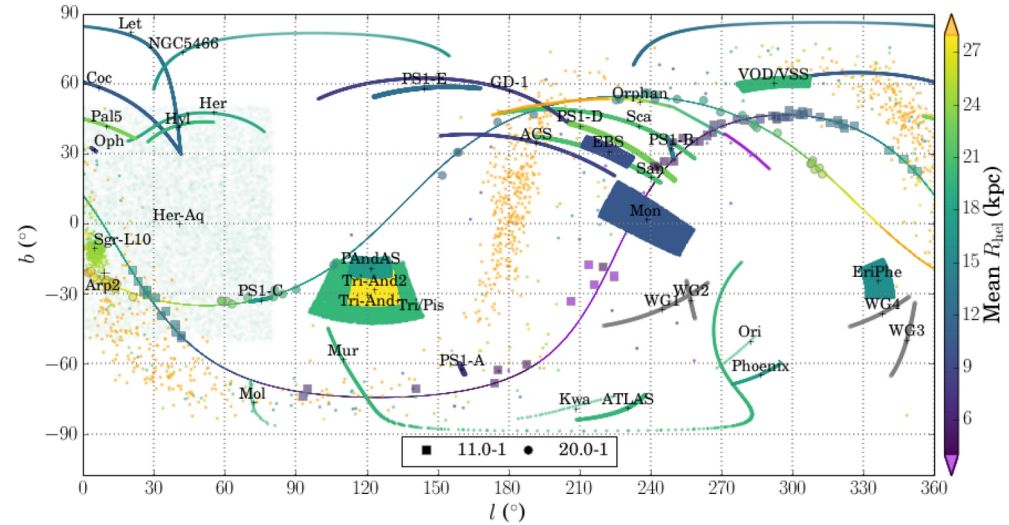
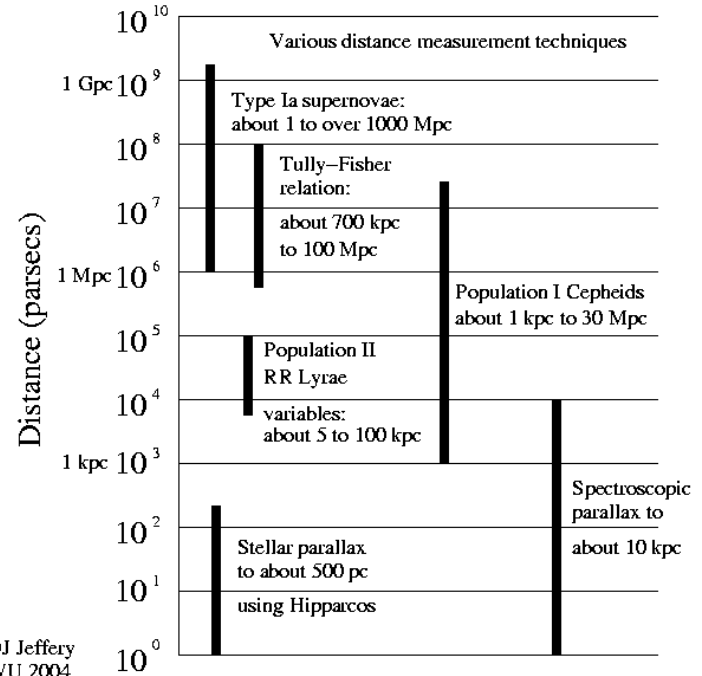
Method	Type of star	Diagnostic	Precision	Model dependence
Spectral lines	LM	T_{eff} , abundances	$\sim 1\%$	A: medium
Spectral lines	IM	T_{eff} , abundances	$\sim 2\%$	A: medium
Spectral lines	HM	T_{eff} , abundances	$\sim 5\%$	A: medium
IRFM/SED ^b	LM, IM	T_{eff}	$\sim 2\%$	A: low
RV & light curves ^c	EB/SB2	M	$\sim 1\%$	None
RV & light curves ^c	EB/SB2	R	$\sim 3\%$	A: low
Interferometry ^d	All	R	$\sim 3\%$	A: low
Typical <i>Gaia</i> DR2 ^e	LM & IM	L	$\lesssim 15\%$	A: medium
Typical <i>Gaia</i> DR2 ^e	LM & IM	R	$\lesssim 10\%$	A: medium
Cluster (E)MST ^f	All	age	$\sim 30\%$	I: strong
Gyrochronology ^g	LM	Ω_{surf}	$\sim 10\%$	None
Gyrochronology ^g	LM	age	$\sim 20\%$	I: medium
Coherent g modes ^h	IM	ω_{nlm}	$\sim 0.1\%$	None
Coherent p modes ^h	IM	ω_{nlm}	$\sim 0.01\%$	None
Damped p modes ^h	LM	ω_{nlm}	$\sim 0.001\%$	None
Damped mixed modes ^h	RG	ω_{nlm}	$\sim 0.01\%$	None
g-mode splittings ^h	IM	Ω_{core}	$\sim 0.1\%$	None
g-mode spacings ^h	IM	Ω_{core}	$\sim 5\%$	I: low
p-mode splittings ^h	IM	Ω_{env}	$\sim 30\%$	I: medium
p-mode splittings ^h	LM	Ω_{env}	$\sim 50\%$	I: medium
mixed-mode splittings ^h	RG	Ω_{core}	$\sim 1\%$	None
Phase modulation & RV ^{h,i}	PB1/PB2	M, R	as EB/SB2	None

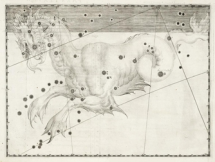
Proč studovat hvězdné pulzace

Určování vzdáleností ve vesmíru, mapování Galaxie

A Cartoon of the Distance Ladder

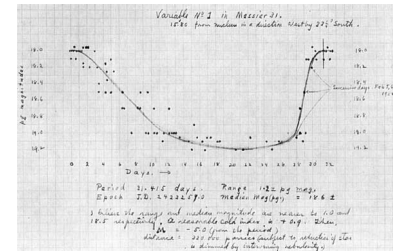
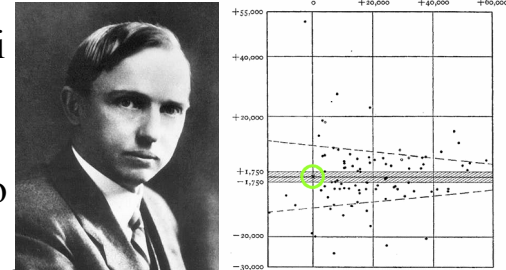
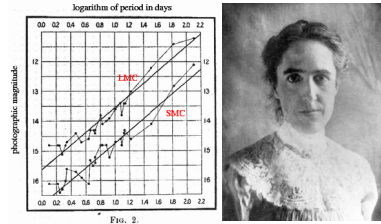

Mateu et al. 2017, MNRAS, 469, 721

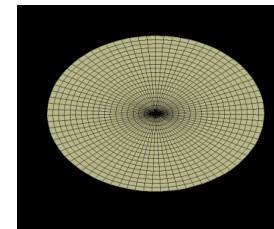
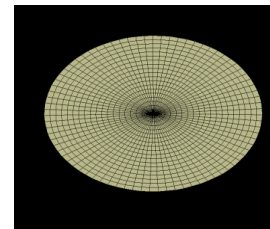
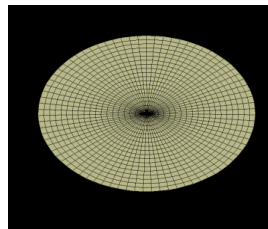
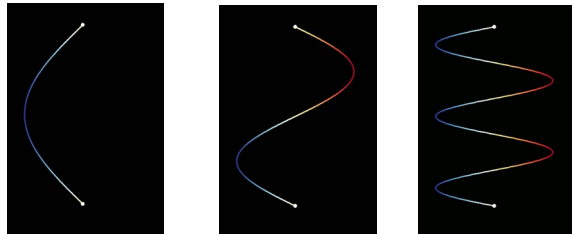
Pulzující hvězdy v kontextu dějin

- První objevená periodicky proměnná hvězda byla pulzující (Mira, D. Fabricius, 1596) => konec aristotelovského náhledu na svět
- H. S. Leawittová objevila vztah perioda-zářivý výkon u cefeid ve velkém Magellanově oblaku (1912)
- H. Shapley navrhl teorii světelných změn pomocí pulzací (1914)
- H. Shapley zjistil, že se Slunce nachází na periferii Galaxie (měření vzdálenosti pomocí hvězd typu RR Lyrae v kulových hvězdokupách, 1920)
- A. Eddington navrhl κ mechanismus (1926)
- V. Slipher a E. Hubble rozlišili cefeidy v M31 a M33, potvrdili tak domněnku o galaxiích jako hvězdných ostrovech a odhadli jejich vzdálenosti (1926-1929)
- A. Zhevakin, A. Cox – rozpracování teorie radiálních hvězdných pulzací (1956-1963)
- A. Cox, M. Tassoul – rozpracování teorie neradiálních pulzací (1980)
- Do 90. let klasifikace a pozorování, od 90. let 20. století interpretace
- Nové tisíciletí: objevování nových jevů a chování pulzujících hvězd, výrazný posun v chápání hvězdných pulzací, vesmírné mise, charakterizace hvězd

Popis hvězdných oscilací

Hvězdy - trojrozměrné (víceméně) sférické oscilátory - možnost výchylek ve třech směrech, popis pomocí sférických souřadnic a sférických harmonických funkcí

AstroSTEP, <http://www.asterostep.eu/Outreach.html#zero>

Pulzace probíhají na tzv. vlastních frekvencích, které jsou plně závislé na konkrétních charakteristikách konkrétní hvězdy

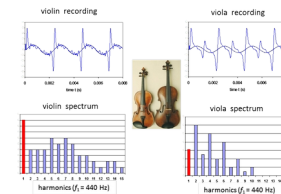
$$\xi_r(r, \theta, \phi, t) = a(r) Y_l^m(\theta, \phi) \exp(-i 2\pi \nu t),$$

$$\xi_\theta(r, \theta, \phi, t) = b(r) \frac{\partial Y_l^m(\theta, \phi)}{\partial \theta} \exp(-i 2\pi \nu t),$$

$$\xi_\phi(r, \theta, \phi, t) = \frac{b(r)}{\sin \theta} \frac{\partial Y_l^m(\theta, \phi)}{\partial \phi} \exp(-i 2\pi \nu t),$$

$$Y_l^m(\theta, \phi) = (-1)^m \sqrt{\frac{2l+1}{4\pi} \frac{(l-m)!}{(l+m)!}} P_l^m(\cos \theta) \exp(im\phi)$$

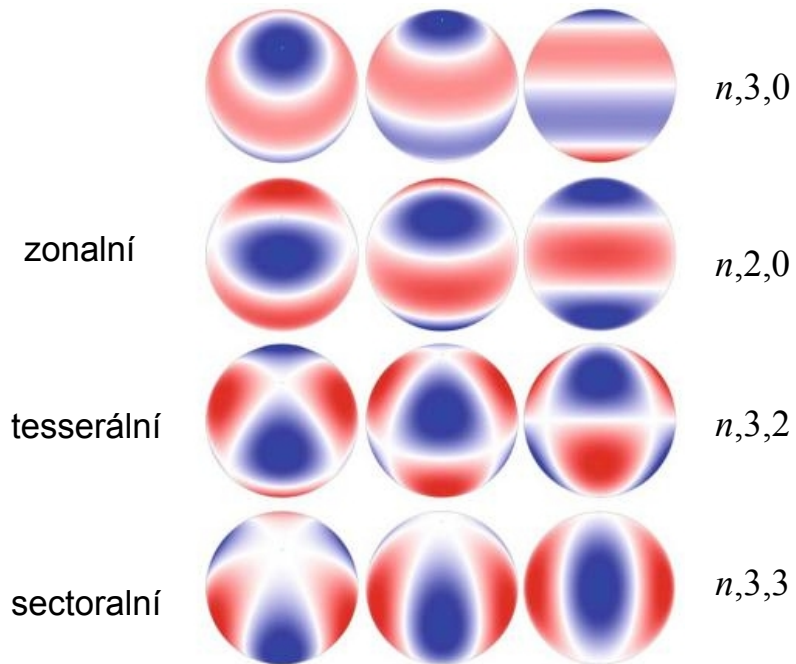
$$P_l^m(\cos \theta) = \frac{1}{2^l l!} (1 - \cos^2 \theta)^{m/2} \frac{d^{l+m}}{d \cos^{l+m} \theta} (\cos^2 \theta - 1)^l$$

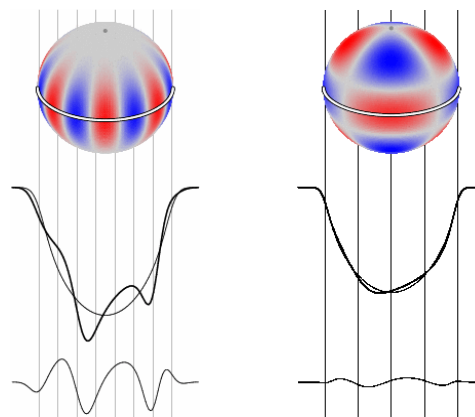
<http://staff.not.iac.es/~jht/science/nrpform/>

Popis hvězdných oscilací

n - radiální řád; ℓ - sférický stupeň (celkový počet uzlových kružnic na povrchu); m - azimutální řád ($-\ell, 0, +\ell$); počet uzlových kružnic na povrchu procházející póly
Značení: základní mód "F", 1 harmonický "1O"

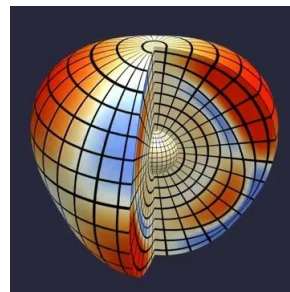
Aerts, Christensen-Dalsgaard, Kurtz 2010, Asteroseismology, Springer

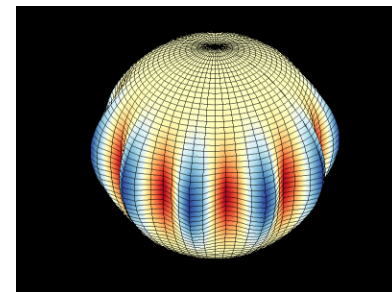
<https://www.youtube.com/watch?v=P-fOJ-XdlmY>

<https://www.youtube.com/watch?v=4z4QdiqP-q8>

<http://www.acs.psu.edu/drussell/>

$n, 3, 2$

$n, 10, 10$

Sektorální a tesserální pulzace jsou klíčové - rotace

AstroSTEP, <http://www.asterostep.eu/Outreach.html#zero>

Excitační mechanismy I

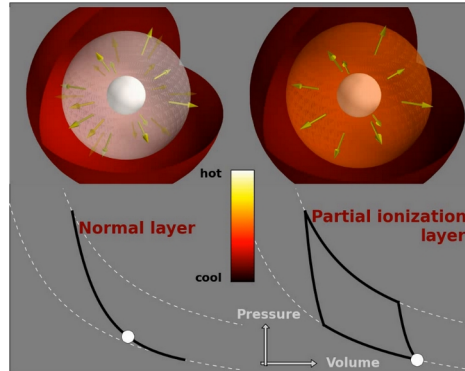
- Záklopkový mechanismus (Eddington 1926) - radiální pulzace

- Změny v opacitě (κ), adiabatickém exponentu (γ), produkci energie (ϵ),

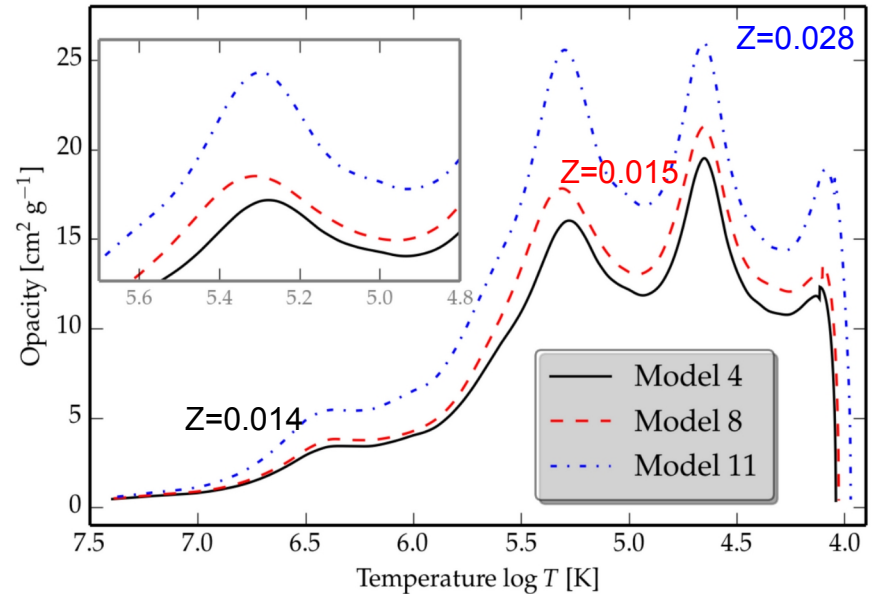
e.g. Eddington 1926, ISBN 9780521337083, Cowley 1934, MNRAS, 94, 768; Cox 1963, ApJ, 138, 487; Cox et al. 1966, ApJ, 144, 1038

$$\kappa \sim \rho T^{-\frac{7}{2}}$$

- (1) Záření ionizuje He II, opacita vzrůstá, roste tlak záření. Roste tepelná kapacita materiálu, vrstva je tak schopna pojmout více energie než okolní vrstvy
- (2) Expanze
- (3) S klesající teplotou se začne rekombinace, uvolní se teplo, opacita poklesne, záření je uvolněno efektivněji než v okolních vrstvách, tlak poklesne
- (4) Kontrakce

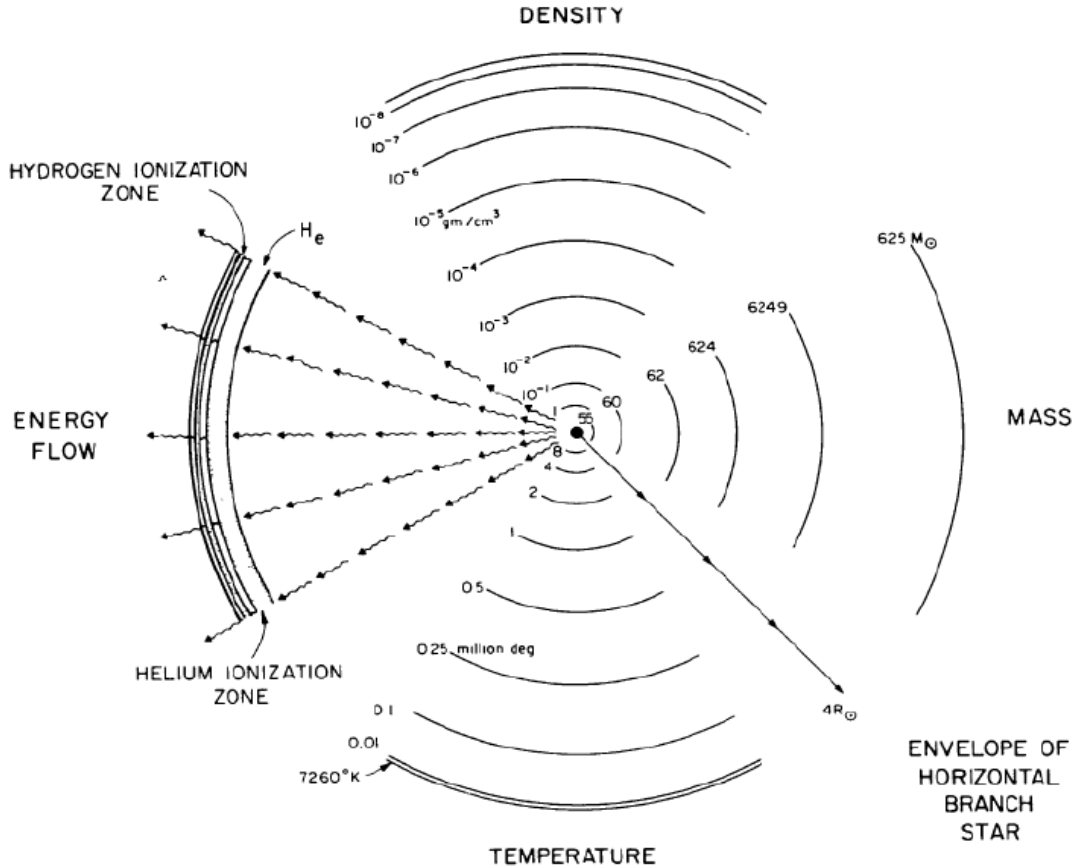

κ -mechanismus ve vrstvách H, HeII, Fe, teploty cca 10, 40, 200 kK)

Týká se pouze vnějších vrstev hvězdy

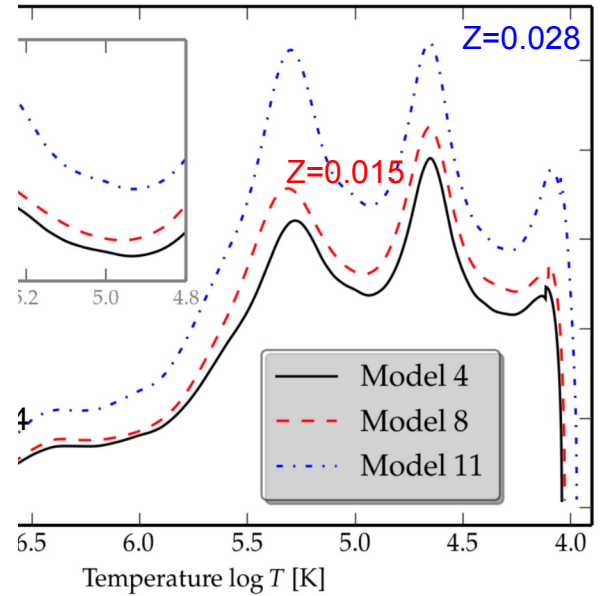
Excitační mechanismy I

energie (ϵ),
 Cox et al. 1966, ApJ, 144, 1038

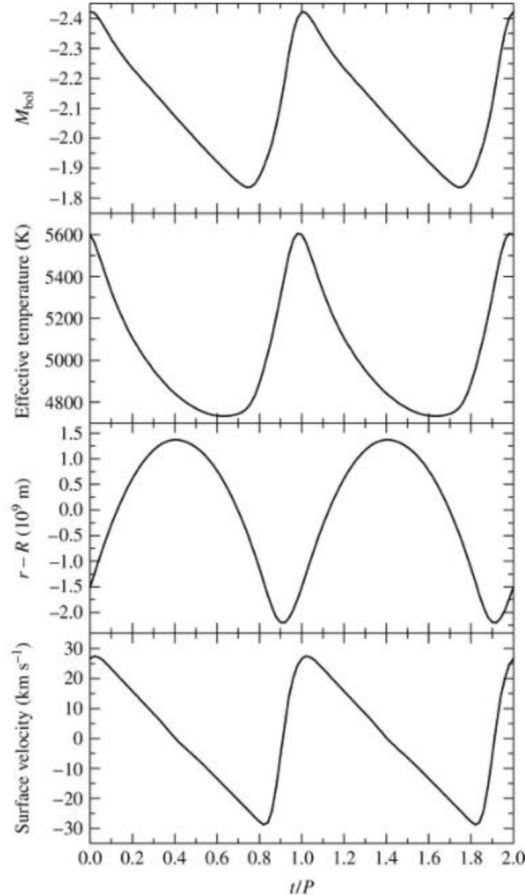
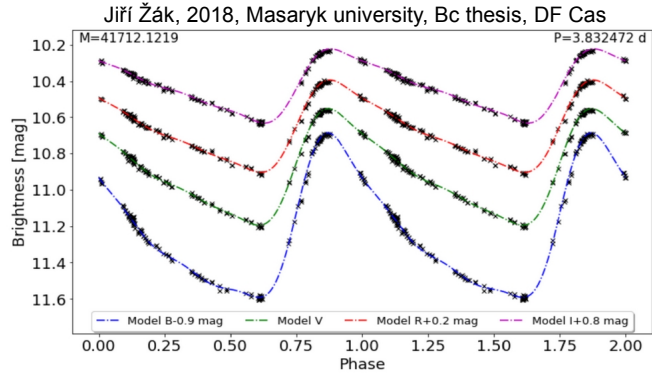
$$\kappa \sim \rho T^{-\frac{7}{2}}$$

ve vrstvách H, HeII, Fe, teploty cca 10, 40, 200 kK)

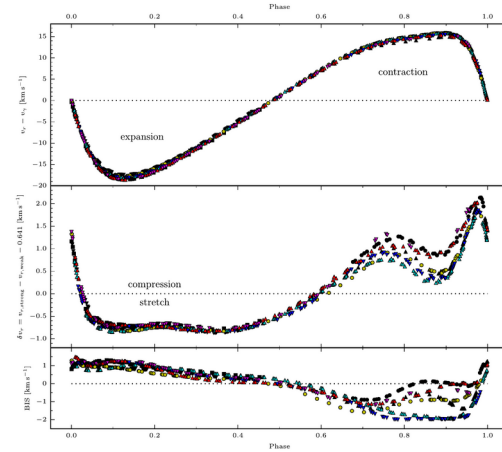

Excitační mechanismy I

Typická křivka hvězdy řízené záklopkovým mechanismem - rychlý vzestup jasnosti, pozvolný pokles - (Hvězdy pásu **nestability** - DCEP, RR Lyr, HADS, T2CEP, ACEP)

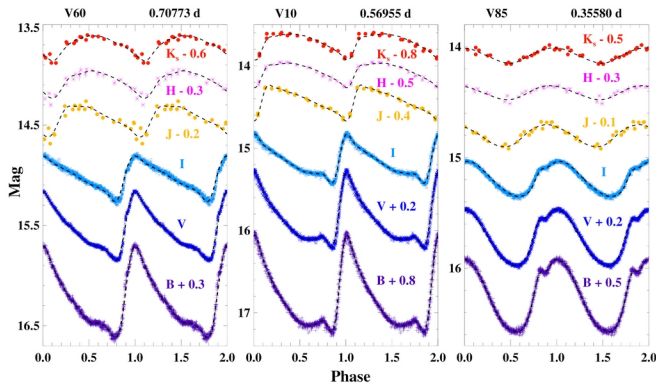

Maximum jasnosti nastává přibližně při největším smrštění a nejvyšší teplotě

Anderson 2016, MNRAS, 463, 1707 - změny radiálních rychlostí u ℓ Car nejsou stejné v každém cyklu a navíc se mění s hloubkou zkoumané vrstvy

Křivky mají různou amplitudu v různých filtrech - koukáme na různé vrstvy fotosféry

Pás nestability

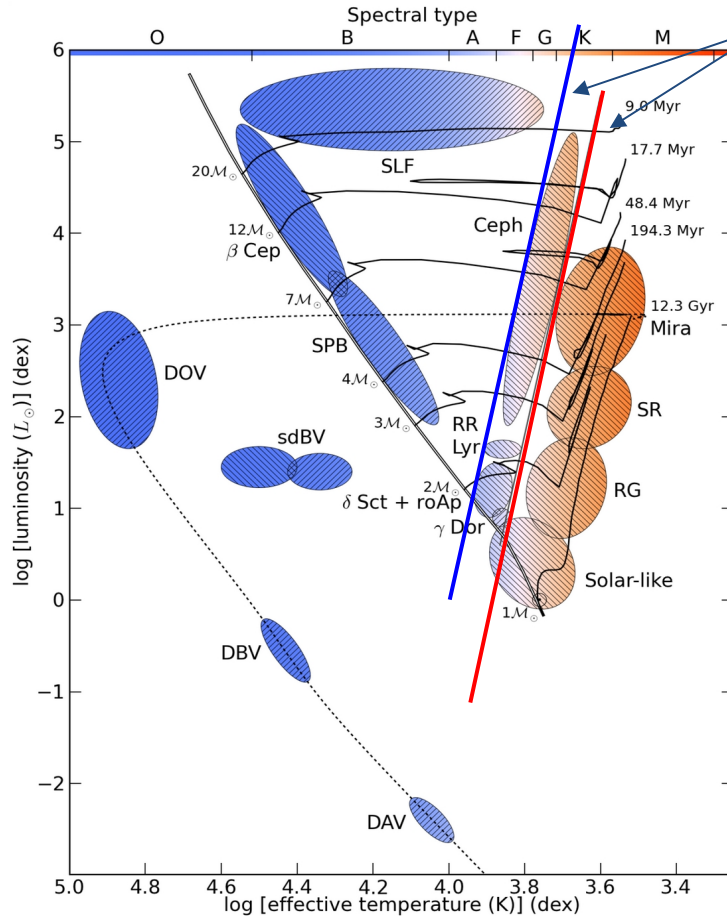
Pro radiálně pulzující hvězdy v pásu nestability platí pulzační rovnice

$$\Pi \sqrt{\rho} \approx Q$$

a vztah perioda-zářivý výkon

Čím větší hvězda, tím nižší hustota a tím delší perioda základního módu pulzací.

Teplotu můžeme v pásu nestability aproximovat jako konstantu a tedy zářivý výkon je hlavně funkcí rozměru. Odtud pak zmíněný vztah perioda-zářivý výkon

Pás nestability

- oblast, ve které se mohou rozvinout radiální pulzace
- Teplota ideální k tomu, aby byla řídicí vrstva dostatečně hmotná a v ideální hloubce, aby se pulzace udržely

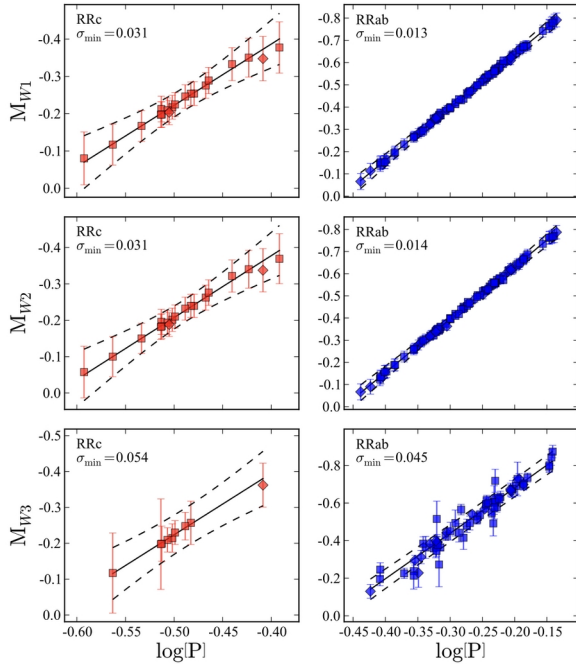
Červená hranice - vrstva je příliš hluboko, má malou výchylku, nastupuje konvekce

Modrá hranice - vrstva je příliš blízko povrchu a má nízkou hmotnost

Nelze obecně říct, co přesně definuje, jestli bude hvězda pulzovat v základním nebo v harmonickém módu. Zřejmě spojeno s tím, kde se nacházejí pro dané podmínky uzly kmitání.

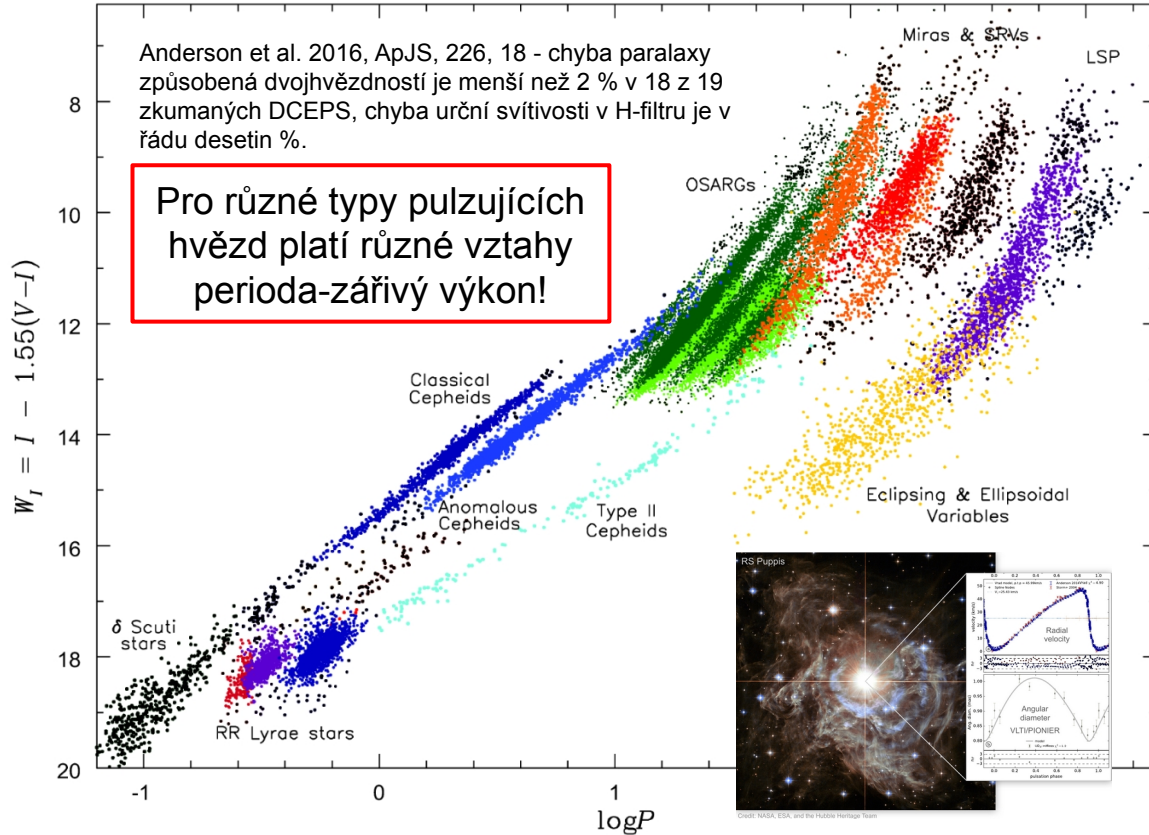

Vztah perioda-zářivý výkon

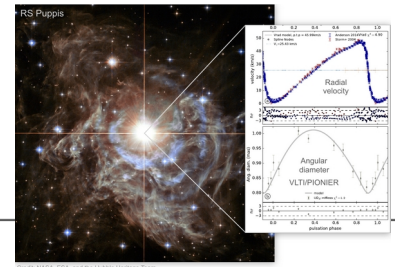
Klein et al. 2014, MNRAS, 440, 96 - WISE mid-IR RRL P-L vztahy

Vztah perioda-zářivý výkon může být ovlivněna dalšími faktory jako metalicita, dvojhvězdnost, přítomnost okolohvězdného materiálu, ...

Anderson et al. 2016, ApJS, 226, 18 - chyba paralaxy způsobená dvojhvězdností je menší než 2 % v 18 z 19 zkoumaných DCEPS, chyba určení svítivosti v H-filtru je v řádu desetin %.

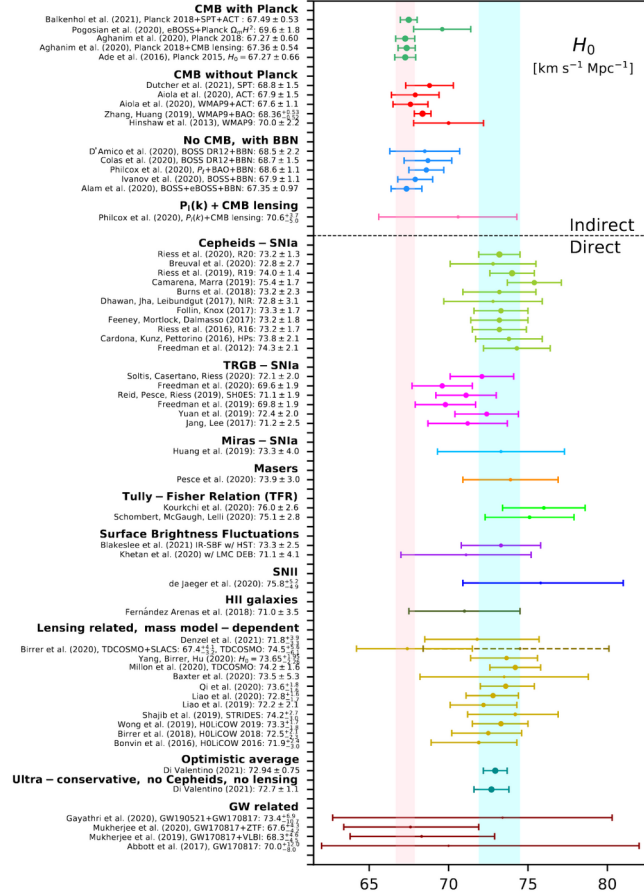
Pro různé typy pulzujících hvězd platí různé vztahy perioda-zářivý výkon!

Udalski, A. 2015, ASPC, 491, 278

Vztah perioda-zářivý výkon

Di Valentino et al. 2021, CQG, 38, 15

Hubble tension - rozdíl mezi H_0 odhadlou z CMB a standardních svíček (DCEPs+SN)

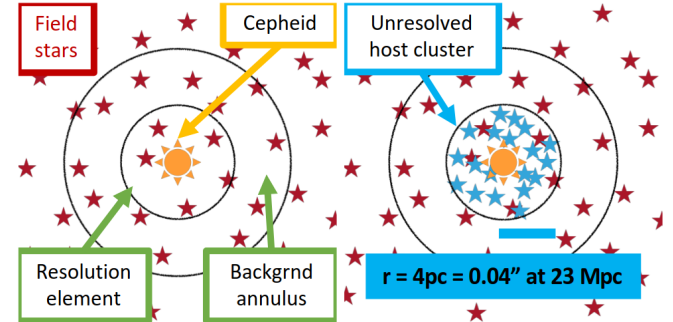
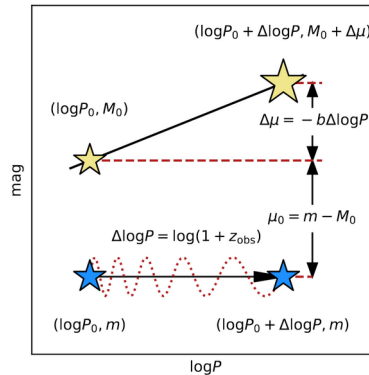
$$H_0 = 73.04 \pm 1.04 \text{ km s}^{-1} \text{ Mpc}^{-1} \text{ (SH0ES, HST, Riess et al. 2022, ApJ, 934, 7)}$$

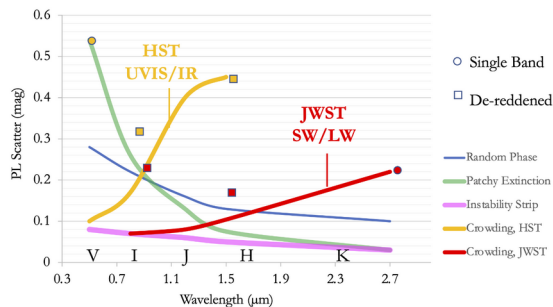
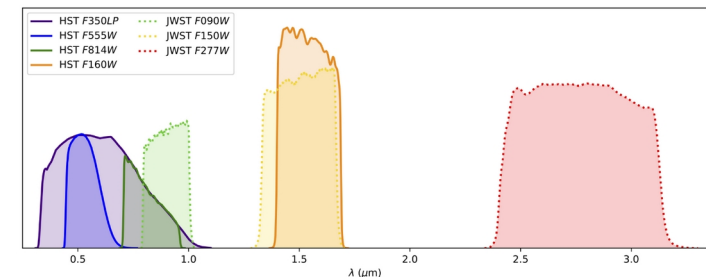
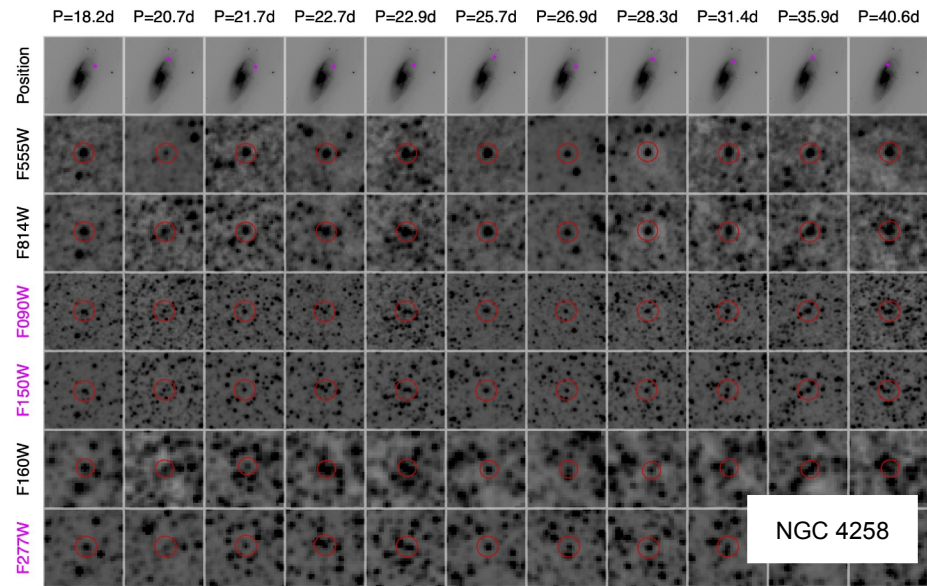
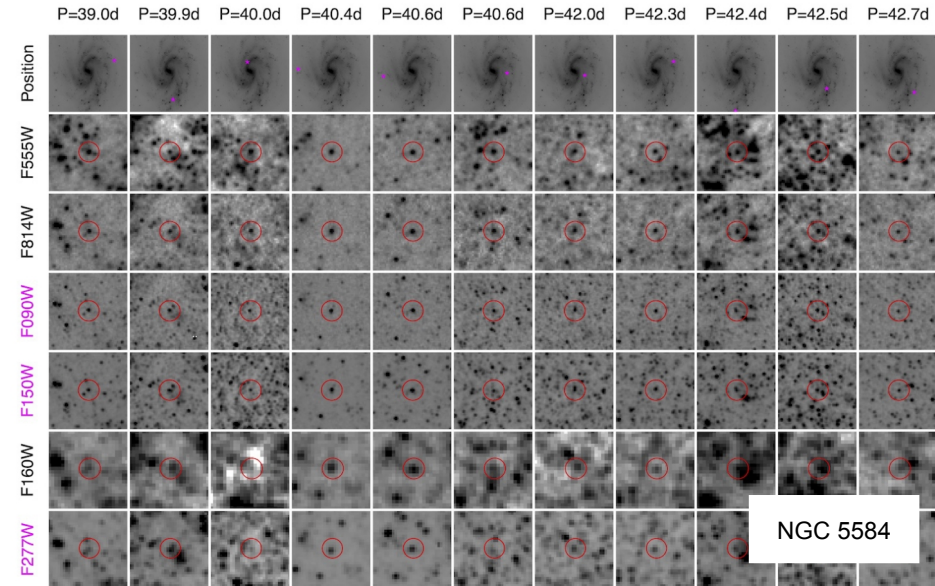
$$H_0 = 67.4 \pm 0.5 \text{ km s}^{-1} \text{ Mpc}^{-1} \text{ (\Lambda CDM, Planck, Aghanim et al. 2020, A&A, 641, 6)}$$

Efekte, které je dále nutné vzít v potaz:

- Anderson 2019, A&A, 631, 165; Anderson 2022, A&A, 658, 148 - červený posuv, rotace galaxie, změna SED, kontaminace

Vztah perioda-zářivý výkon

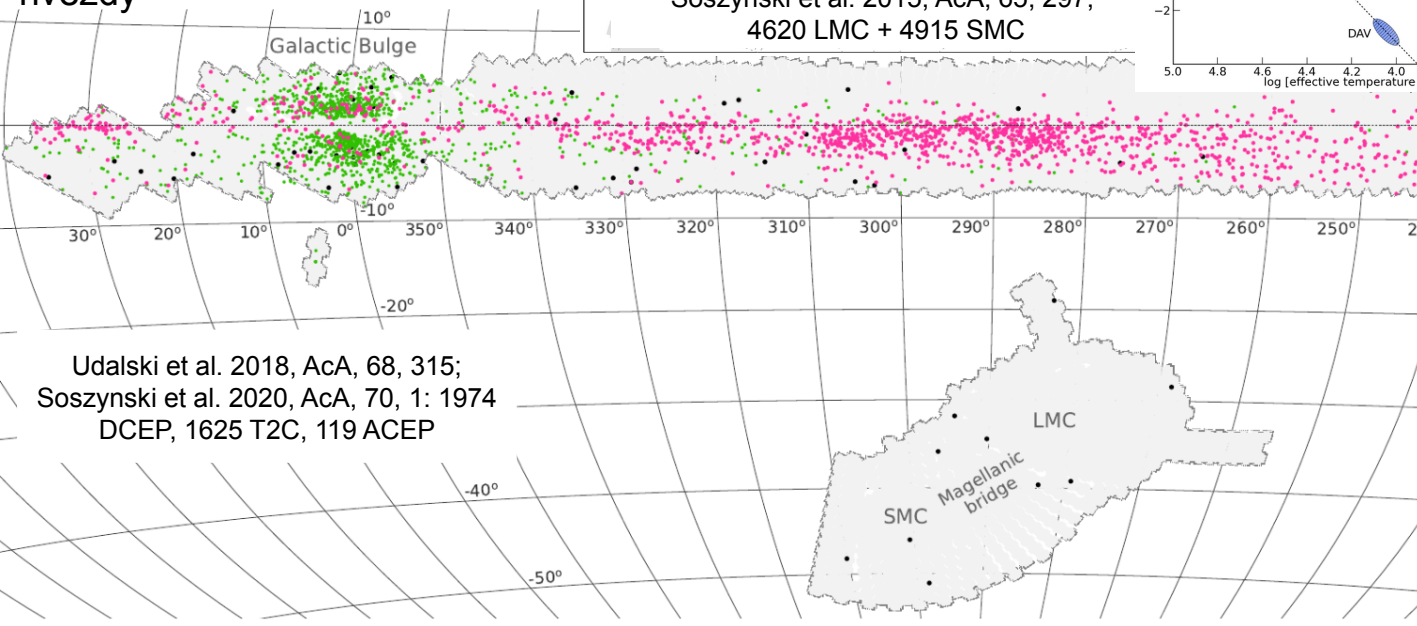
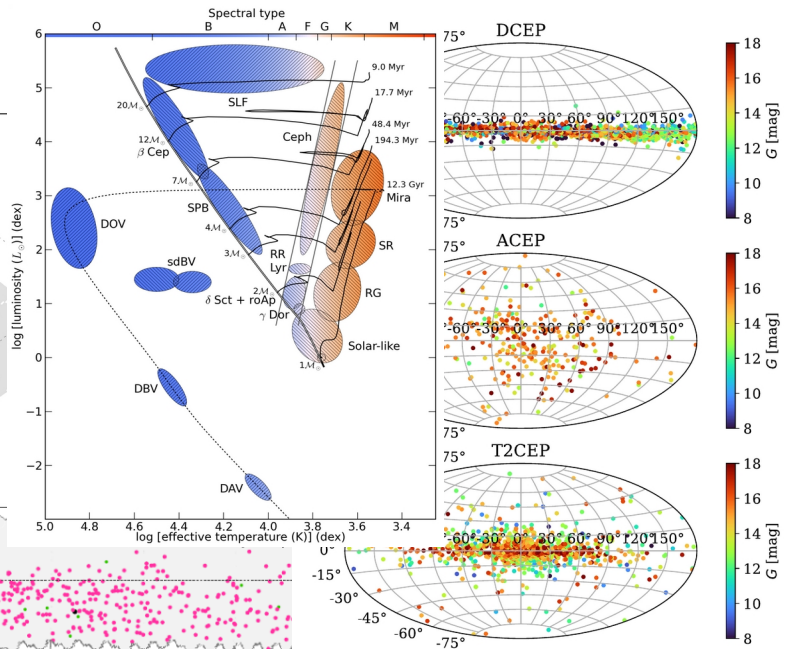
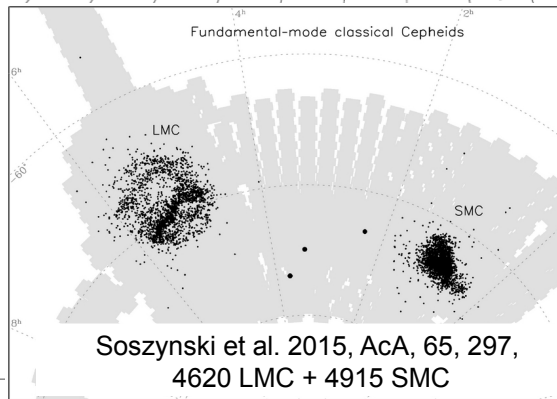
Riess et al. 2023,
2023arXiv230715806R, možná
kontaminace blízkými hvězdami není
problém, HST dává stejné výsledky
jako JWST

Cefeidy

DCEP - klasické cefeidy,
radiálně pulzující mladé hmotné
hvězdy (do 100 miliónů let, 5-20
Msun) spalující He v jádru.

T2CEP - staré, málo hmotné a
vyvinuté hvězdy

ACEP - nejistý původ,
pravděpodobně staré vyvinuté
hvězdy

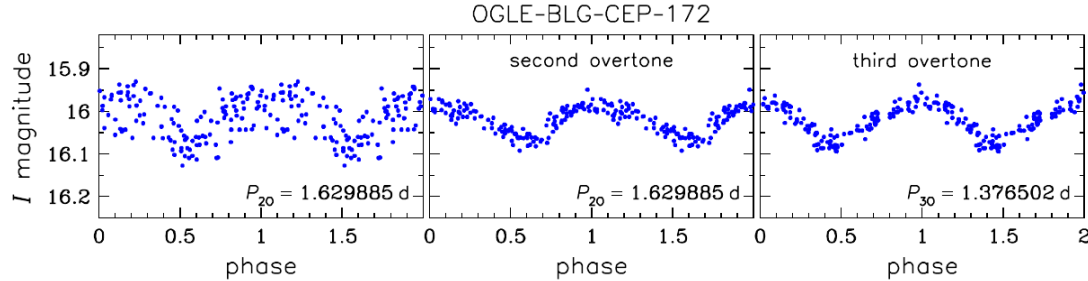
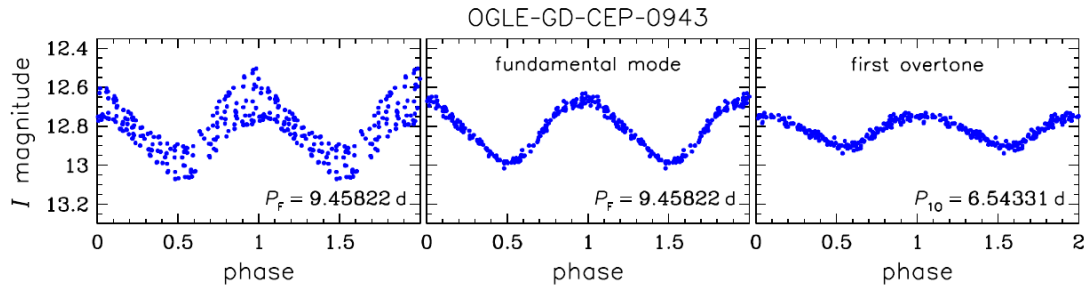
Udalski et al. 2018, AcA, 68, 315;
Soszynski et al. 2020, AcA, 70, 1: 1974
DCEP, 1625 T2C, 119 ACEP

Ripepi et al. 2023, A&A, 674, 17, Gaia DR3

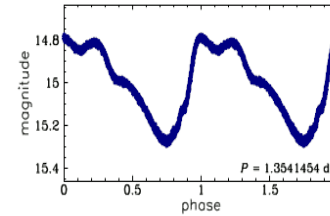
Type	All sky	LMC	SMC	M 31	M 33
DCEP F	2.008	2357	2487	309	173
DCEP 1O	1101	1931	1803	10	12
DCEP MULTI	195	58	110	-	-
DCEP Total	3304	4346	4400	319	185
ACEP F	150	69	87	-	-
ACEP 1O	132	32	80	-	-
ACEP Total	282	101	167	-	-
T2CEP BLHER	579	66	16	-	-
T2CEP WVIR	795	120	20	-	-
T2CEP RVTAU	261	30	13	2	-
T2CEP Total	1635	216	49	2	-
Cepheid Total	5221	4663	4616	321	185
OTHER	15	-	-	-	-
Reclassified	327	15	1	18	5
New	472	3	11	22	57

Cefeidy

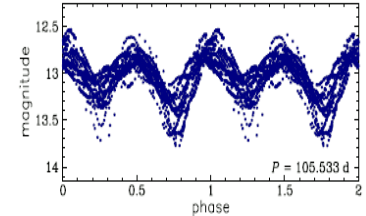
- 11, 9, 6 % DCEP v MW, LMC a SMC jsou vícenásobné nebo double-mode pulsatory - závislost na metalicitě (Soszynski et al. 2020, Aca, 70, 1)
- O2+O3 pulsatory jsou extrémně vzácné (jen 3 hvězdy)
- Jen 8 známých double-mode T2CEP (Smolec et al. 2018, 481, 3724, Udalski et al. 2018, Aca, 68, 315, Soszynski et al. 2020, Aca, 70, 1)

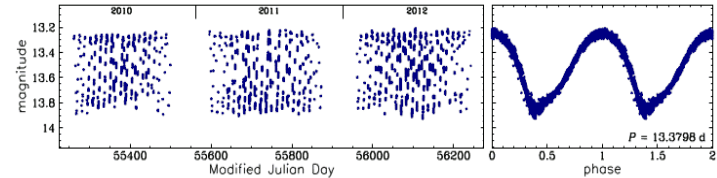
BL Her

RV Tau

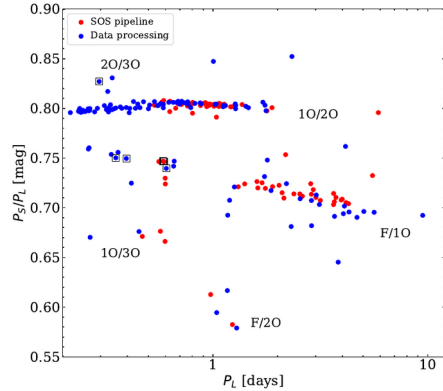

W Vir

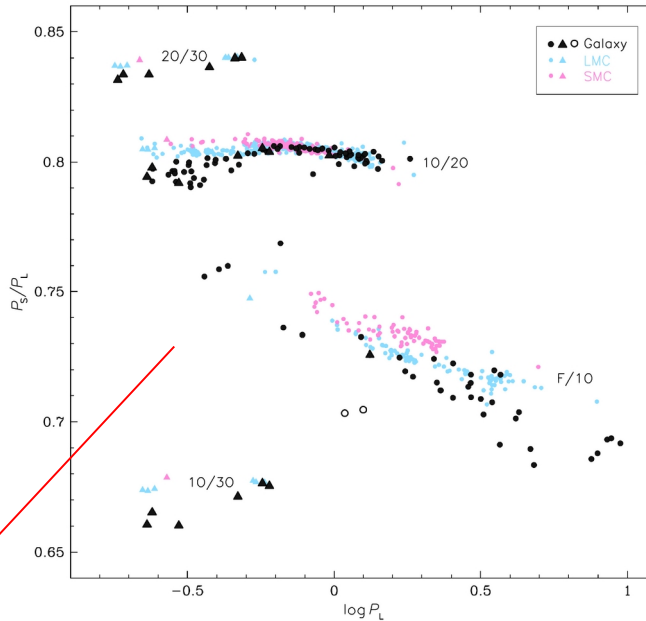

Cefeidy

- 11, 9, 6 % DCEP v MW, LMC a SMC jsou vícenásobné nebo double-mode pulsatory - závislost na metalicitě (Soszynski et al. 2020, Aca, 70, 1)
- O2+O3 pulsatory jsou extrémně vzácné (jen 3 hvězdy)
- Jen 8 známých double-mode T2CEP (Smolec et al. 2018, 481, 3724, Udalski et al. 2018, Aca, 68, 315, Soszynski et al. 2020, Aca, 70, 1)

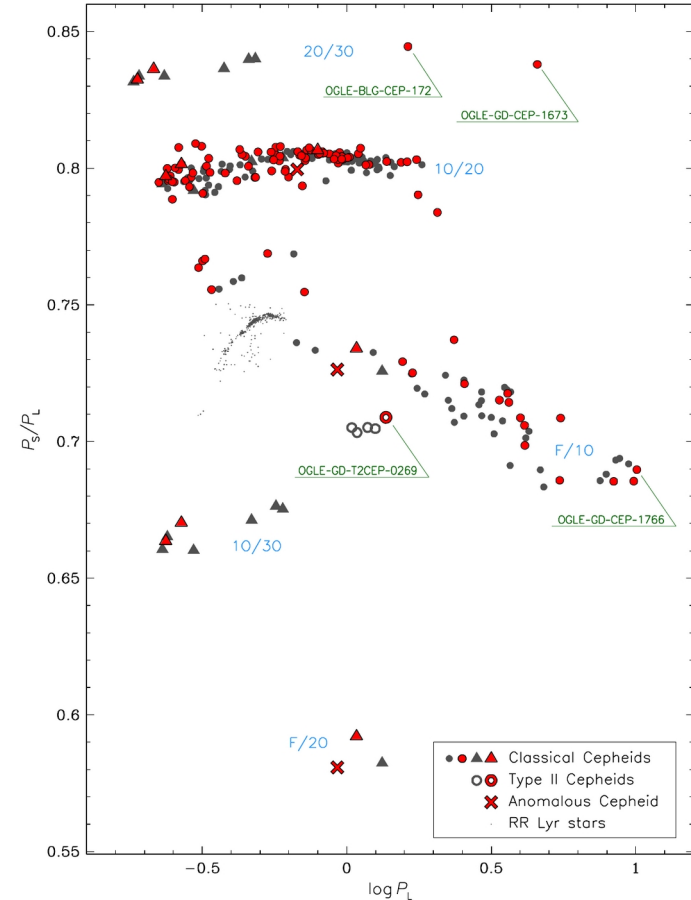
Ripepi et al. 2023, A&A, 674, 17, Gaia DR3

Udalski et al. 2018, Aca, 68, 315

Poměr P_S/P_L závisí na metalicitě

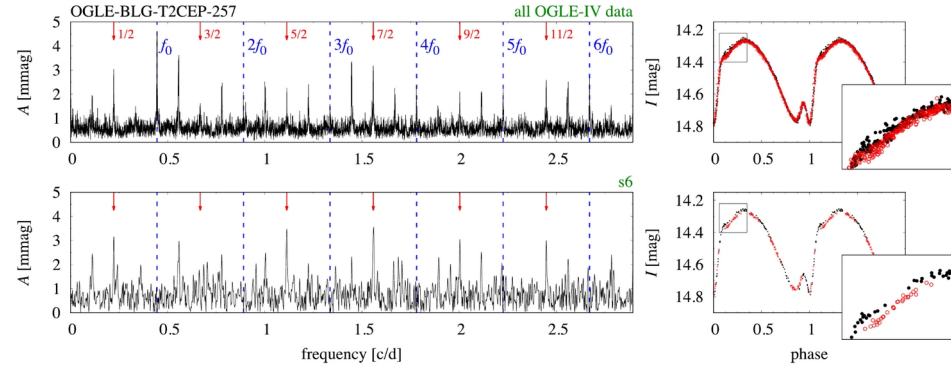
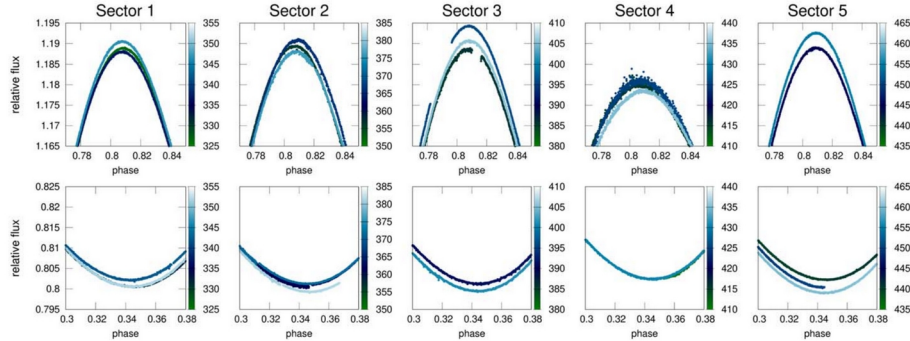
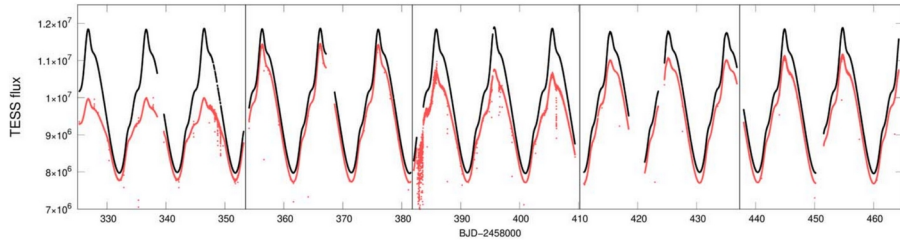
Soszynski et al. 2020, Aca, 70, 1

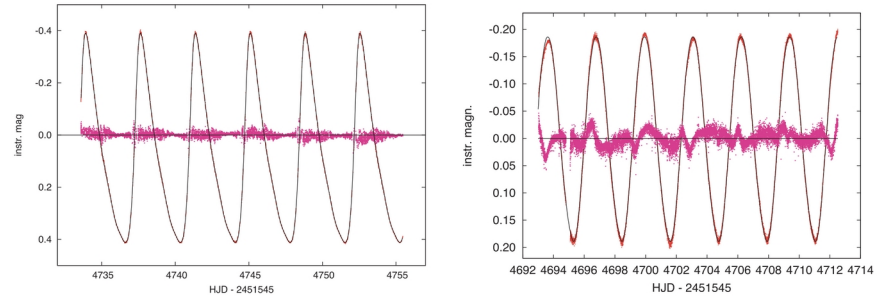
Cefeidy

Dynamické efekty mezi cefeidami - změny mezi cykly, dlouhodobé modulace, period doubling, možné neradiální módy (zejména u ACEP, T2CEP)

Plachy et al. 2021, ApJS, 253, 11 - změny mezi cykly DCEP β Dor

Smolec et al. 2018, 481, 3724 - Dynamical phenomena in T2CEPs

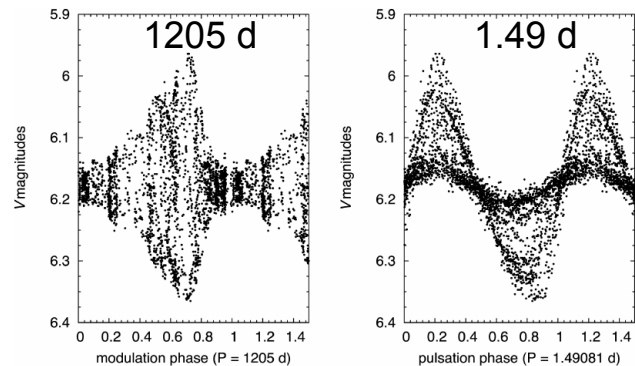
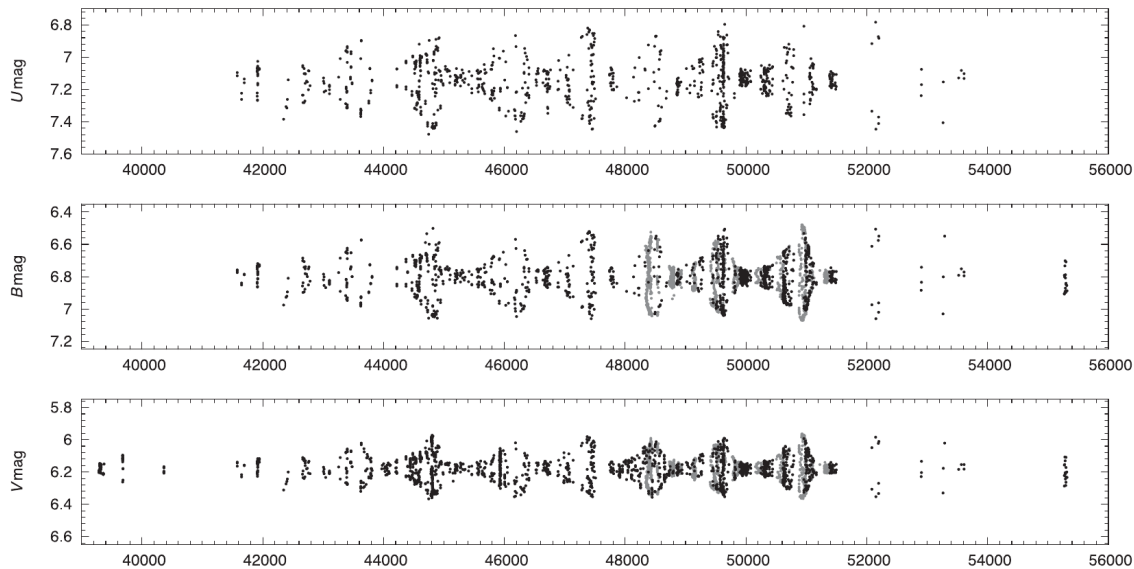

Evans et al., 2015MNRAS.446.4008E - další módy jsou více běžné mezi 10 pulzátory

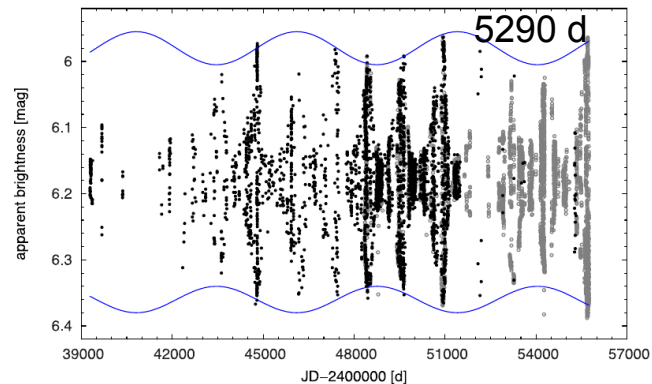

Cefeidy

(kvazi)periodická dlouhodobá modulace světelné křivky - Blazhko effect; rezonance (beating) u multi-mode pulzátorů (DSCT, GDOR)

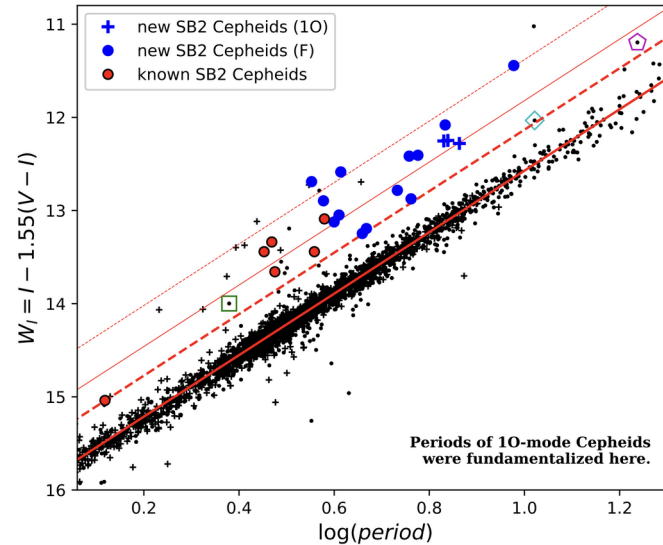
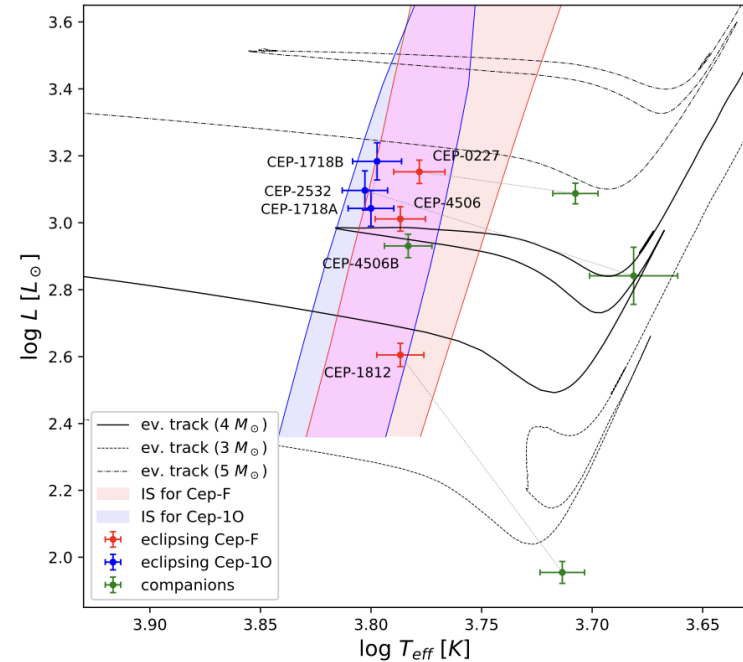
Molnár&Szabados 2014, MNRAS, 442, 3222 - V473 Lyr - O2 DCEP se dvěma modulačními periodami

Cefeidy

Počet DCEPs ve vícenásobných systémech 30 -> 80 % (Evans et al. 2015, AJ, 150, 13 - 40 jasných DCEPs během desetiletí spektroskopicky, přesnost cca 1 km/s, 29+-8 %; Kervella et al. 2019A&A...623A.116K, na pm anomálii - mezi 100 nejbližšími DCEPS 67 vykazuje pm nebo jsou známy jako binární systémy, efektivita metody -> 80 %)

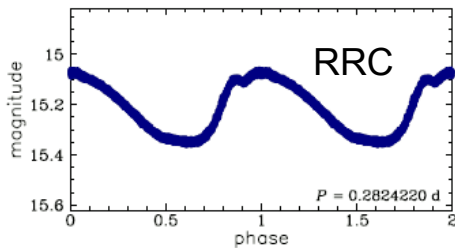
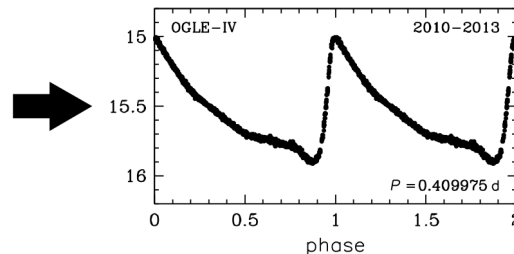
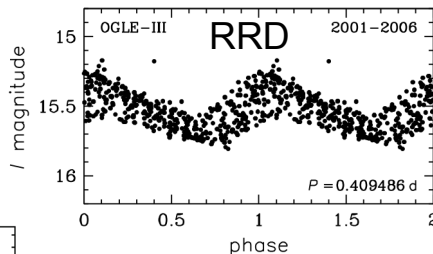
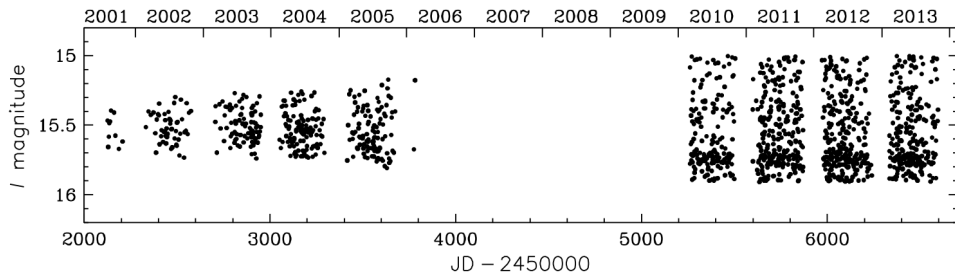
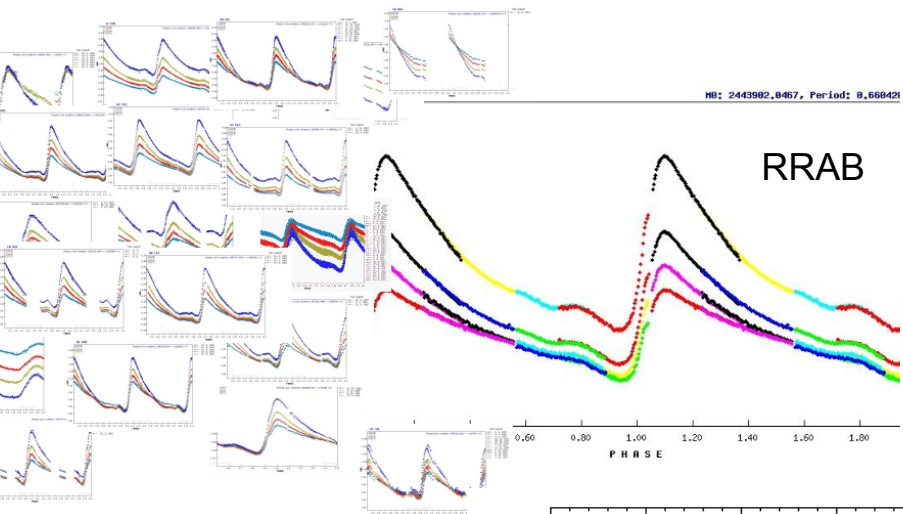
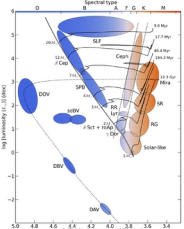
- Studie jsou limitovány na složky s vysokou hmotností, vše komplikováno pulzacemi

Pilecki et al. 2019, ApJ, 910, 118
 - only 6 DCEPS are known to reside in binary systems - large discrepancies in masses for pulsation and evolutionary models (up to 20 %); 41 candidates, 16 out of 18 confirmed SB2 binaries, till then only 11 systems from which only 5 SB2

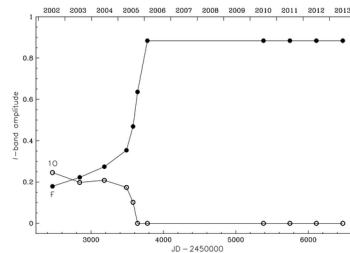
Hvězdy typu RR Lyrae

Vyvinuté, málo hmotné hvězdy horizontální větve obrů (typicky mezi 0.5 a 0.8 Msun), pulzují hlavně v základním módu (72 %) a 1O (27 %) 0.5, 5, 11 % RRLs v MW, LMC a SMC jsou multi- nebo double-mode pulzátory - naopak než DCEPs! (Soszynski et al. 2019, Aca, 69, 321 - 78000 RRLs from the Galactic bulge and disk from OGLE)

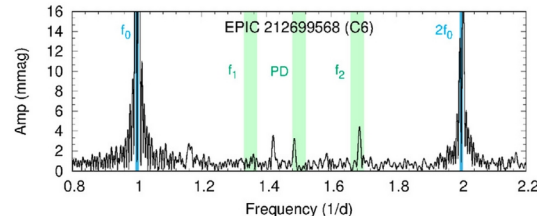
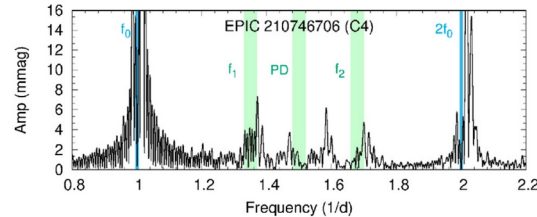
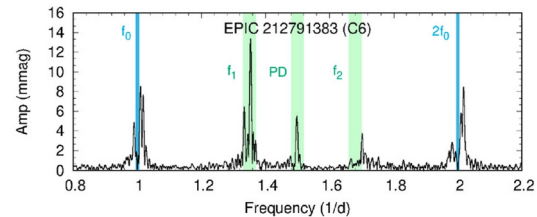
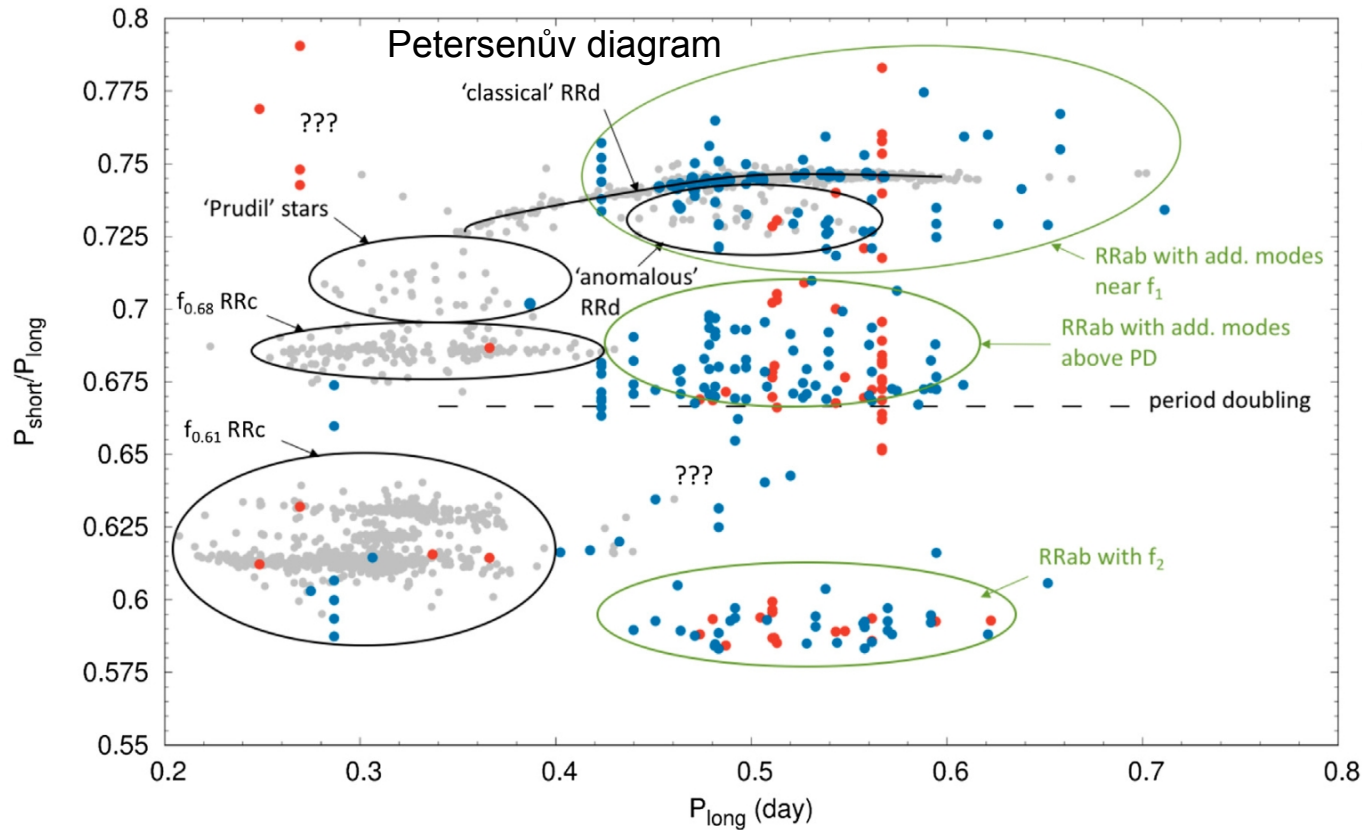
Pulzující hvězdy obecně mají vyšší amplitudy v modré oblasti spektra než v červené!

Soszynski et al. 2014, Aca, 64, 1 - přepnutí módu pulzací RRL

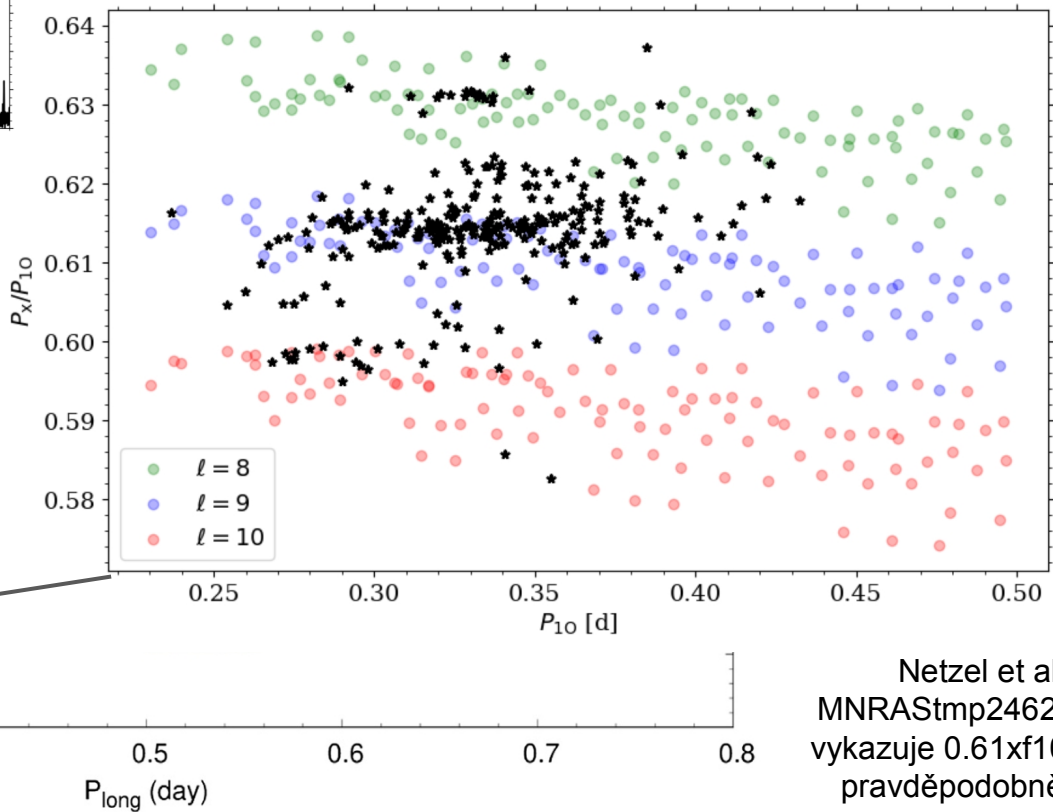
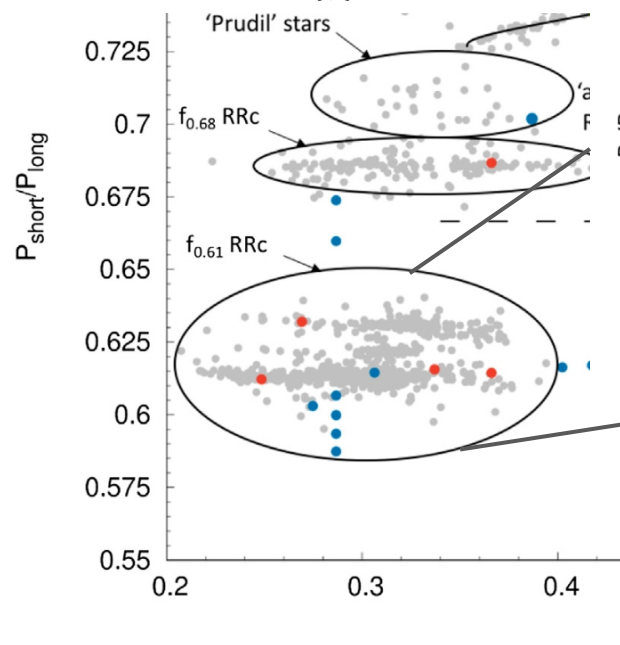
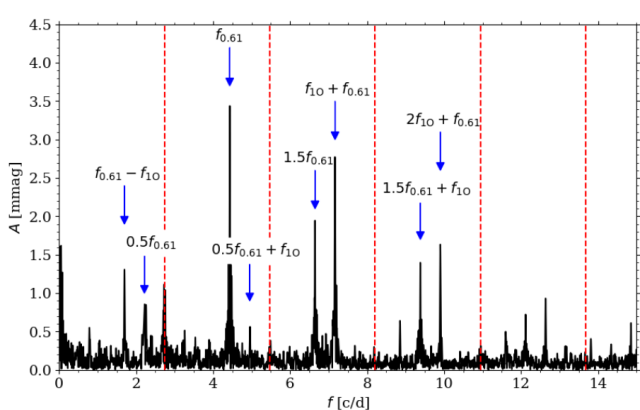
Hvězdy typu RR Lyrae

RRLs (hlavně RRc) vykazují další dynamické efekty jako period doubling či neradiální pulzace

Plachy&Szabo 2021, FrASS, 7, 81

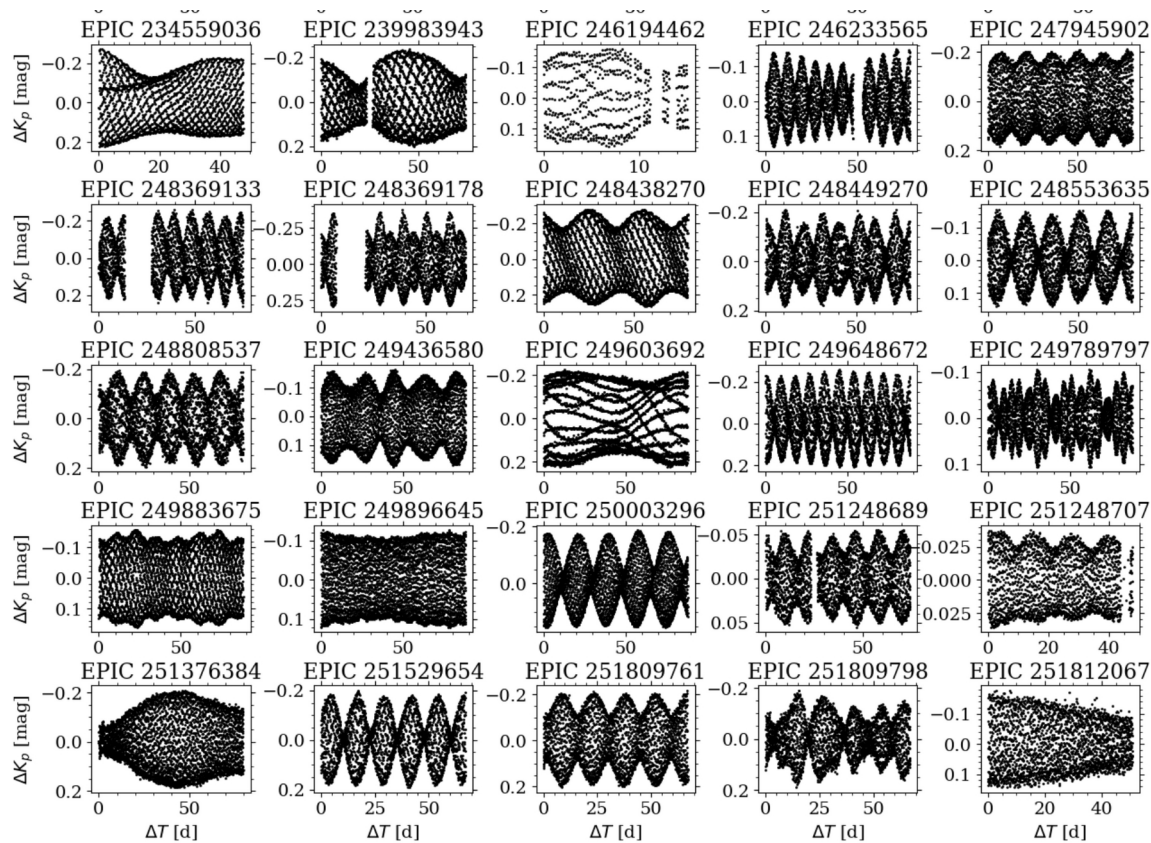
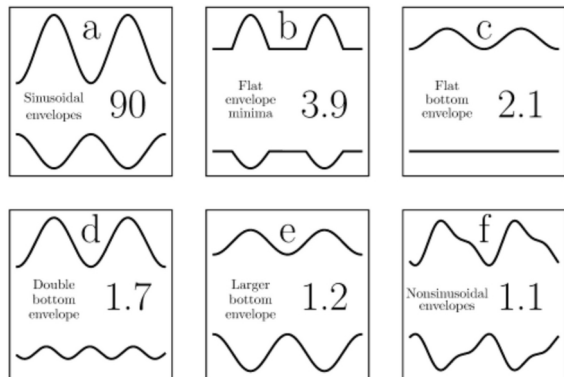
žvzdy typu RR Lyrae

Netzel et al. 2023,
MNRASmp2462 - 62 % RRC
vykazuje 0.61xf10 módy, velmi
pravděpodobně neradiální
pulzace

Blažkův jev

V závislosti na vlastnostech dat se Blažkův jev vyskytuje mezi 30-50 % RRab a 5-15 % RRC hvězd

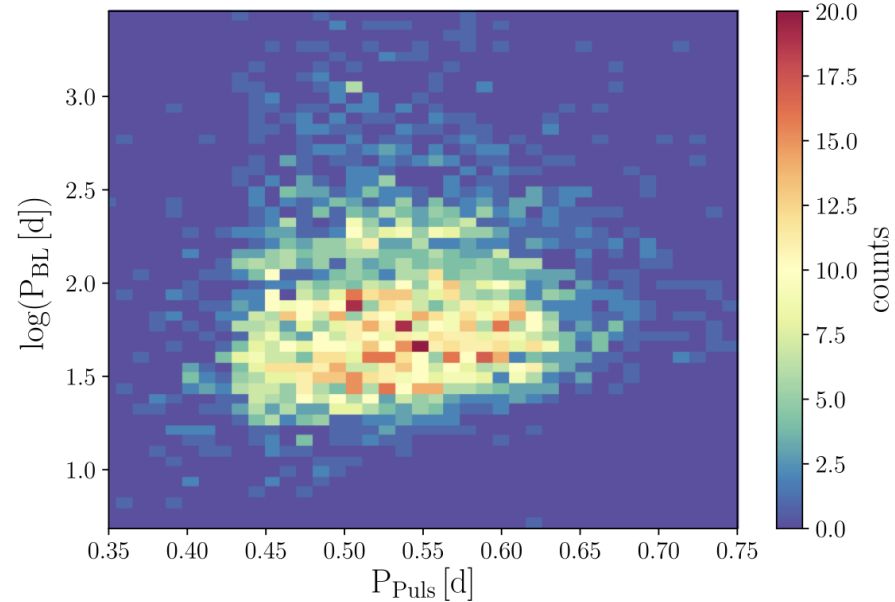
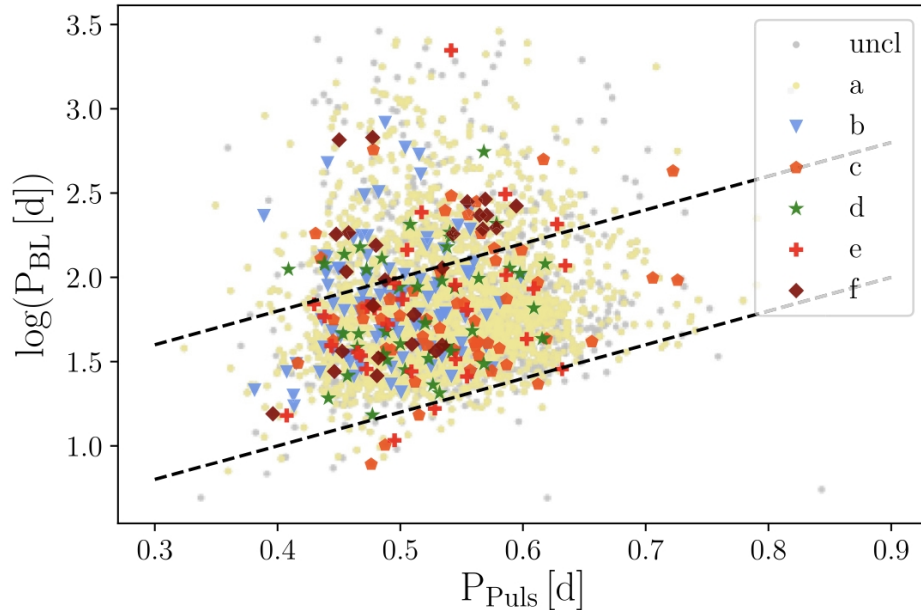

Skarka et al. 2020, MNRAS, 494, 1237 - 3141 RRab BL hvězdy z Galaktické výdutě GB, hvězdy s delší pulzační periodou mají tendenci mít menší modulační amplitudy, cca 90 % modulovaných hvězd má stejný typ modulační obálky

Netzel et al. 2023, MNRASmp2462 - 15 % RRC jsou modulovány

Blažkův jev

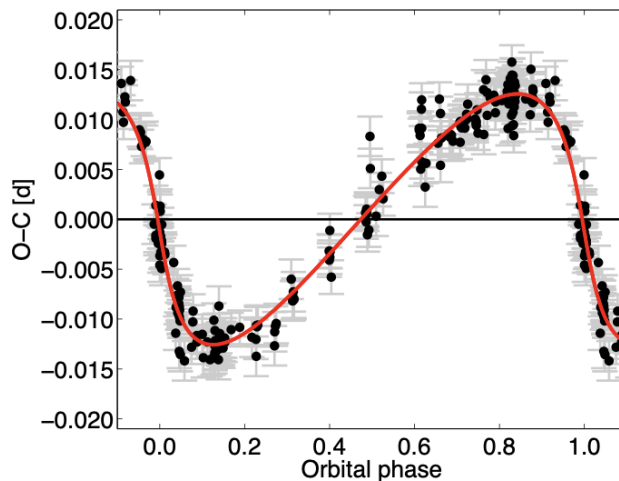
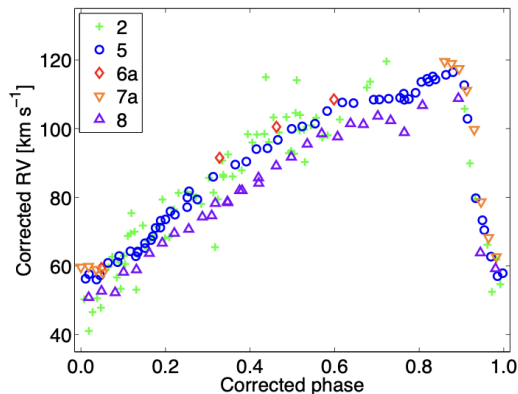
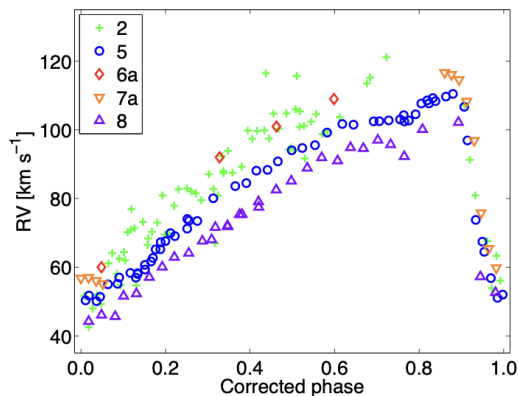
Modulační periody jsou mezi dny až desítkami let

Skarka et al. 2020, MNRAS, 494, 1237 - Spodní limit pro modulační periody, Blazhko valley (horní čárkovaná čára v levém obrázku - malé zastoupení modulovaných hvězd s danými modulačními periodami)

Kolláth 2018, pas6.conf, 137 - Nejpravděpodobnější vysvětlení Blažkova jevu je 9:2 rezonance mezi F a O9 módy

Binarity among RR Lyrae stars

Kervella et al. 2019, A&A, 623, 116

- hmotnost souputníka cca 2 Ms

- dalších 7 kandidátů - **potřeba dlouhodobého spektroskopického monitoringu**

Adopted parameters

Parallax from GDR2 ϖ	1.592 ± 0.063 mas
Mass of RRL m_1	$0.6 \pm 0.1 M_{\odot}$

Parameters from Liška et al. (2016a)

Orbital period P	8499 ± 29 d
Eccentricity e	0.686 ± 0.025
Arg. of periastron ω	184 ± 2 deg
v_r amplitude K_1	5.2 ± 0.4 km s $^{-1}$
v_r at Hip epoch	$+0.33 \pm 0.16$ km s $^{-1}$
v_r at GDR2 epoch	$+0.83 \pm 0.14$ km s $^{-1}$

PMA vectors

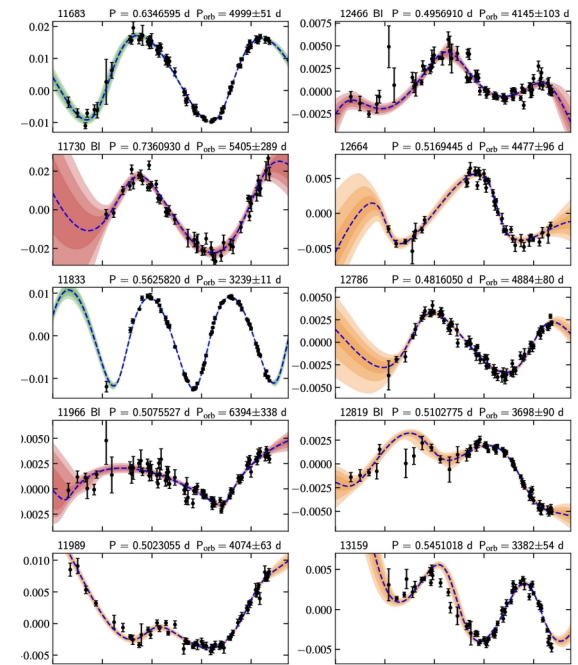
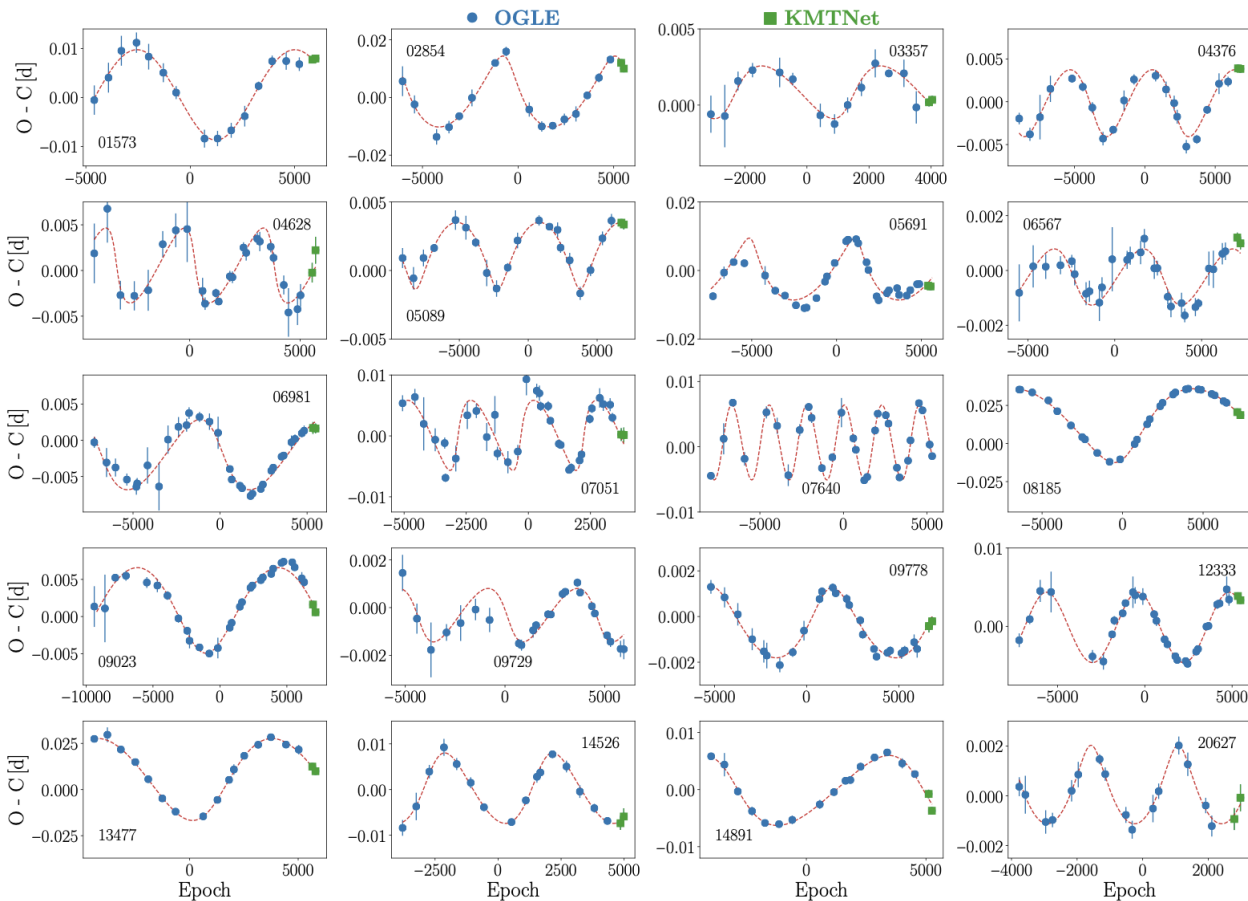
μ_{Hip}	$[+0.2_{\pm 1.1}, +3.0_{\pm 1.1}]$ mas a $^{-1}$
μ_{G2}	$[+0.75_{\pm 0.12}, +0.30_{\pm 0.14}]$ mas a $^{-1}$

Parameters from present analysis

Inclination i	160 ± 6 deg
Semimajor axis a	11.18 ± 0.51 au
Ang. semimajor axis θ	17.8 ± 1.1 mas
Long. of asc. node Ω	358 ± 23 deg
Mass of secondary m_2	$1.98 \pm 0.33 M_{\odot}$

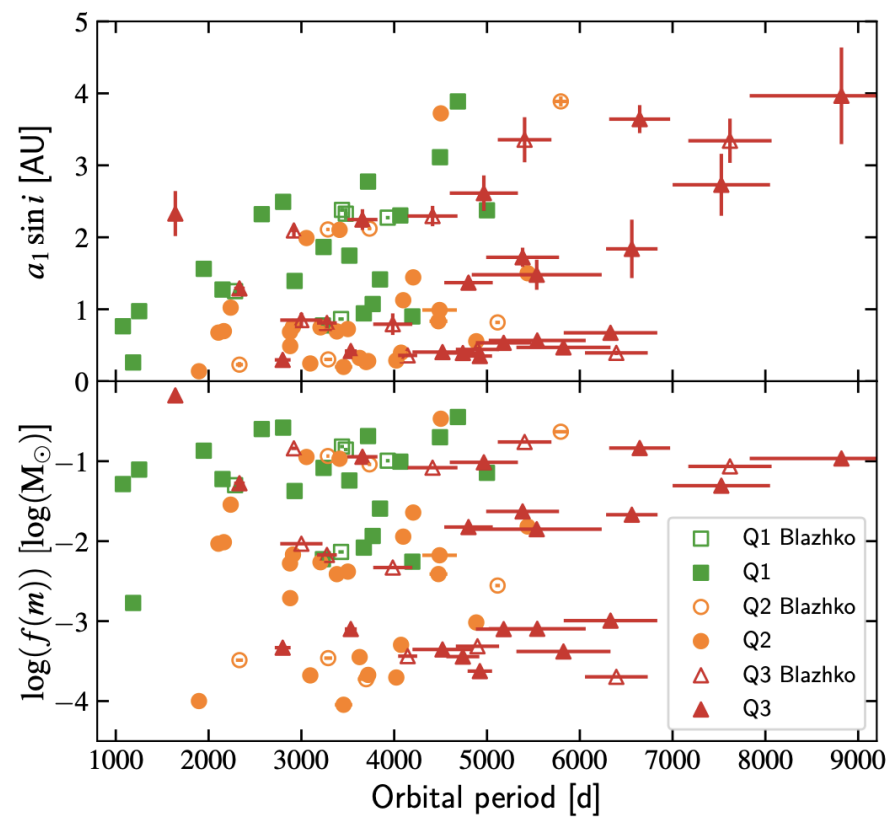
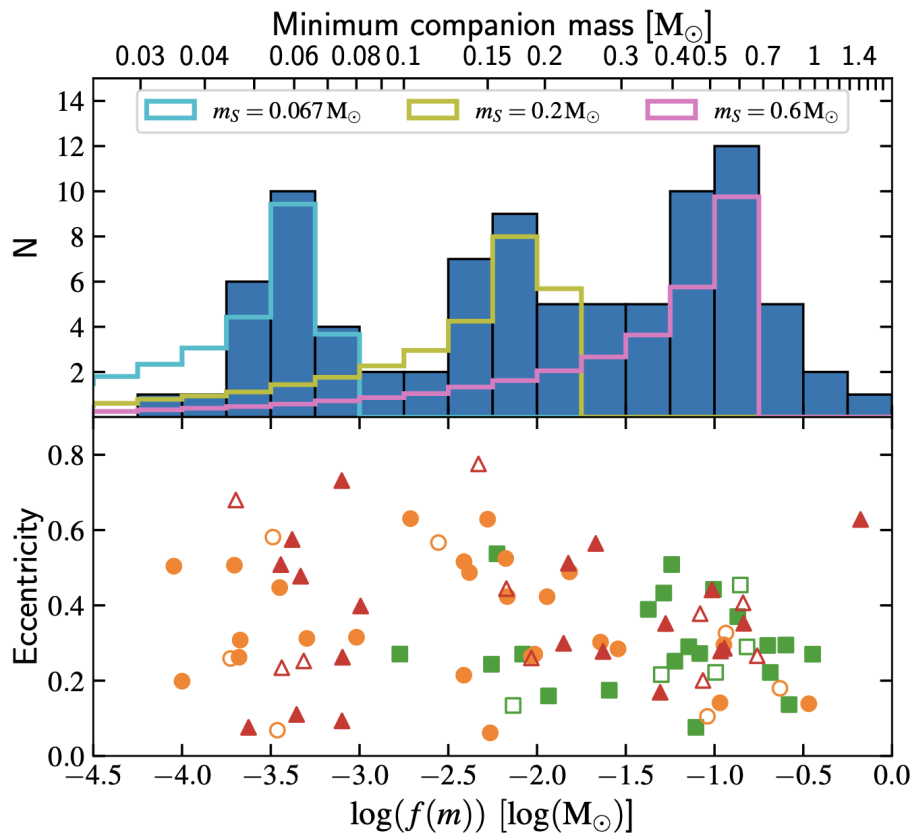
Binarity among RR Lyrae stars

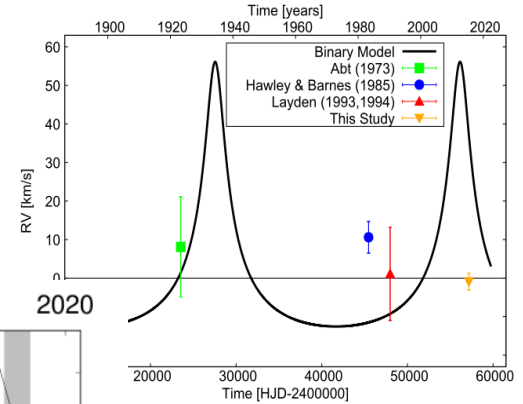
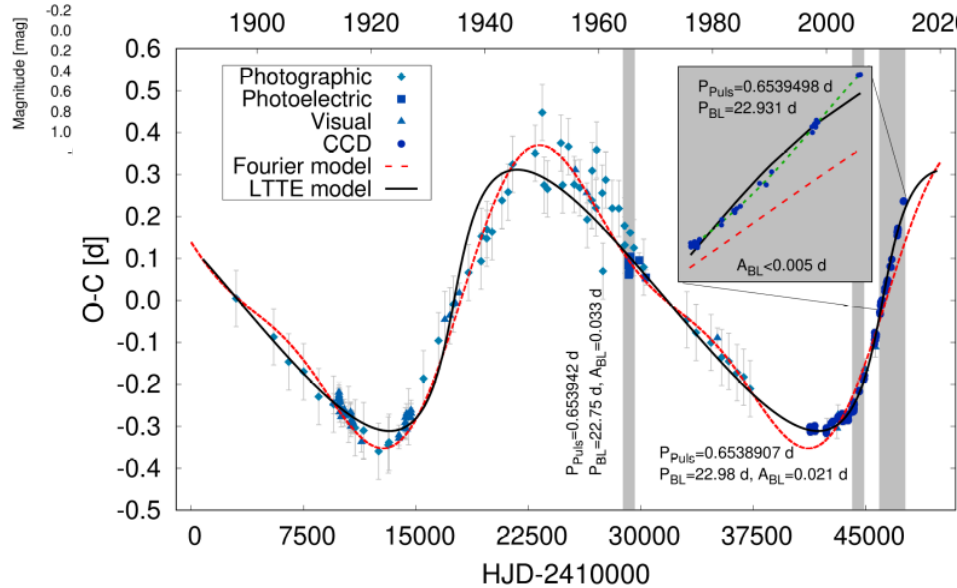
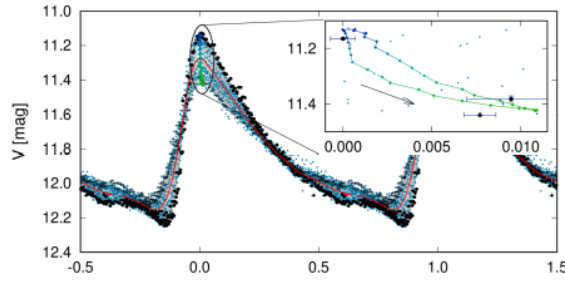
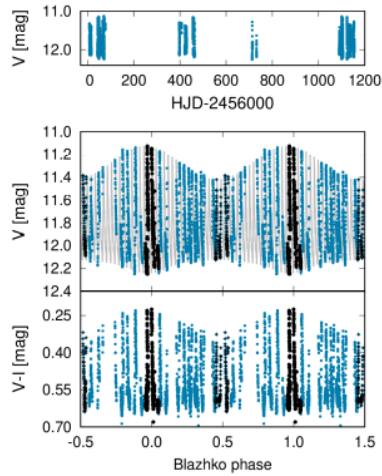
Hajdu et al. 2021, ApJ, 915, 50 - 87 binárních kandidátů z GB

Prudil, Skarka, et al. 2019, MNRAS, 487, 1 - 20 dvojhvězdných kandidátů z Galaktické výdutě

Binarity among RR Lyrae stars

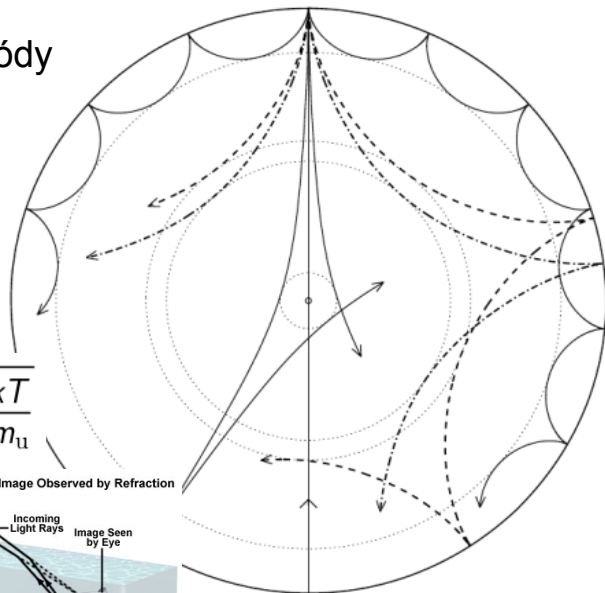
Binarity among RR Lyrae stars

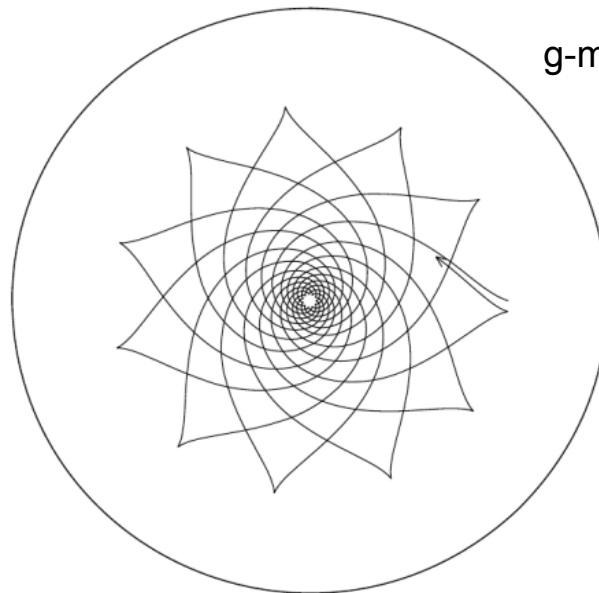
Excitační mechanismy II

- p-módy (pressure) - výchylky v radiálním směru, vnější obálka, vyšší frekvence, stochastický charakter
- g-módy (vztlaková síla) - neradiální výchylky, hlubší vrstvy hvězdy, nižší frekvence

p-módy

g-módy

$$c = \sqrt{\frac{\gamma p}{\rho}} = \sqrt{\frac{\gamma k T}{\mu m_{\text{H}}}}$$

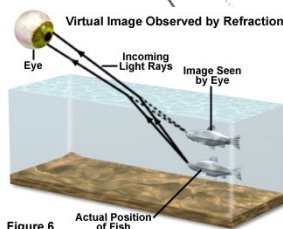

Figure 6

Excitační mechanismy II

- p-módy (pressure) - výchylky v radiálním směru, vnější obálka, vyšší frekvence, stochastický charakter
- g-módy (vztlaková síla) - neradiální výchylky, hlubší vrstvy hvězdy, nižší frekvence

Vlnění se může šířit pouze v určitých místech hvězdy, kde $k_r > 0$

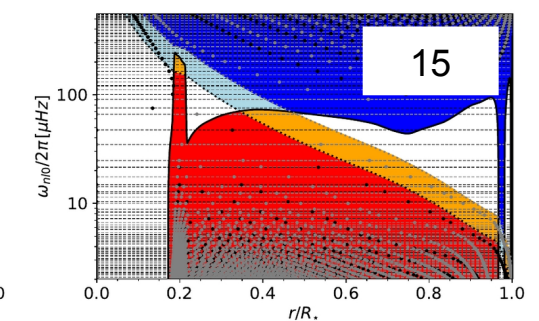
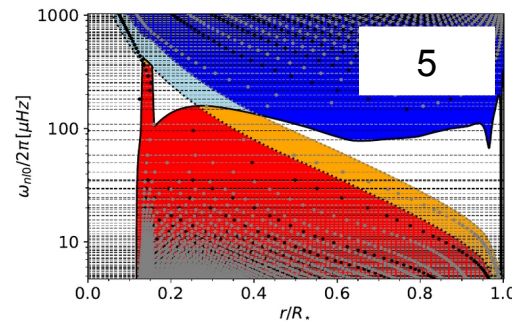
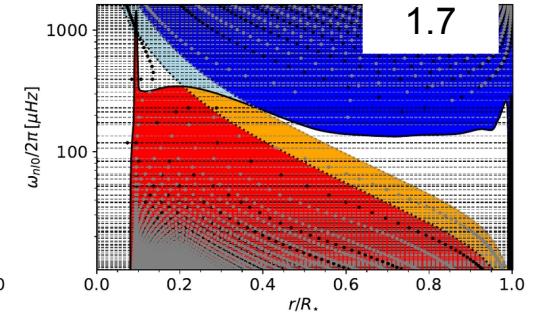
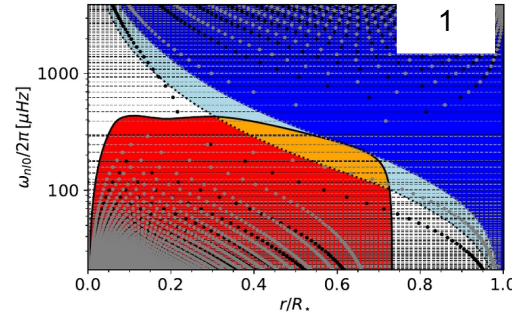
$$k_r = \frac{1}{\nu^2 c_0^2} (L_l^2 - \nu^2) (\nu^2 - N^2)$$

Brunt-Väisälä frekvence

$$N^2 = g_0 \left[\frac{1}{\Gamma_{1,0}} \frac{d \ln \rho_0}{dr} - \frac{d \ln \rho_0}{dr} \right]$$

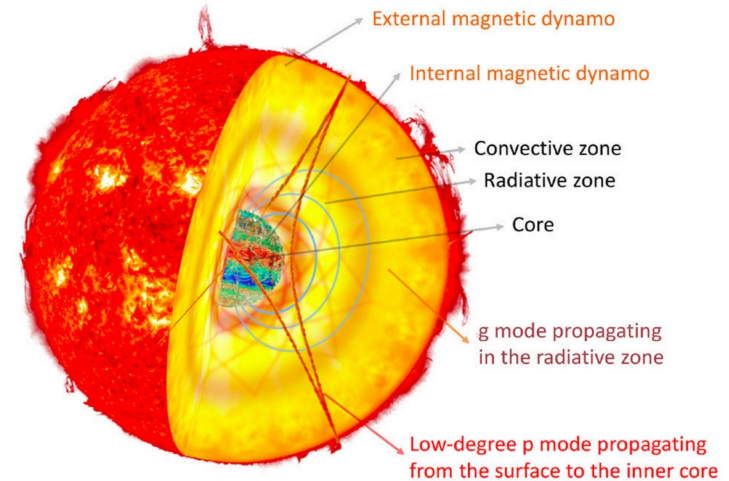
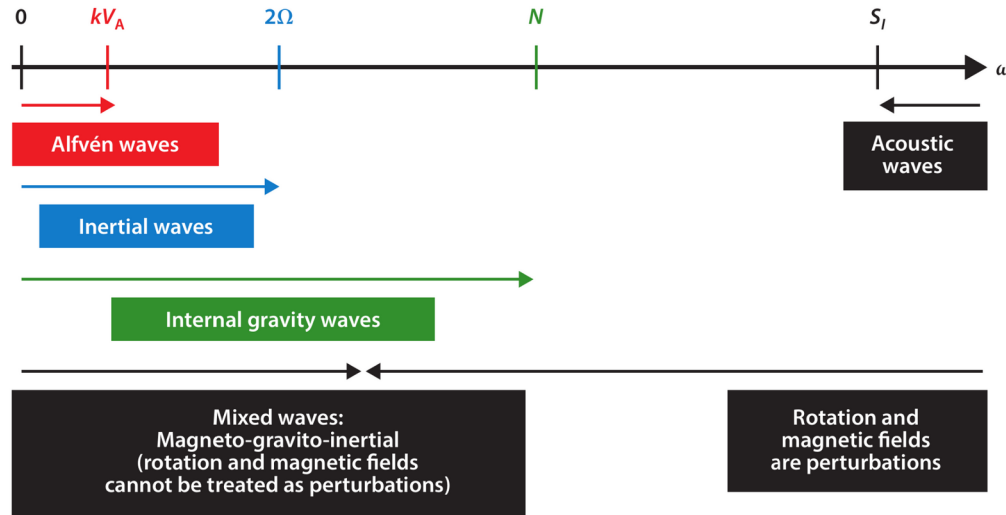
Lambova frekvence

$$L_l^2 = \frac{l(l+1)}{r^2} c_0^2$$

Excitační mechanismy II

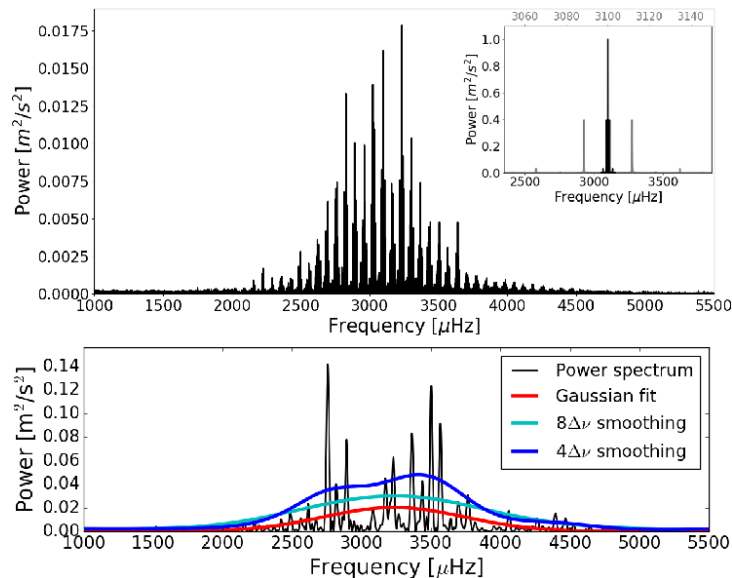
- p-módy (pressure) - výchylky v radiálním směru, vnější obálka, vyšší frekvence, stochastický charakter
- g-módy (vztlaková síla) - neradiální výchylky, hlubší vrstvy hvězdy, nižší frekvence
- r-modes (Coriolisova síla)
- Alfvén (Lorentzova síla)
- Slapově indukované (gravitace)

Excitační mechanismy II

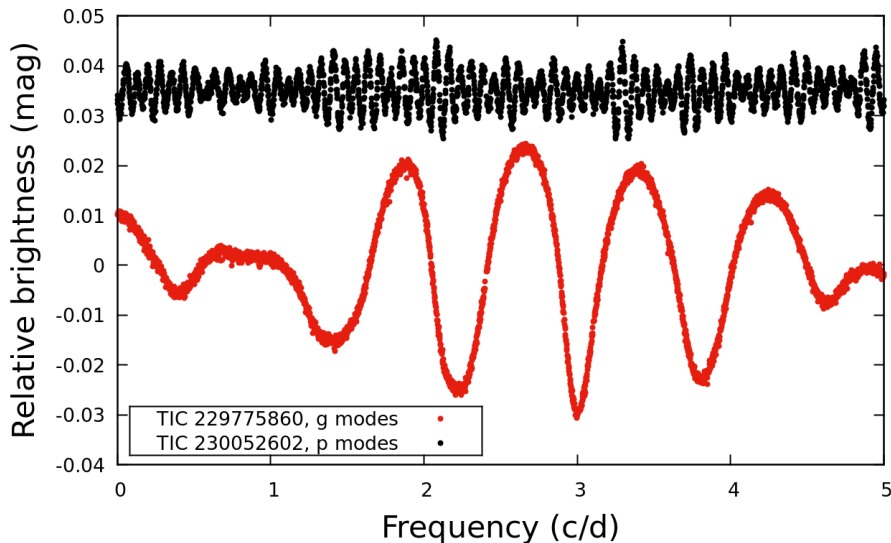
- p-módy (pressure) - výchylky v radiálním směru, vnější obálka, vyšší frekvence, stochastický charakter
- g-módy (vztlaková síla) - neradiální výchylky, hlubší vrstvy hvězdy, nižší frekvence

Oscilace slunečního typu jsou stochastické

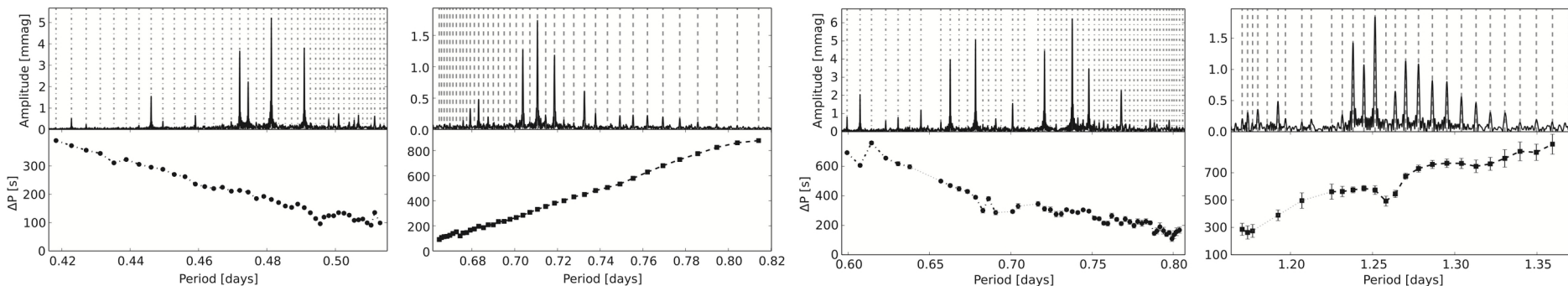
Andersen et al. 2019, A&A, 623, L9 - the Sun, RVs - 57 versus 1 day

Pulzace horkých hvězd (SPB, BCP, DSCT, GDOR) jsou víceméně stabilní

Excitační mechanismy II

- p-módy (pressure) - výchylky v radiálním směru, vnější obálka, vyšší frekvence, stochastický charakter
- g-módy (vztlaková síla) - neradiální výchylky, hlubší vrstvy hvězdy, nižší frekvence
- r-modes (Coriolisova síla) - prográdní ($m>0$) a retrográdní ($m<0$) módy

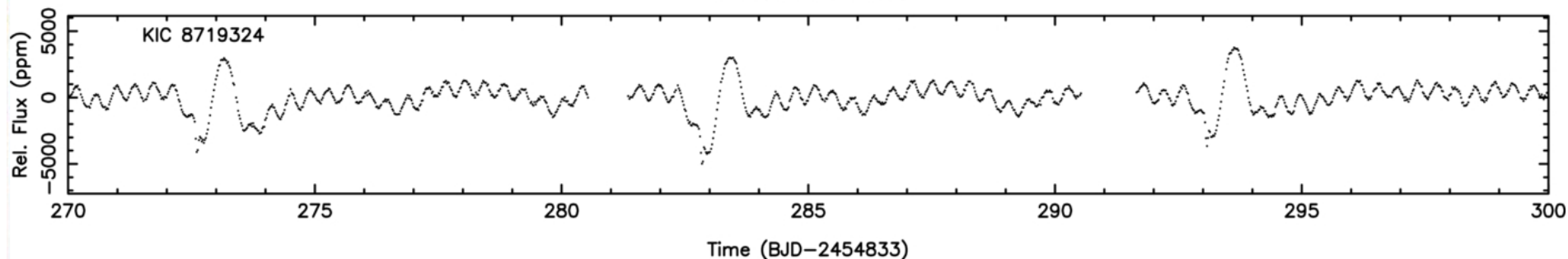
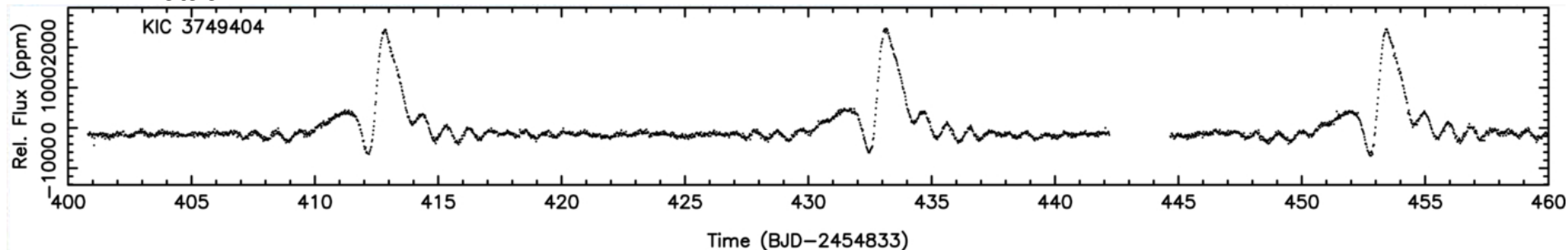

Van Reeth et al. 2015, ApJ, 218, 27 - Rotace vnitřních částí hvězdy z analýzy vzdáleností píků g-módů - vzestupný trend prográdní módy, sestupný trend retrográdní módy.

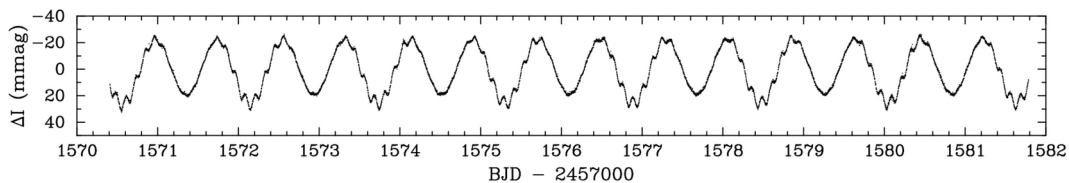
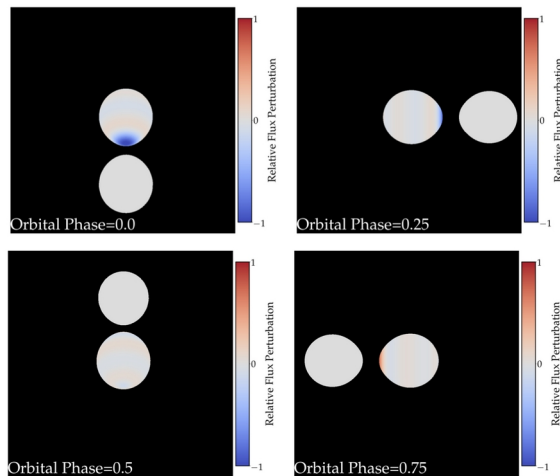
Excitační mechanismy II

- p-módy (pressure) - výchylky v radiálním směru, vnější obálka, vyšší frekvence, stochastický charakter
- g-módy (vztlaková síla) - neradiální výchylky, hlubší vrstvy hvězdy, nižší frekvence
- r-modes (Coriolisova síla) - prográdní ($m > 0$) a retrográdní ($m < 0$) módy
- Alfvén (Lorentzova síla) - dosud spíše hypotetické
- Slapově indukované (gravitace) - v excentrických systémech + v těsných systémech s vázanou rotací

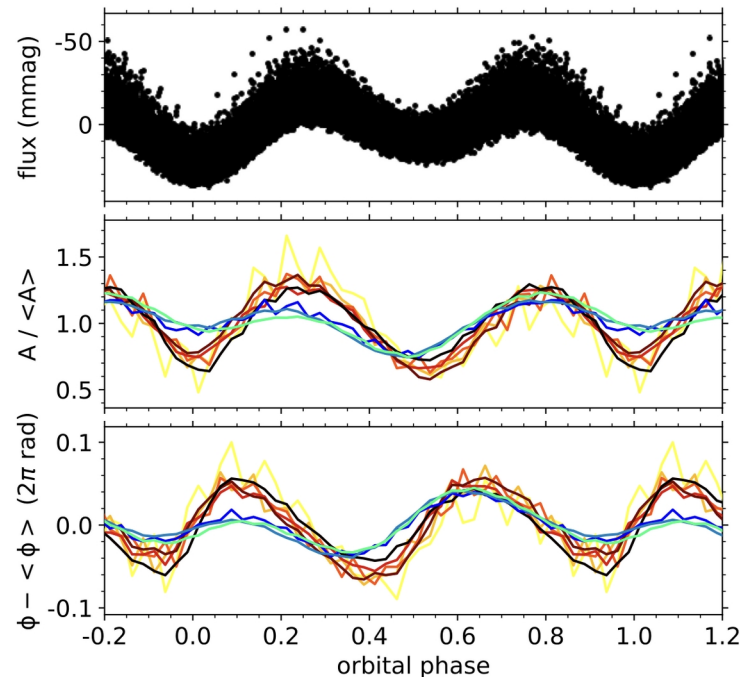

Excitační mechanismy II

- Slapově indukované (gravitace) - v excentrických systémech + v těsných systémech s vázanou rotací

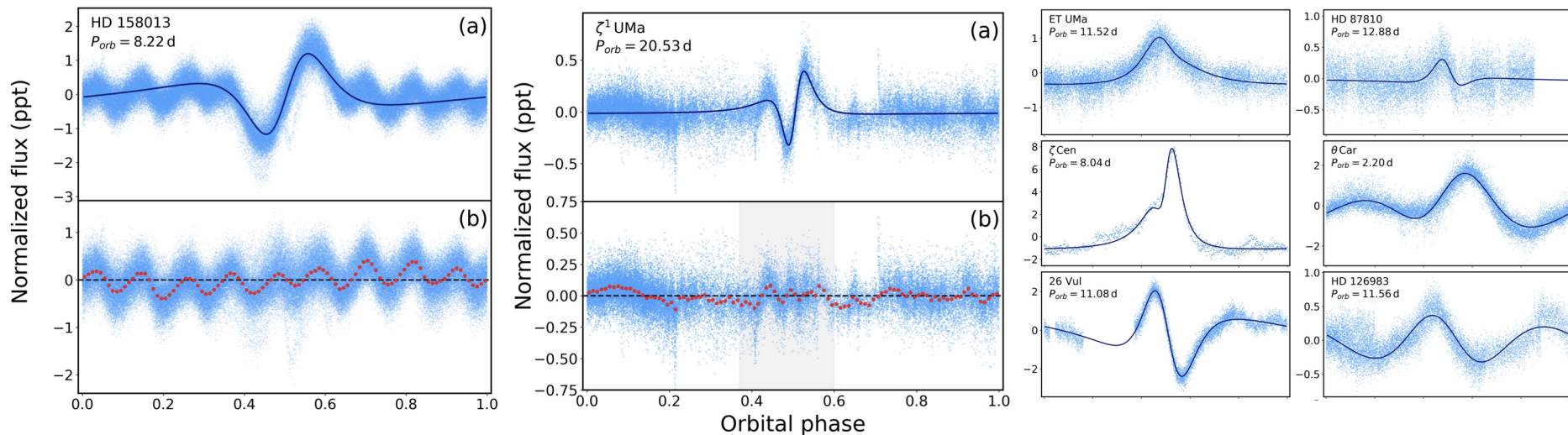
Fuller et al. 2020, MNRAS, 498, 5730, Handler et al. 2022, pas..conf, 183 -
Slapově uvězněné módy pulzací

Van Reeth et al. 2023, A&A, 671, 121 - slapově
ovlivněné g-módy

Excitační mechanismy II

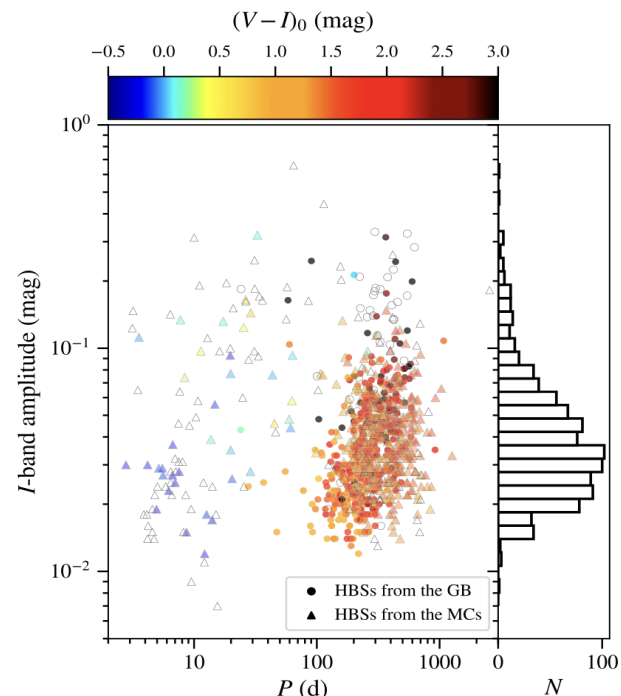
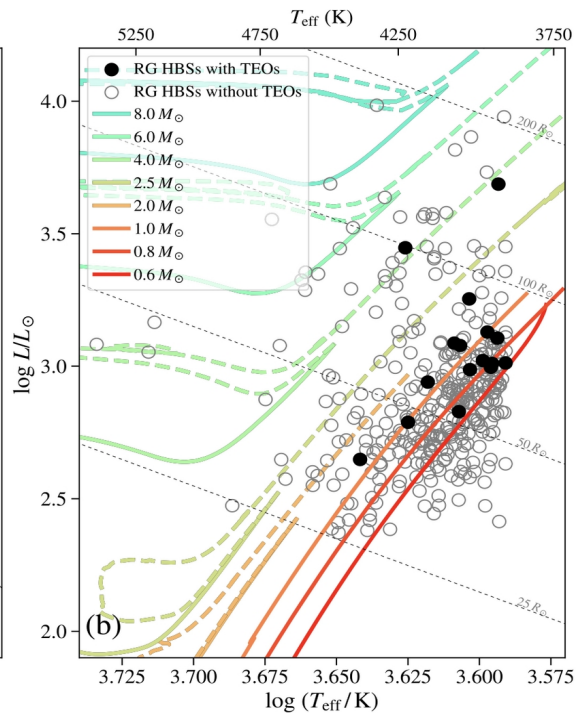
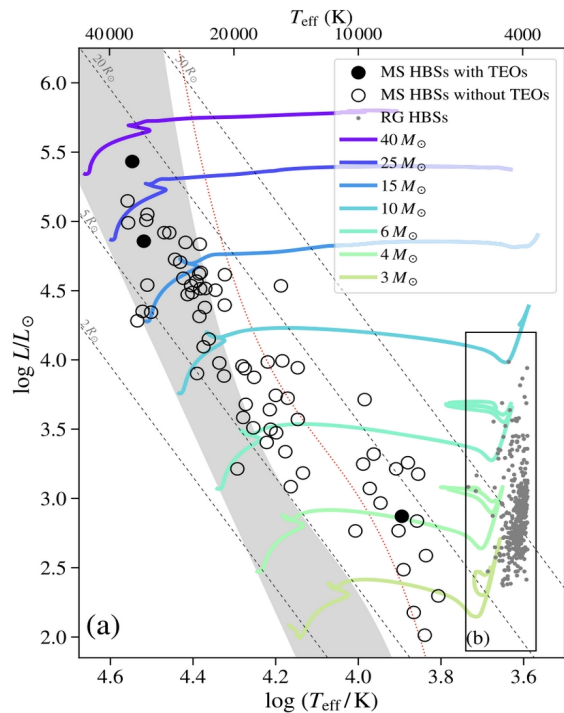
- Slapově indukované (gravitace) - heart-beat stars (HBs) - poprvé identifikované Welsch et al. 2011, ApJS, 197, 4 v datech z dalekohledu Kepler

Kołaczek-Szymanski 2021, A&A, 647, 12 - horké HBs z TESS

Excitační mechanismy II

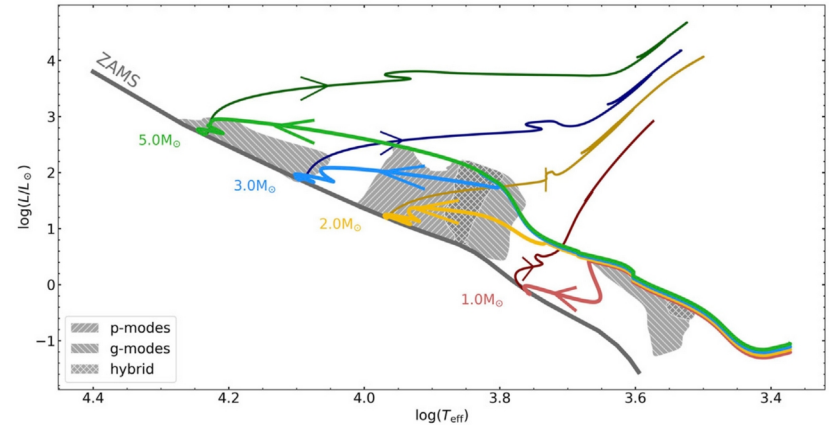
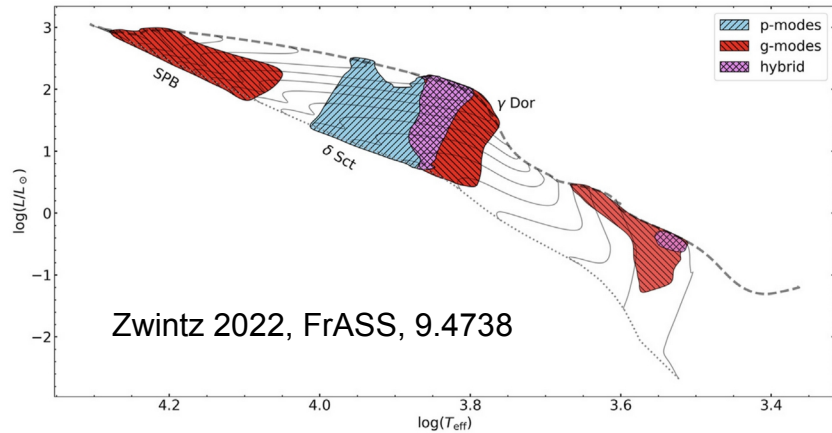
- Slapově indukované (gravitace) - heart-beat stars (HBs) - objevují se u všech typů hvězd, nejvíce je jich známo u červených obrů v Galaktické výduti - červení obři díky své stavbě snadněji slapově pulzují, částečně pozorovací bias (obři v Gal. výduti - staré hvězdy)

Wrona et al. 2022, ApJ, 928, 135 - HBs z OGLE, 5 % are TEOs (tidally excited oscillators)

Hvězdy před hlavní posloupností

Problémy s okolohvědným materiálem, jinými typy proměnnosti a identifikací oscilací, problém s identifikací a samotným pozorováním. Při průchodu pásy nestability mohou hvězdy začít pulzovat

TABLE 1 | Types of known pre-main sequence pulsators and their properties (as of March 2022).

Pulsation Type	Mass Range	Periods	Known Objects	References
SPB	$3.0\text{--}7.0 M_{\odot}$	0.8–3 d	18	[1], [2]
δ Scuti	$1.5\text{--}2.5 M_{\odot}$	18 min–8 h	> 100	[3]
Tidally perturbed	$1.8\text{--}1.9 M_{\odot}$	48 min–3.3 h	1	[4]
γ Doradus	$1.4\text{--}1.8 M_{\odot}$	0.3–3 d	8	[5], [6]
δ Scuti - γ Doradus hybrids	$1.4\text{--}2.2 M_{\odot}$	18 min–8 h and 0.3–3 d	4	[7]
Solar-like	$\sim 1 M_{\odot}$	$\sim 1.15 \text{ h}^a$	1 [★]	[8]
M-stars	$\sim 0.15 M_{\odot}$	0.5–5 d	1 [★]	[6]

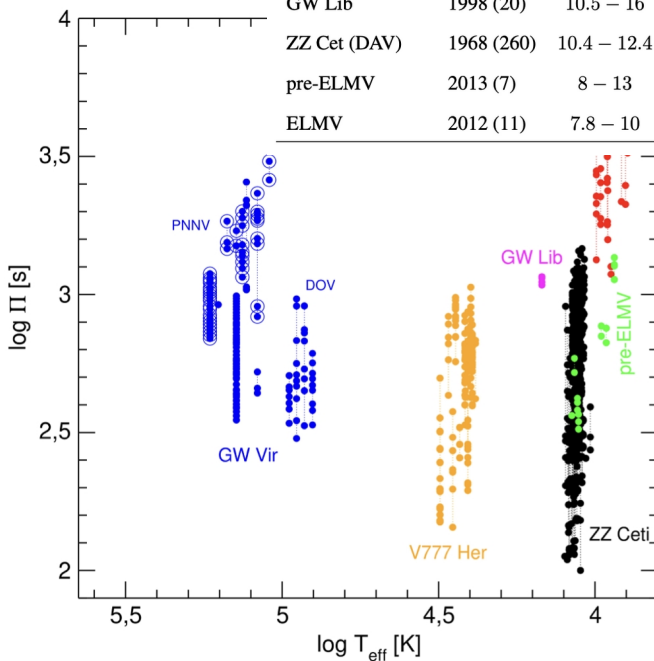
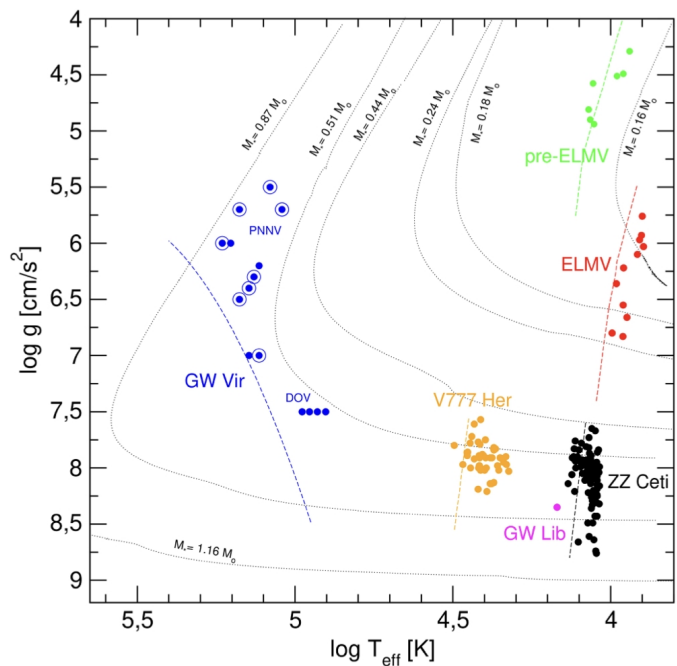
References: [1] Gruber et al. (2012), [2] Zwintz et al. (2017), [3] multiple papers, e.g., Zwintz (2008); Zwintz et al. (2014); Mellon et al. (2019); Steindl et al. (2021a), [4] Steindl et al. (2021b), [5] Zwintz et al. (2013), [6] Steindl et al. (2021a), [7] Ripepi et al. (2010), [8] Müllerer et al. (2021).

^a... value for $v_{\max}$.

★... Only candidate stars detected so far.

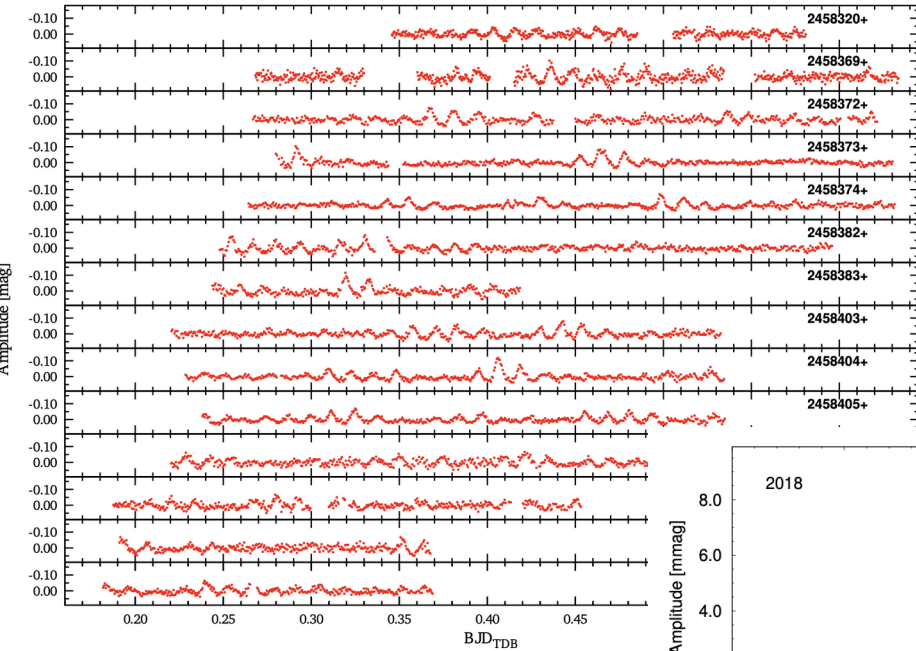
Hvězdné zbytky

Pulzující bílí trpaslíci - základní parametry z asteroseismologie + věk z chladnoucích sekvencí

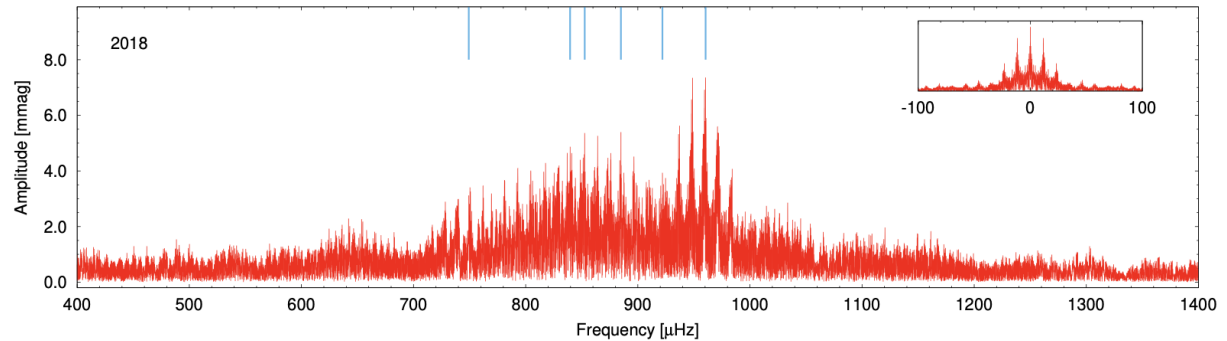
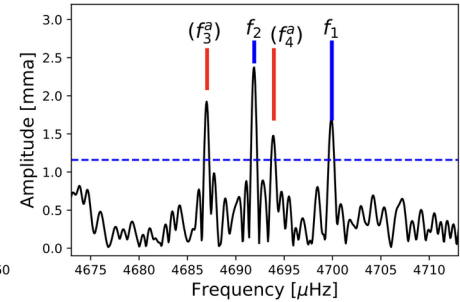
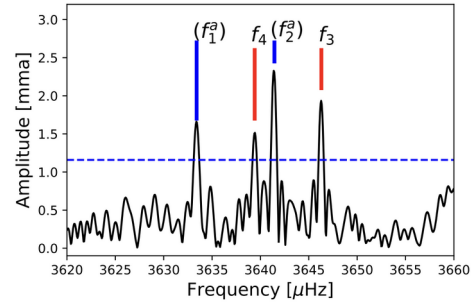

Class	Year of disc. (#)	T_{eff} [$\times 1000$ K]	$\log g$ [C.G.S.]	Period range [s]	Amplitudes [mag]	Main surface composition
GW Vir (PNNV)	1984 (10)	100 – 180	5.5 – 7	420 – 6000	0.01 – 0.15	He, C, O
GW Vir (DOV)	1979 (9)	80 – 100	7.3 – 7.7	300 – 2600	0.02 – 0.1	He, C, O
V777 Her (DBV)	1982 (27)	22.4 – 32	7.5 – 8.3	120 – 1080	0.05 – 0.3	He (H)
GW Lib	1998 (20)	10.5 – 16	8.35 – 8.7	100 – 1900	0.007 – 0.07	H, He
ZZ Cet (DAV)	1968 (260)	10.4 – 12.4	7.5 – 9.1	100 – 1400	0.01 – 0.3	H
pre-ELMV	2013 (7)	8 – 13	4 – 5	300 – 1400	0.001 – 0.05	He, H
ELMV	2012 (11)	7.8 – 10	6 – 6.8	100 – 6300	0.002 – 0.044	H

Hvězdné zbytky

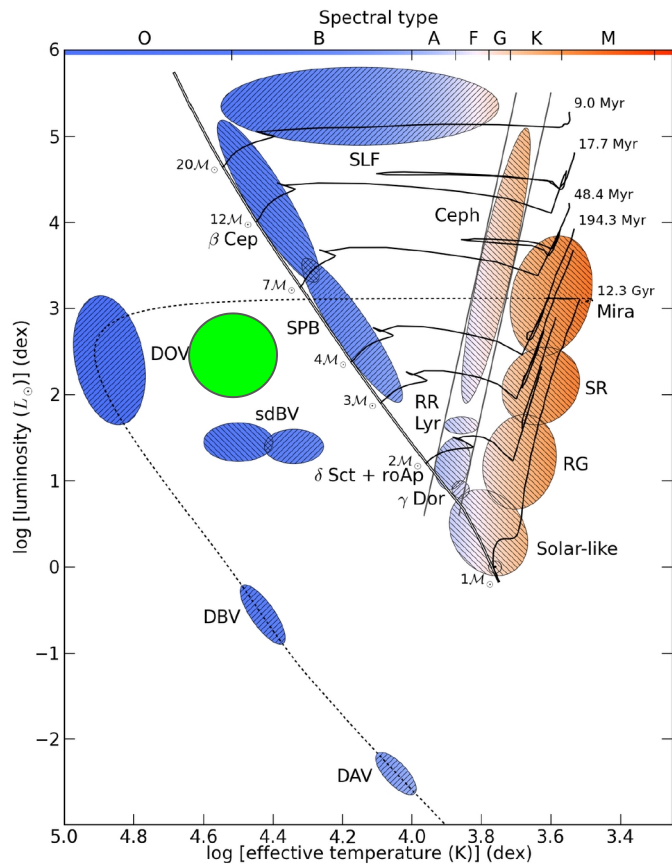
Bognár et al. 2020, A&A, 638, 82 - TESS data

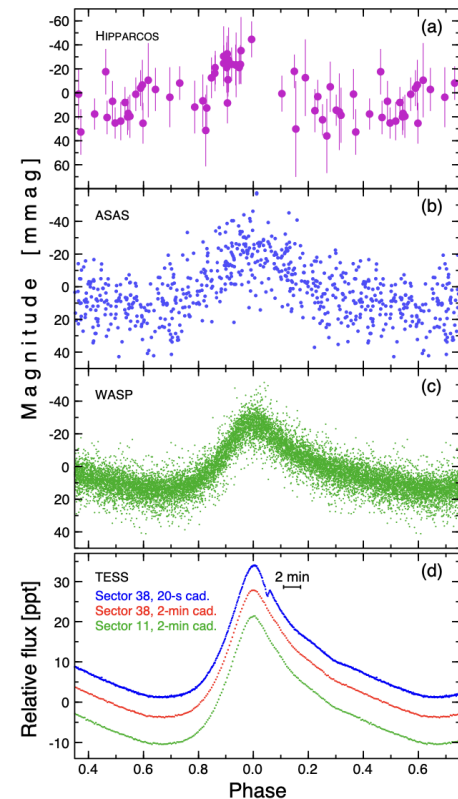
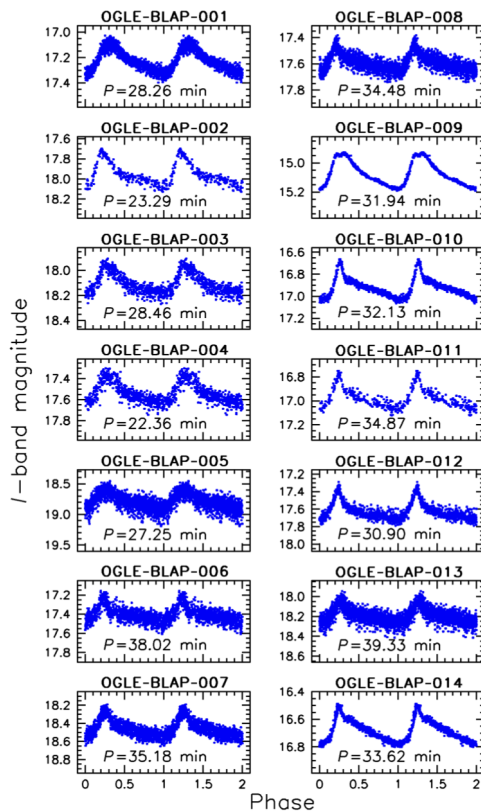
Bognár et al, 2021, A&A, 651, 14 - 2 WDs pozorování na Piszkesteto observatory (Maďarsko, 1m telescope), silný aliasing

BLAPs Blue Large-amplitude pulsating stars

Radiální pulzace, horké hvězdy s periodami cca 20-40 min a amplitudami cca desetiny magnitudy

Pietrukowicz et al. 2017, NatAs, 1, 166

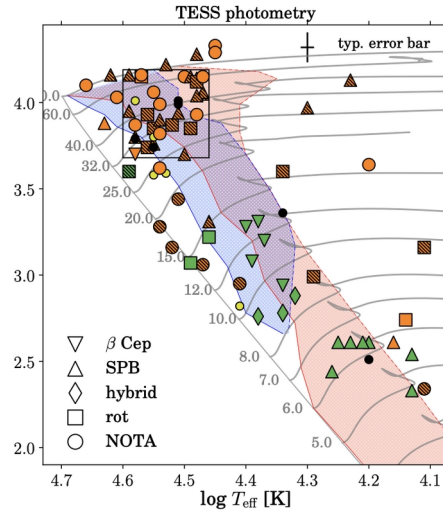
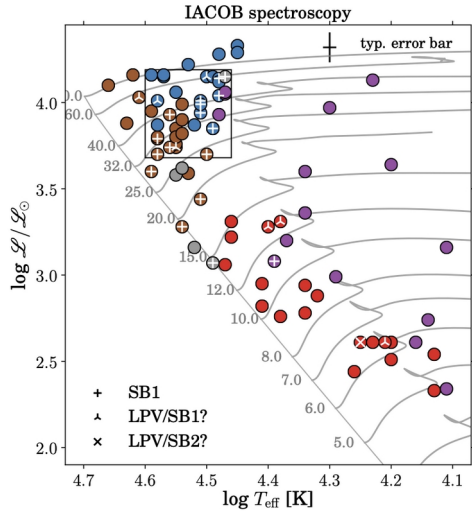
Pigulski et al. 2022, A&A, 663, 62
 ‘ $\sim 0.3 M_{\odot}$ objekty s degenerovaným He jádrom a H fúzujícím v okolní vrstvě X více hmotné ($0.5\text{--}0.8 M_{\odot}$) hvězdy fúzující He v jádře X $\sim 0.7 M_{\odot}$ složky systému po výbuchu supernovy’

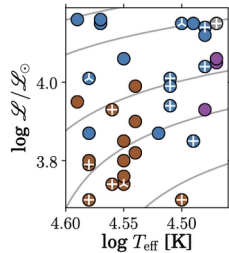
Hmotné hvězdy

Nad 5 Msun
SPB (p~hodiny-dny);
BCEP (p~minuty až hodiny)

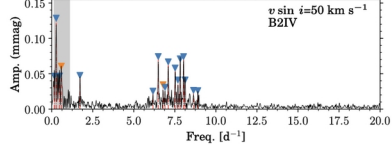
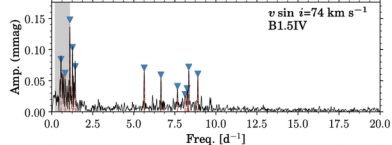
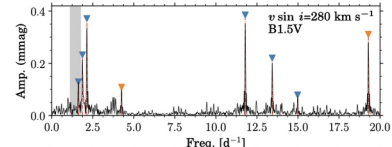
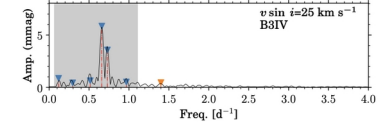
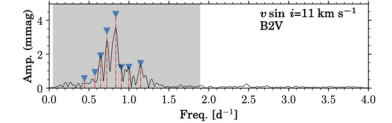
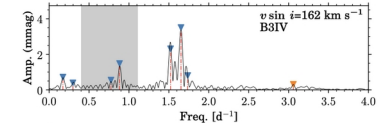
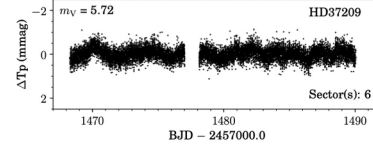
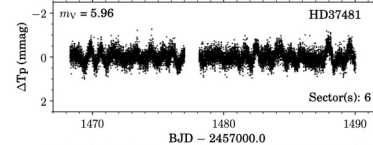
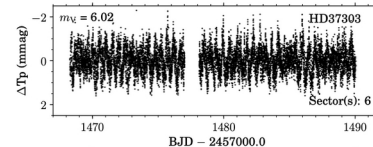
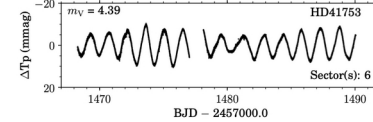
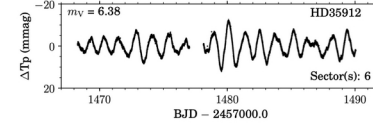
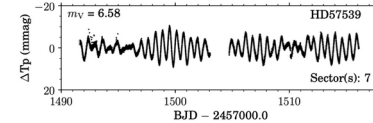
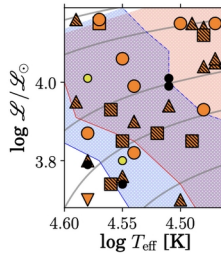
- Bursens et al. 2020, A&A, 639, 81 - proměnnost 98 OB hvězd z TESS cycle 1; 14 p-and g-mode pulzátorů

- O: LC V & IV
- O: LC III, II & I
- B: LC V & IV
- B: LC III, II & I
- mag.

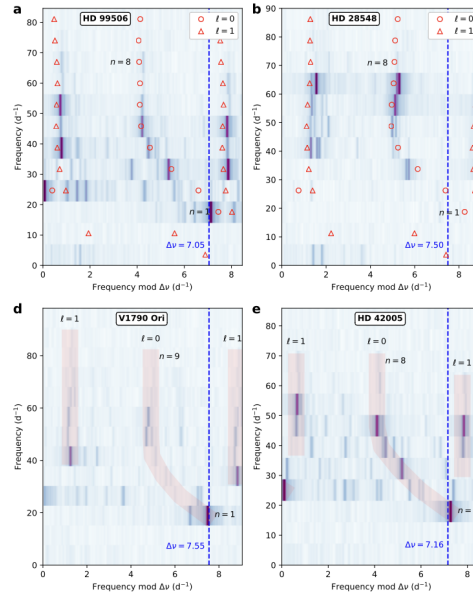
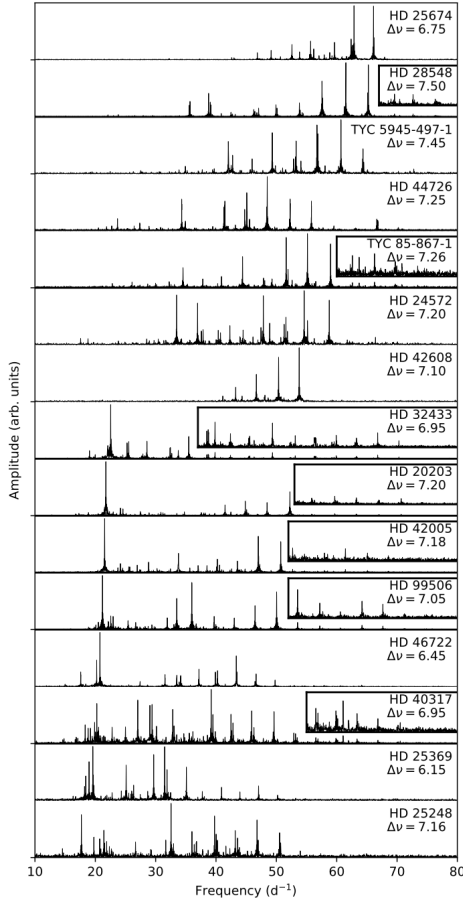

- SLF
- EB
- PQ
- NOTA

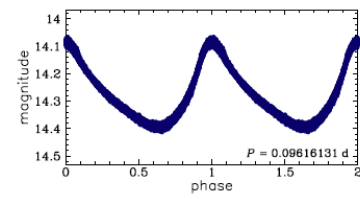
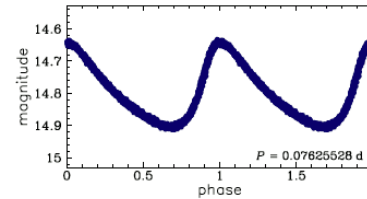
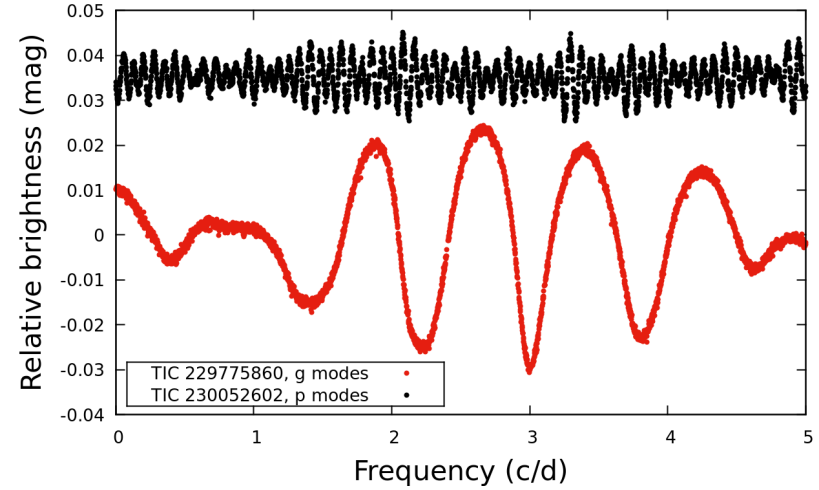

Středně hmotné hvězdy

Cca 1.2-3 Msun
GDOR (p~hodiny-dny);
DSCT (p~minuty až hodiny)

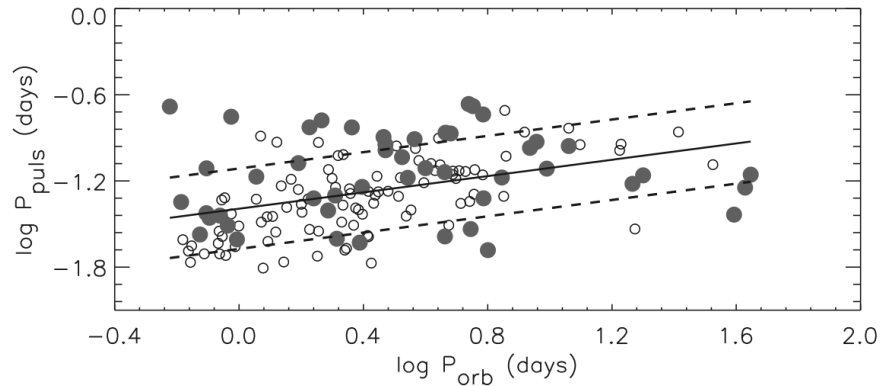
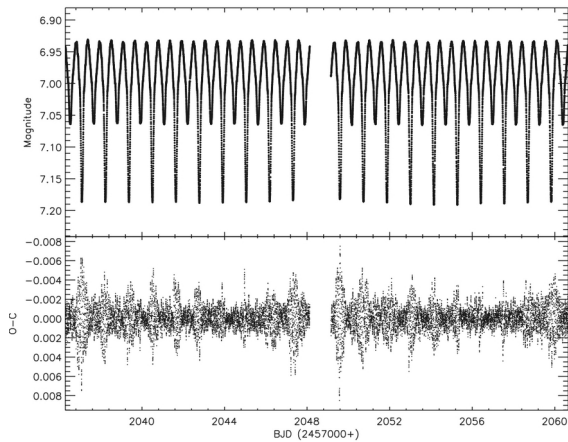

Bedding et al. 2020, Natur,
581, 147 - V některých
případech není záklopkový
mechanismus příčinou
pulzací DSCT hvězd
(oscilace slunečního typu)

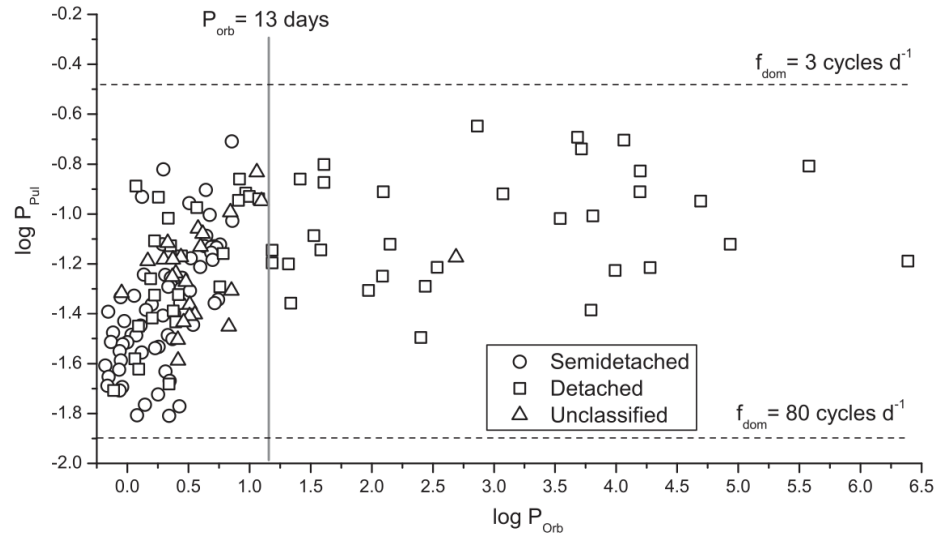
High-Amplitude DSCT stars - radiálně pulzující
DSCTs - podobné křivky jako DCEPs a RRLs

Středně hmotné hvězdy

Alicavus et al. 2023, MNRAS, 524, 619 - Jižní TESS EBs s DSCT komponentou

DSCT and GDOR pulzátoři jsou běžné ve dvojhvězdách

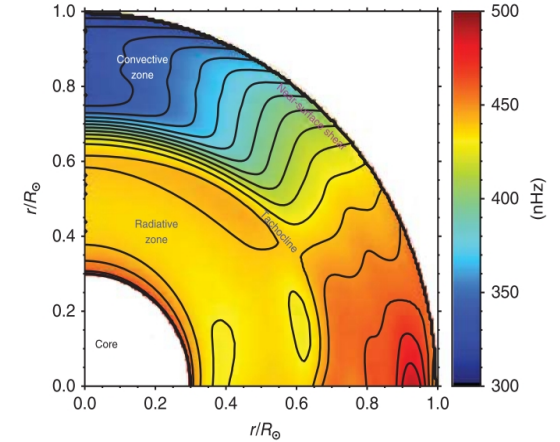
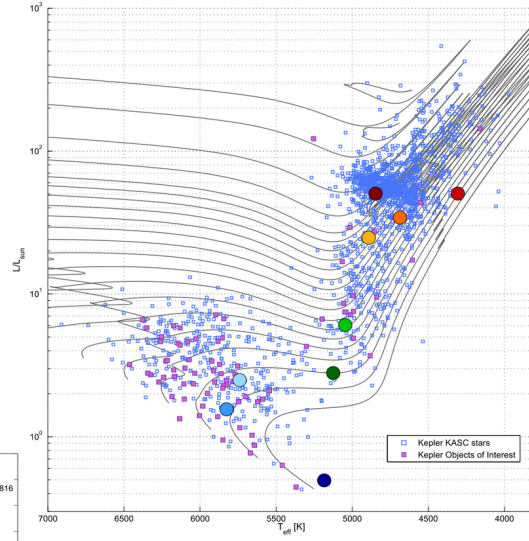
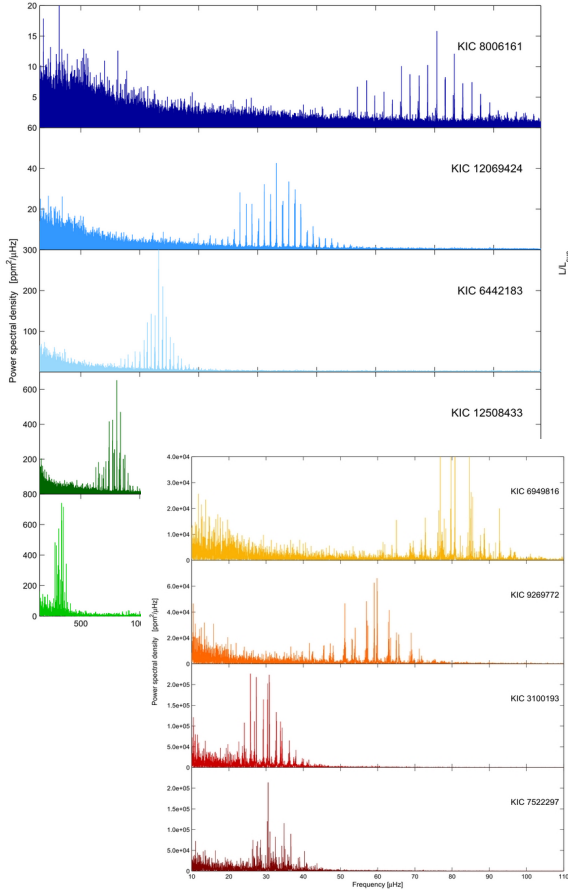

Liakos&Niarchos 2017, MNRAS, 465, 1181 - 13-d limit pro P_{orb} vs P_{puls} korelaci

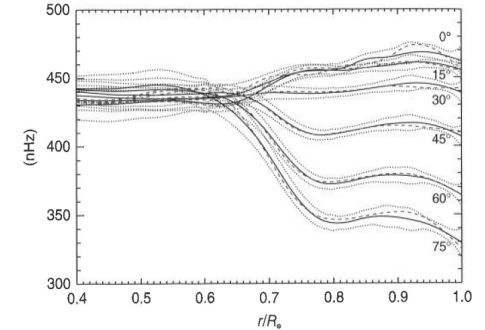
Oscilace slunečního typu

Chaplin&Miglio 2013, ARA&A, 51, 353

Využitím tzv. škálovacích relací možno zjistit parametry hvězd, které vykazují oscilace slunečního typu

Slunce nerotuje jako tuhé těleso!

$$\left(\frac{g}{g_{\odot}}\right) \simeq \left(\frac{\nu_{\max}}{\nu_{\max,\odot}}\right) \left(\frac{T_{\text{eff}}}{T_{\text{eff},\odot}}\right)^{0.5}$$

$$\left(\frac{R}{R_{\odot}}\right) \simeq \left(\frac{\nu_{\max}}{\nu_{\max,\odot}}\right) \left(\frac{\langle\Delta\nu_{nl}\rangle}{\langle\Delta\nu_{nl}\rangle_{\odot}}\right)^{-2} \left(\frac{T_{\text{eff}}}{T_{\text{eff},\odot}}\right)^{0.5}$$

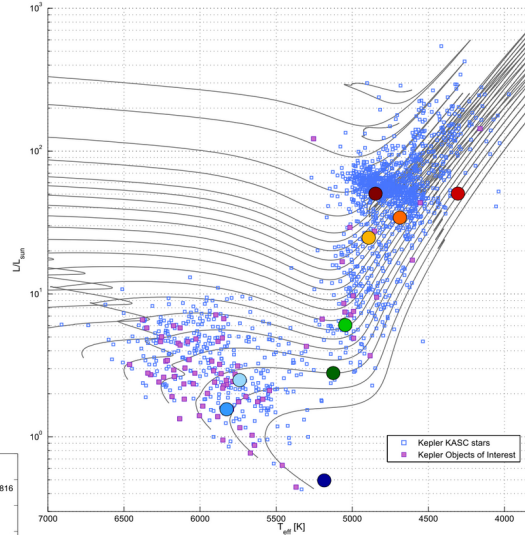
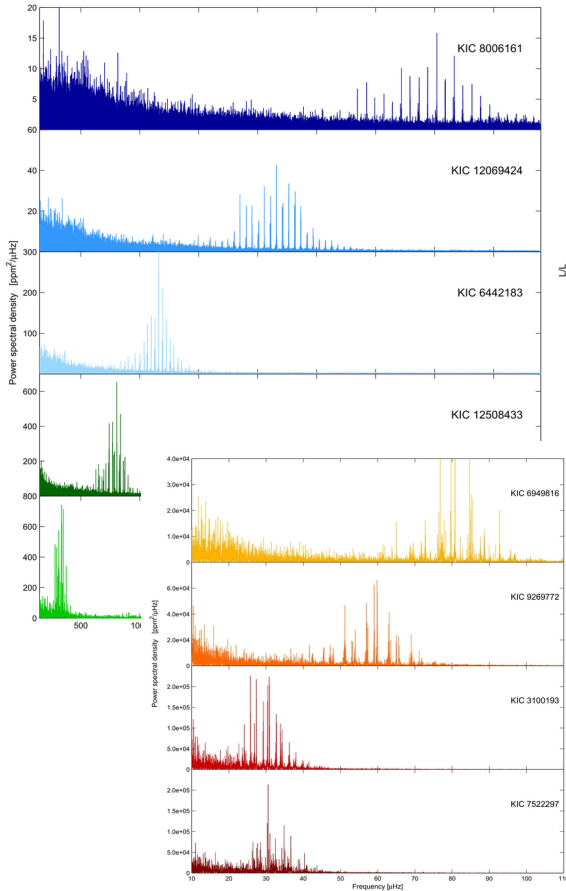
$$\left(\frac{M}{M_{\odot}}\right) \simeq \left(\frac{\nu_{\max}}{\nu_{\max,\odot}}\right)^3 \left(\frac{\langle\Delta\nu_{nl}\rangle}{\langle\Delta\nu_{nl}\rangle_{\odot}}\right)^{-4} \left(\frac{T_{\text{eff}}}{T_{\text{eff},\odot}}\right)^{1.5}$$

$$\left(\frac{\rho}{\rho_{\odot}}\right) \simeq \left(\frac{\langle\Delta\nu_{nl}\rangle}{\langle\Delta\nu_{nl}\rangle_{\odot}}\right)^2$$

Oscilace slunečního typu

Chaplin&Miglio 2013, ARA&A, 51, 353

Využitím tzv. škálovacích relací možno zjistit parametry hvězd, které vykazují oscilace slunečního typu

$$\left(\frac{g}{g_{\odot}}\right) \approx \left(\frac{\nu_{\max}}{\nu_{\max,\odot}}\right) \left(\frac{T_{\text{eff}}}{T_{\text{eff},\odot}}\right)^{0.5}$$

$$\left(\frac{R}{R_{\odot}}\right) \approx \left(\frac{\nu_{\max}}{\nu_{\max,\odot}}\right) \left(\frac{\langle\Delta\nu_{nl}\rangle}{\langle\Delta\nu_{nl}\rangle_{\odot}}\right)^{-2} \left(\frac{T_{\text{eff}}}{T_{\text{eff},\odot}}\right)^{0.5}$$

$$\left(\frac{M}{M_{\odot}}\right) \approx \left(\frac{\nu_{\max}}{\nu_{\max,\odot}}\right)^3 \left(\frac{\langle\Delta\nu_{nl}\rangle}{\langle\Delta\nu_{nl}\rangle_{\odot}}\right)^{-4} \left(\frac{T_{\text{eff}}}{T_{\text{eff},\odot}}\right)^{1.5}$$

$$\left(\frac{\rho}{\rho_{\odot}}\right) \approx \left(\frac{\langle\Delta\nu_{nl}\rangle}{\langle\Delta\nu_{nl}\rangle_{\odot}}\right)^2$$

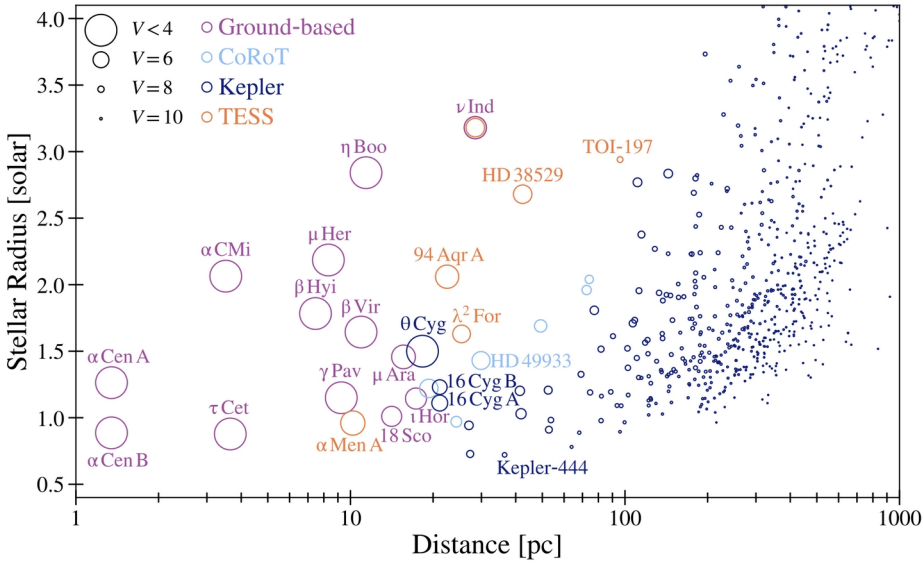
Mathur et al. 2022, A&A, 657, 31

- Detekce oscilací slunečního typu u středně hmotných hvězd hlavní posloupnosti
- Gaia poloměry větší o 4.4 % než poloměry určené z asteroseismologie

KIC	T_{eff} (K)	$\log g$ (dex)	M ($M_{\odot}$)	R ($R_{\odot}$)
2010835	5896 ± 126	4.07 ± 0.01	0.91 ± 0.11	1.46 ± 0.13
2578869	5395 ± 101	3.84 ± 0.01	0.91 ± 0.09	1.89 ± 0.12
3102595	5770 ± 122	3.98 ± 0.01	1.83 ± 0.13	2.30 ± 0.11
3124465	5796 ± 120	3.85 ± 0.01	1.23 ± 0.09	2.18 ± 0.11
3219634	6145 ± 133	3.98 ± 0.02	1.69 ± 0.15	2.19 ± 0.12
3238211	6092 ± 129	3.82 ± 0.01	1.35 ± 0.10	2.38 ± 0.12
3241299	6501 ± 130	4.07 ± 0.01	1.99 ± 0.18	2.16 ± 0.13
3425564	6239 ± 136	3.82 ± 0.01	2.04 ± 0.54	2.92 ± 0.55
3633538	5676 ± 85	4.34 ± 0.03	0.84 ± 0.13	1.03 ± 0.09
3750375	6110 ± 129	3.69 ± 0.01	2.02 ± 0.59	3.35 ± 0.69
3761010	6403 ± 128	4.02 ± 0.01	1.38 ± 0.09	1.92 ± 0.09
3936658	6106 ± 130	3.70 ± 0.01	1.09 ± 0.33	2.44 ± 0.52
...				

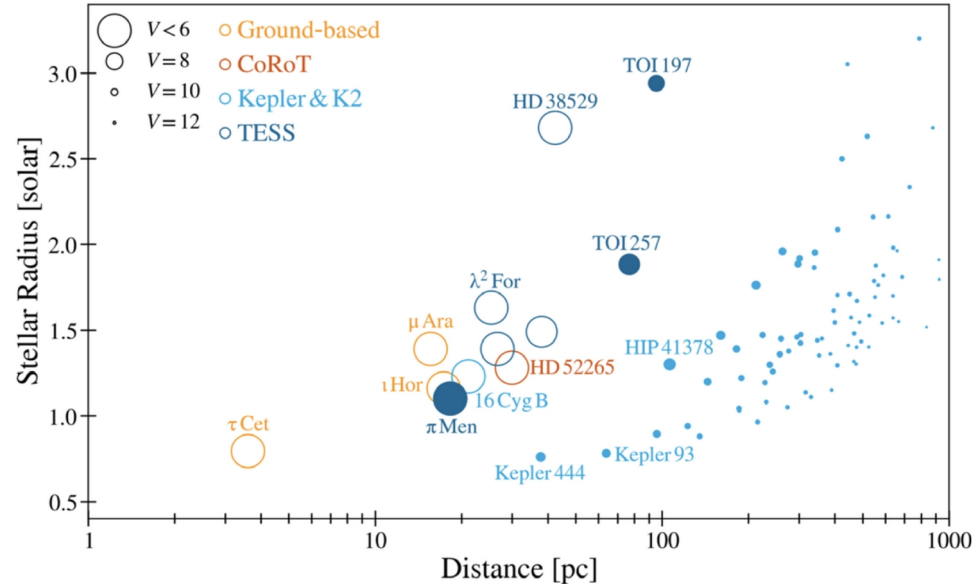
Extrémně přesná měření základních parametrů

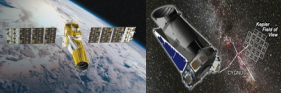
Oscilace slunečního typu

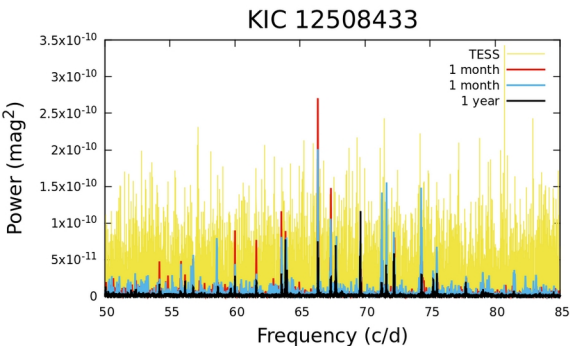
Chontos et al. 2021, ApJ, 922, 229
600 známých hvězd s oscilacemi slunečního
typu s určenými parametry

Huber et al. 2022, AJ, 163, 79 - Všechny hvězdy
vykazující oscilace slunečního typu s $R < 3.5 R_{\text{sun}}$
mající exoplanety

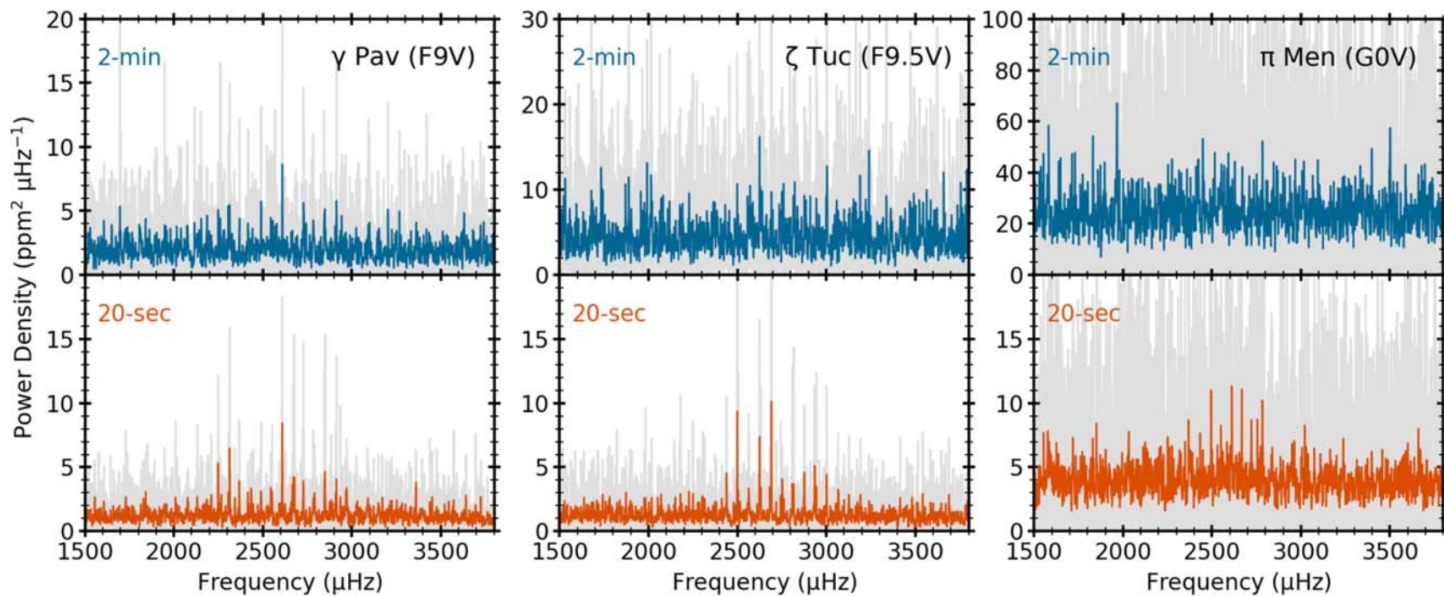
Data & Fourierovská transformace

- Kvalita, rozsah, kadence dat a jejich nepřerušovanost klíčové
- Dlouhodobé přehlídky a vesmírné mise znamenaly revoluci v našem chápání hvězdných pulzací
- Pozor na kontaminaci blízkými hvězdami

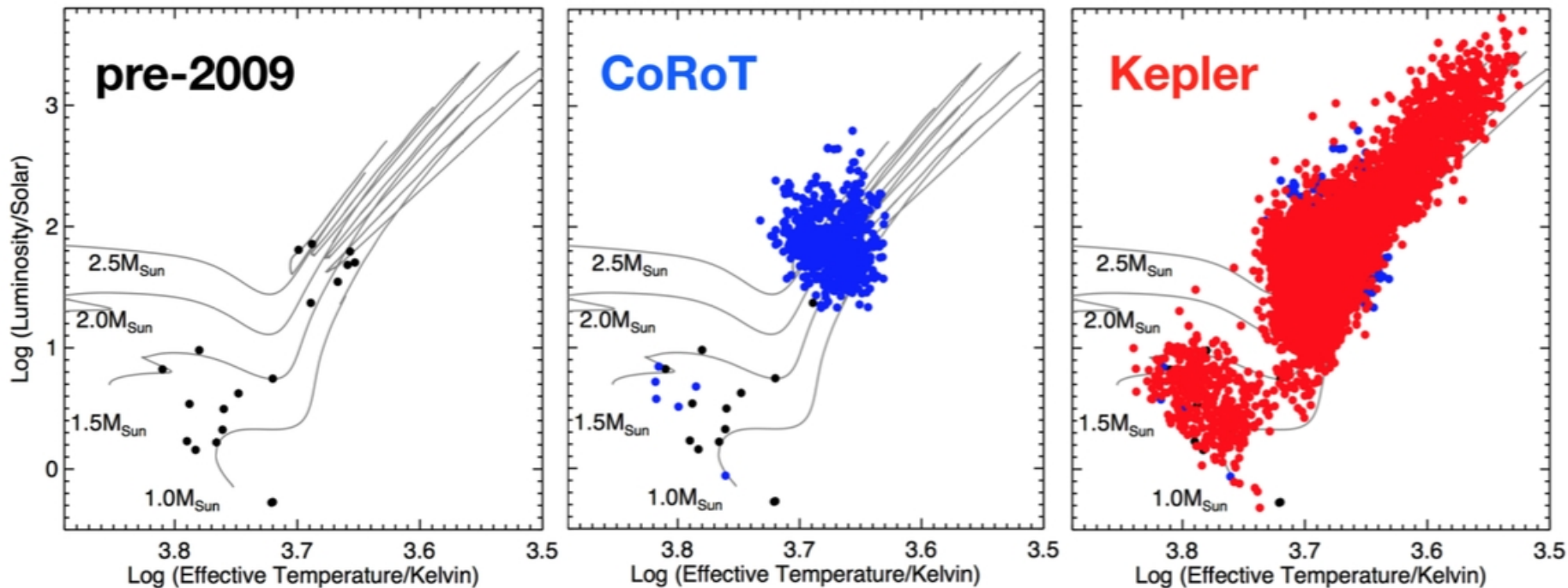
Pozorování z jednoho místa na Zemi nejsou příliš vhodná :-)

Huber et al. 2022, AJ, 163, 79 - TESS data - 120 versus 20 s kadence

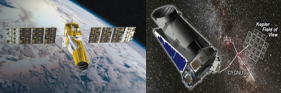

Data & Fourierovská transformace

Rauer et al. 2023, PLATO red book

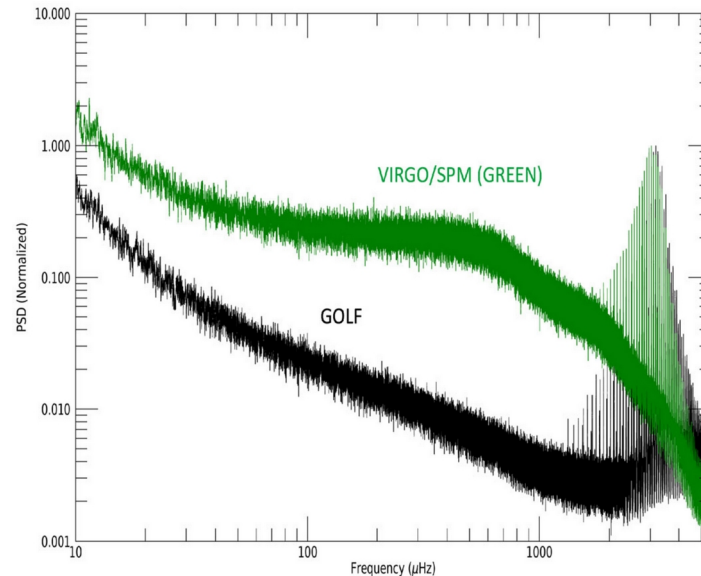
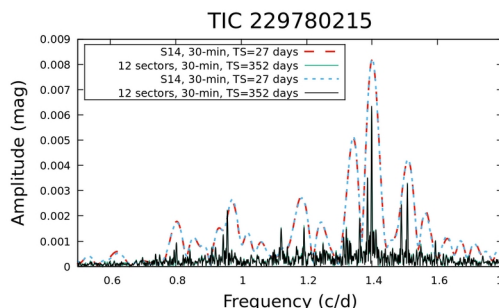
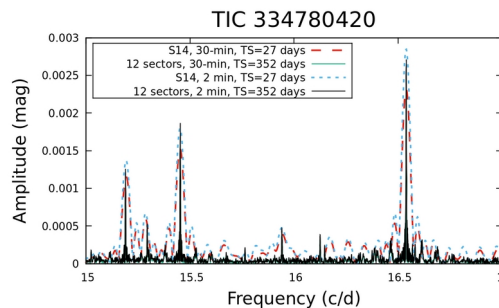
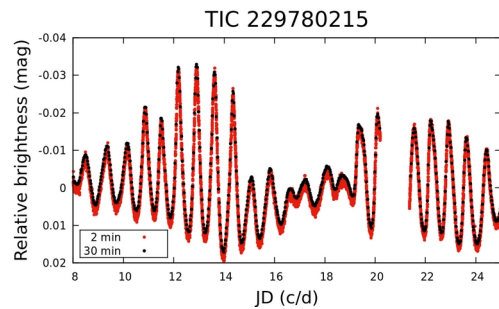
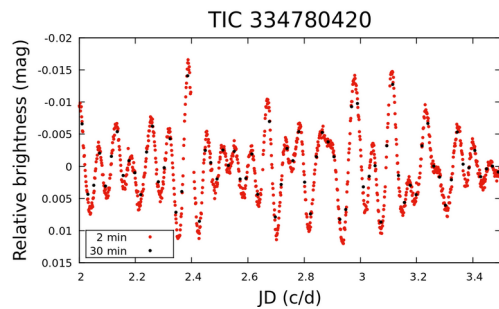

Data & Fourierovská transformace

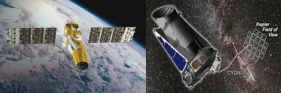

- Kvalita, rozsah, kadence dat a jejich nepřerušovanost klíčové
- Dlouhodobé přehledky a vesmírné mise znamenaly revoluci v našem chápání hvězdných pulzací
- Pozor na kontaminaci blízkými hvězdami

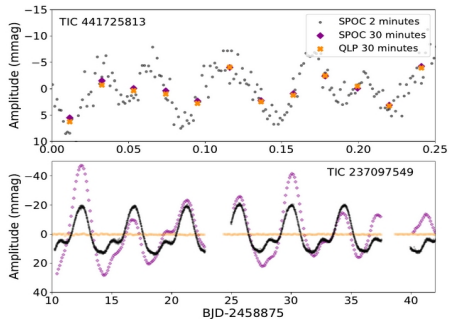
Pozorování z jednoho místa na Zemi nejsou příliš vhodná :-)

RVs (GOLF) versus photometry (VIRGO/SPM)
Garcia&Ballot, 2019, LRSP, 16, 4

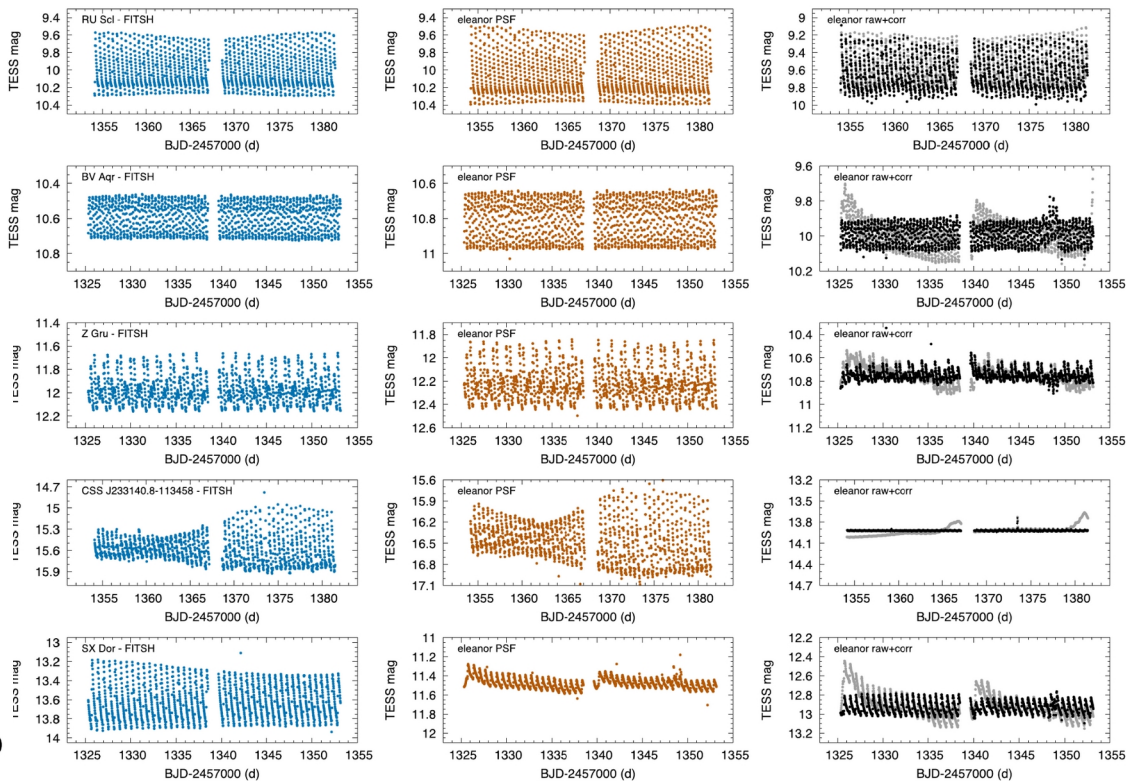

Data & Fourierovská transformace

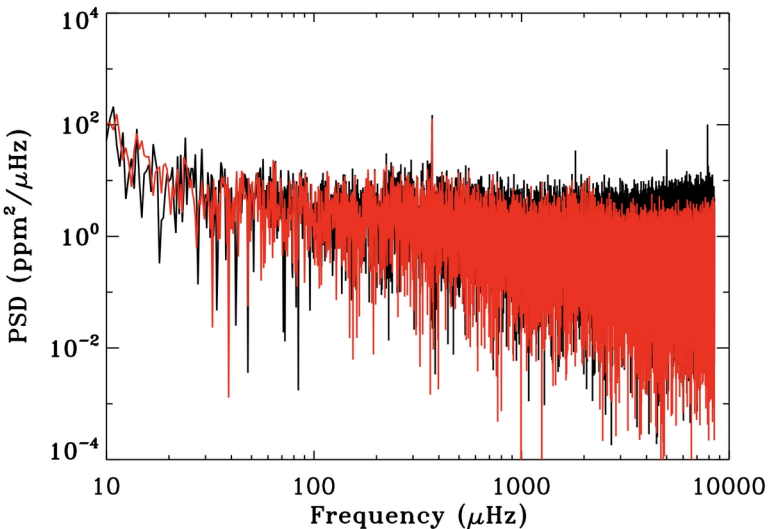

Skarka et al. 2022, A&A, 666, 142

- Různé pipeline produkují různá data!

Molnár et al. 2022, ApJS, 258, 8 - RR Lyrae stars from TESS

Mathur et al. 2022, A&A, 657, 31 - Rozdíl mezi Kepler DR24 a DR25

Budoucnost

Vesmírné mise

- Extrémní přesnost
- Velmi dobré kadence
- Nepřerušované datové řady

Pozemní observatoře

- Spektroskopická pozorování
- Dlouhodobý monitoring
- Barevná fotometrická měření

Vývoj v teorii

